Przedsiębiorstwo & Finanse

ROCZNIK Nr 1

2011

ISSN 2084-1361

Rada Programowa:

Józef Szabłowski - przewodniczący Rady (Polska),
Aleksander Bondar (Białoruś),
Wojciech Florkowski (USA),
Mestwin Stanisław Kostka (Polska),
Nina Łapińska-Sobczak (Polska),
Ludmila Niekharosheva (Białoruś),
Aleksander W. Semenow (Rosja),
Aleksander A. Stepanow (Rosja),
Jacek Cukrowski (Polska),
Tadeusz Kierczyński (Polska),
Vaclovas Lakis (Litwa),
Kazimierz Meredyk (Polska),
Jurij S. Rudenko (Rosja),
Nina Siemieniuk (Polska),
Steven T. Yen (USA).

Zespół Redakcyjny:

Dorota Sokołowska – redaktor naczelna
Anna Iwacewicz-Orłowska – sekretarz
Vaclovas Lakis – redaktor tematyczny
Wojciech Tarasiuk – redaktor statystyczny

ISSN 2084-1361

© Copyright by Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok 2011.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Publikowanie lub kopiowanie w części lub w całości wyłącznie za zgodą Wydawcy.

Recenzenci: *prof. dr hab. Lech Kurowski*
prof. dr hab. Aleksander Maksimczuk

Skład komputerowy: Mariusz Dawidziuk
Projekt okładki: Marta Dawidziuk
Korekta językowa: Stefan Kęska

Rocznik Wydziału Finansów i Informatyki Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku.

Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku,
ul. Ciepła 40, 15-472 Białystok, tel. 85 678 58 01.

Nakład 200 egz.

Druk i oprawa:

Drukarnia Cyfrowa - Partner Poligrafia
ul. Zwycięstwa 10
15-703 Białystok
tel./fax: (85) 653-78-04

SPIS TREŚCI

OD WYDAWCY 5

ARTYKUŁY

Kazimierz Grygutis
AUDYT JAKO POTWIERDZENIE WIARYGODNOŚCI SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ PRZEDSIĘBIORSTWA NA PRZYKŁADZIE POLSKI I LITWY 7

Michał Król
PROJEKTY PODATKU BANKOWEGO W POLSCE NA TLE ROZWIĄZAŃ W WYBRANYCH KRAJACH 29

Katarzyna Łogwiniuk
ANALIZA DOSTĘPNOŚCI INFRASTRUKTURY ICT WŚRÓD MŁODZIEŻY SZKOLNEJ W POLSCE 43

Elżbieta Orechwa-Maliszewska
SYSTEM FINANSOWY A ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PRZEDSIĘBIORSTW – WYBRANE PROBLEMY 63

Agnieszka Syrocka-Sijka
PRIVATE BANKING - ZNACZENIE W PROCESIE PRZEMIAN WE WSPÓŁCZESNEJ BANKOWOŚCI 75

Agnieszka Żołądkiewicz
FAKTORING JAKO ŹRÓDŁO FINANSOWANIA DZIAŁALNOŚCI MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW 89

MISCELLANEA

Ludmila Spetsian
MECHANISM OF MOTIVATION OF LABOR 101

DONIESIENIA

Anna Iwacewicz-Orłowska
RELACJA Z WARSZTATÓW W RAMACH PROGRAMU UNIWERSYTETU BAŁTYCKIEGO (BUP) 109

Joanna Omieciuch
MIĘDZYNARODOWA OLIMPIADA LOGISTYCZNA 111

OD WYDAWCY

Upowszechnia się przekonanie, że jednym z głównych czynników sprawności systemu społecznego, a w tym gospodarczej efektywności, jest stan świadomości powszechnej - świadomości funkcji, spraw i metod. Nie chodzi przy tym o świadomość w sensie absolutnym; *ktoś* posiada świadomość, ale pozostaje w odosobnieniu, w informacyjnej izolacji. Chodzi o swoistą *masę krytyczną* świadomości powszechnej czyli rozumienia przez statystycznego obywatela funkcji, spraw i metod, a także ich hierarchii w społecznym procesie. Mniej ważny jest przy tym ogólny zasób i formalny dostęp do wiedzy i informacji; obok możliwości niezbędne są bowiem motywacje do działania.

Upowszechnia się więc jeszcze jedno, nie mniej ważne przekonanie, że podstawą postępu jest, obok samej świadomości, zaplecze ideowe systemów społecznych, skuteczność procesu wychowania na rzecz świadomości, upowszechnianie norm i postaw oraz systemów stymulacji wszelkiej aktywności. Formalnie biorąc, suma gromadzonych i przetwarzanych informacji oraz liczba nośników informacji jest ogromna. W naukach ekonomicznych najczęściej nie przekłada się to jednak na zakres ich wykorzystywania i racjonalizację życia gospodarczego.

Jeśli powyższe konstatacje są chociażby częściowo prawdziwe, to intensyfikacja działalności naukowej, publicystycznej oraz upowszechnianie ważnej systemowo wiedzy staje się pilną potrzebą. Stąd nowy tytuł, **Przedsiębiorstwo & Finanse,** czasopismo edytowane przez specjalistów z Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku. Wydawca liczy, przynajmniej przez pewien czas, na wyrozumiałość i przychylne przyjęcie naszej propozycji.

Kazimierz Meredyk

Kazimierz Grygutis[*]

AUDYT JAKO POTWIERDZENIE WIARYGODNOŚCI SPRAWOZDAWCZOŚCI FINANSOWEJ PRZEDSIĘBIORSTWA NA PRZYKŁADZIE POLSKI I LITWY

Wprowadzenie

Rozwijająca się gospodarka światowa, gospodarka poszczególnych państw, a także podmiotów gospodarczych coraz bardziej potrzebuje wiarygodnej i rzetelnej informacji o kierunkach alokacji zasobów gospodarczych oraz efektach gospodarowania.

Dynamiczny rozwój rynków finansowych, postęp techniczny i organizacyjny, wzrost wymiany towarów i usług, powstanie korporacji gospodarczych krajowych i międzynarodowych, zachwianie gospodarki przez ogólnoświatowy kryzys gospodarczy – wymagają tworzenia, powszechnie akceptowanych i przestrzeganych, regulacji gospodarczych, a także wiarygodnego pomiaru i prezentacji zasobów i efektów gospodarowania.

Sprawność tego procesu i jakość dostępnych informacji w zasadniczym stopniu decyduje o właściwym kierunku lokowania kapitałów, wyborze partnerów gospodarczych oraz uzyskiwaniu środków na rozwój podmiotów gospodarczych.

Szczególne znaczenie w omawianym obszarze przypisuje się przyjętym zasadom rachunkowości a w szczególności sprawozdawczości finansowej.

Sprawozdanie finansowe powinno zawierać uporządkowane, przedstawione w ujęciu historycznym, podstawowe informacje finansowe, których celem jest przekazanie informacji o zasobach gospodarczych jednostki, źródłach ich pochodzenia w danym okresie oraz efektach gospodarowania. Odbiorcy informacji oczekują, że zdarzenia, które miały miejsce w jednostce, zostały prawidłowo

[*] *doc. dr Kazimierz Grygutis - Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku.*

ujęte w księgach rachunkowych a następnie wiarygodnie zaprezentowane w sprawozdaniu finansowym. Wiarygodność ta, jak wynika z MSFF[1], jest zachowana gdy:

- ujmuje wszystkie istotne informacje o przeprowadzonych transakcjach i innych zdarzeniach, których pominięcie mogłoby wprowadzić w błąd użytkowników,
- informacje wiernie odzwierciedlają te transakcje i zdarzenia,
- zachowano przewagę treści nad formą, czyli zaprezentowano zgodnie z ich treścią ekonomiczną, a nie tylko prawną,
- zachowano bezstronność, czyli nie stosowano grupowania lub eksponowania danych w celu osiągnięcia zamierzonych wcześniej skutków,
- zastosowano zasadę „ostrożnej wyceny", która wynika z przyszłej niepewności towarzyszącej wielu zdarzeniom gospodarczym,
- zastosowano zasadę kompletności, czyli zaprezentowano wszystkie istotne informacje o transakcjach i innych zdarzeniach, których pominięcie lub zniekształcenie mogłoby wprowadzić w błąd użytkownika.

Wiarygodność informacji zawartej w sprawozdaniu finansowym jest niezbędna dla wszystkich użytkowników tej sprawozdawczości (wewnętrznych i zewnętrznych), gdyż stanowi podstawę poprawnej analizy i oceny jednostki.

Za prawidłowe zorganizowanie rachunkowości oraz sporządzenie sprawozdania finansowego odpowiada kierownik jednostki.

Zadaniem audytu jest uwiarygodnienie danych zaprezentowanych w sprawozdaniu finansowym.

Niniejsze opracowanie stanowi próbę porównania i oceny wpływu audytu zewnętrznego na wiarygodność sprawozdawczości finansowej na przykładzie Polski i Litwy.

1. Zasady rachunkowości i sprawozdawczości finansowej

Podstawowe zasady prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz sporządzania sprawozdań finansowych określają Międzynarodowe Standardy Rachunkowości[2] oraz Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej[3]. Ich

[1] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSFF*), SKWP, IASB, Warszawa 2007.
[2] *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości*, SKWP, Warszawa 2004.
[3] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości*…, op. cit.

wdrożenie poprzez wydanie odpowiednich norm prawnych obowiązujących w danym państwie określają akty prawne wydane przez odpowiednie organy legislacyjne danego państwa.

W Polsce aktem takim jest ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości[4]. Wg ustawy o rachunkowości do prowadzenia ksiąg rachunkowych zobligowane zostały wszystkie podmioty posiadające osobowość prawną, zaś podmioty gospodarcze funkcjonujące jako osoby fizyczne mają ten obowiązek, jeżeli ich przychody ze sprzedaży netto i z tytułu operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wynosiły co najmniej równowartość w walucie polskiej 1.200 tys. euro.

Podmioty te mogą prowadzić księgi rachunkowe, o czym zobowiązane są powiadomić właściwy urząd skarbowy.

Podmioty nieprowadzące ksiąg rachunkowych zobowiązane są do prowadzenia ewidencji podatkowej przewidzianej przepisami prawa polskiego.

Na Litwie zasady te zostały określone przez:

a) ustawę o rachunkowości z dnia 6 listopada 2001 r.[5]
b) ustawę zawierającą zasady sporządzania sprawozdawczości finansowej z dn. 6 listopada 2001 r.[6]
c) krajowe struktury rachunkowości i sprawozdawczości finansowej opracowane przez Urząd Audytu i Rachunkowości Ministerstwa Finansów[7].

Zgodnie z prawem litewskim podmioty gospodarcze, których akcje notowane są na giełdzie papierów wartościowych, zobowiązane są do prowadzenia ksiąg rachunkowych wg Międzynarodowych Standardów Rachunkowości oraz Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej. Pozostałe spółki akcyjne oraz spółki z ograniczoną odpowiedzialnością mają do wyboru prowadzenie ksiąg rachunkowych wg standardów MSR, MSSF lub standardów krajowych.

Pozostałe podmioty gospodarcze (np. prowadzące działalność jako osoby fizyczne itp.) nie mają obowiązku prowadzenia ksiąg rachunkowych, prowadzą jedynie ewidencję podatkową przewidzianą przepisami prawa podatkowego.

---

[4] Ustawa z dnia 29 września 1994 o rachunkowości (tekst jednolity Dz. U. z 2002 Nr 76, poz. 694 z późn. zm.).

[5] Lietuvos Respublikos Buchalterius apskaitos istatymas 2001 lepkrico 6d. V. zinios 2001, Nr 99-3515.

[6] Lietuvos Respublikos Imoniu Finansines atskaitomybes istatimas 2001 lapkrico 6d. V. Žin 2001 Nr 99-3516.

[7] Vesio apskaitos standartej Nr. 1-41 valstybes žinios.

Według prawa polskiego i litewskiego wszystkie jednostki prowadzące księgi rachunkowe zobowiązane są po zakończeniu roku obrachunkowego do sporządzenia sprawozdawczości finansowej.

Elementami sprawozdawczości finansowej są:

- bilans prezentujący majątek przedsiębiorstw (aktywa oraz źródła jego pochodzenia, pasywa),
- rachunek strat i zysków – prezentujący przychody i koszty danego okresu sprawozdawczego,
- wprowadzenie i informacje dodatkowe – prezentujące przyjęte przez podmiot zasady rachunkowości oraz wyceny skalników majątkowych a także inne informacje objaśniające dane zawarte w pozostałych elementach sprawozdania finansowego;
- zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym ,
- rachunek przepływów pieniężnych,
- sprawozdanie z działalności jednostki – sporządzone przez kierownika jednostki (zarząd).

Prawo litewskie zasady sporządzania sprawozdawczości finansowej określiło w pierwszym krajowym standarcie[8].

W Polsce zasady te zostały określone w ustawie o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. Wzory elementów sprawozdawczości finansowej stanowią załącznik do ww. ustawy[9].

Celem sporządzania i prezentacji sprawozdania finansowego jest przedstawienie wiernego i rzetelnego obrazu sytuacji majątkowo – finansowej oraz efektów gospodarowania.

Aby ten cel był spełniony, sprawozdanie powinno odpowiadać określonym zasadom, a przedstawiane w nim dane odzwierciedlać rzeczywisty obraz prowadzonej działalności gospodarczej. Prezentowane dane powinny być użyteczne dla szerokiego kręgu użytkowników, którzy oczekują, że dane tej sprawozdawczości będą zrozumiałe, porównywalne i wiarygodne.

Użytkownicy sprawozdania finansowego na podstawie prezentowanych w nim danych będą podejmowali określone decyzje gospodarcze, udzielali (lub nie) absolutorium zarządzającym, przyznawać kredyty i pożyczki, zawierali kontrakty na świadczenie usług bądź dostawę dóbr itp.

[8] 1-asis Verso apskaitos standartas „Finansine atskaitomybe" V. zinios 2010, Nr 57-2828.

[9] Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jednolity Dz. U. Nr 76, poz. 694 z późn. zm.).

Dane sprawozdawczości finansowej niejednokrotnie przesądzają o wygranych lub przegranych przetargach na roboty lub usługi publiczne, a także o korzystaniu z pomocy funduszów unijnych.

2. Sposoby fałszowania i upiększania sprawozdań finansowych

Odpowiedzialność za prawidłowe sporządzenie sprawozdawczości finansowej ponoszą kierownicy jednostek gospodarczych, względnie ich właściciele, a zatem są oni zainteresowani takim skonstruowaniem sprawozdawczości finansowej, aby zaspokoić oczekiwania zainteresowanych użytkowników.

Dążąc do wykreowania założonego lub pożądanego obrazu podmiotu gospodarczego posługiwać się można różnymi narzędziami.

Chęć przedstawienia podmiotu gospodarczego w jak najkorzystniejszym świetle doprowadza do wypracowania szeregu metod upiększania danych w sprawozdaniach finansowych. Metody te mogą mieć cechy nadużyć, czyli fałszerstwa, lub maskowania.

Upiększenie wizerunku firmy, nieujawnianie zagrożeń, przekłamania oraz oszustwa i fałszerstwa nie są domeną naszych czasów. Jak wykazuje historia, istniały one nieomal od zawsze, tj. od momentu kiedy dokonywano zestawienia majątku, jego wyceny oraz przedstawiano ten obraz w określonej formie.

Pierwszą znaną wzmianką o takim procederze było wydane w roku 1586 dzieło Angielo Pietra „O podwójnej buchalteryi". Ostatnie ogólnie znane są fałszerstwa sprawozdawczości finansowej upadających dużych firm Stanów Zjednoczonych oraz Europy.

Przedstawiane w raportach Europejskiego Urzędu ds. Zwalczania Nadużyć (Europen Anti-Fraude Office, OLAF) oraz zaprezentowane w referacie prof. dr. hab. Vaclava Lakisa informacje o sposobach fałszowania sprawozdań finansowych w krajach Unii Europejskiej i USA[10] pozwalają na zaprezentowanie rysunku nr 1.

[10] V. Lakis, *Sposoby fałszowania sprawozdań finansowych,* (w:) Finanse i zarządzanie przedsiębiorstw w warunkach kryzysu, red. E. Orechwa-Maliszewska, J. Paszkowski, WSFiZ w Białymstoku, Białystok 2010.

Rys. 1. **Sposoby zniekształcenia informacji finansowych**

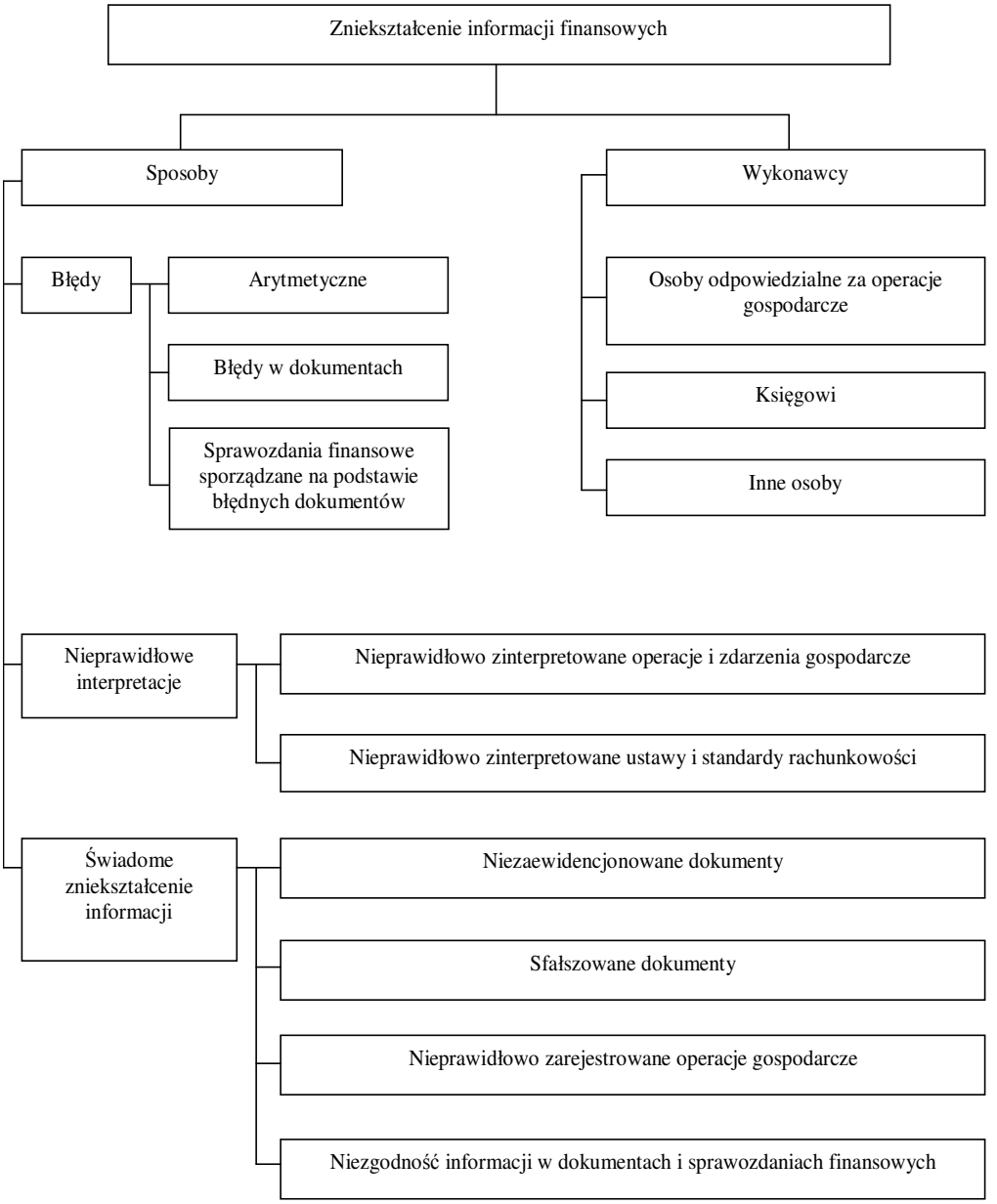

Źródło: V. Lakis, *Sposoby fałszowania sprawozdań finansowych,* (w:) Finanse i zarządzanie przedsiębiorstw w warunkach kryzysu, red. E. Orechwa-Maliszewska, J. Paszkowski, WSFiZ w Białymstoku, Białystok 2010.

Najczęściej występujące zniekształcenia danych sprawozdawczości finansowej przedstawiają się następująco:

1) Zniekształcenie informacji o majątku i źródłach jego pochodzenia:
   a) w aktywach trwałych
      - nieprawidłowa wycena wartości początkowej środków trwałych oraz przyjmowanie niewłaściwych stawek amortyzacyjnych,
      - zaliczanie do środków trwałych nieprzydatnych składników majątkowych przeznaczonych do sprzedaży,
      - zaliczanie na zwiększenie wartości środków trwałych kosztów bieżących lub kapitalnych remontów i napraw, które powinny obciążać koszty przedsiębiorstwa,
      - nieprawidłowa wycena trwałych papierów wartościowych,
      - brak korekty wartości majątku trwałego z tytułu „trwałej utraty wartości".
   b) w aktywach obrotowych
      - nieprawidłowa wycena wartości zapasów,
      - zawyżanie wartości wyceny produktów gotowych lub produkcji niezakończonej,
      - brak potwierdzenia istnienia składników majątkowych,
      - brak korekty aktywów (zwłaszcza zapasów i należności) z tytułu trwałej utraty ich wartości,
      - wykorzystanie nadmiernych aktywów z tytułu rozliczeń międzyokresowych tzw. nakłady przyszłych okresów.
   c) nieprawidłowość wykazanych pasywów
      - nieprawidłowe wykazanie (zawyżanie) kapitałów własnych lub wykazanie kapitałów ujemnych,
      - brak potwierdzenia zobowiązań,
      - wycena zobowiązań bez uwzględnienia wymagalności (odsetki od nieterminowo regulowanych zobowiązań),
      - nieprawidłowe kompensaty należności i zobowiązań,
      - niewykazywanie zobowiązań z tytułu uzasadnionych roszczeń (np. kary umowne, odszkodowania, opłaty, grzywny itp.),
      - brak naliczonych obowiązkowych rezerw.

2) Sposoby zniekształcania przychodów i kosztów:
   - zaliczenie do przychodów zaliczek otrzymanych od kontrahentów na przyszłe dostawy i roboty,
   - zaliczanie do przychodów ze sprzedaży składników majątkowych nieprzekazanych kontrahentom (anulowanie sprzedaży w następnych okresach),
   - zaliczanie do przychodów wysłanych składników majątkowych niezamówionych przez kontrahentów,
   - zawyżanie lub zaniżanie dochodów z tytułu nieprawidłowego rozliczania dochodów międzyokresowych (tzw. dochody przyszłych okresów),
   - zaniżanie kosztów z tytułu zawyżanej wyceny aktywów lub zaniżanej wyceny zobowiązań,
   - brak zaliczenia do kosztów obowiązkowo tworzonych rezerw z tytułu odpraw emerytalno-rentowych, świadczeń pracowniczych, napraw gwarancyjnych, przyszłego zagospodarowania eksploatowanych terenów itp.
3) Brak umieszczenia w informacji dodatkowej istotnych danych, które nie są prezentowane w bilansie i rachunku zysków i strat, a mogą w przyszłości wywrzeć negatywne skutki:
   - wysokości udzielonych gwarancji i poręczeń,
   - wysokości zabezpieczenia otrzymanych kredytów i pożyczek na majątku trwałym i obrotowym przedsiębiorstwa (hipoteka, zastaw, przywłaszczeń),
   - dochodzonych roszczeń przez kontrahentów oraz instytucje publiczno-prawne (tzw. zobowiązania warunkowe).

Międzynarodowe Standardy Rachunkowości oraz Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej wymagają, aby informacje zawierane w sprawozdawczości finansowej były wiarygodne (nie zawierały istotnych błędów lub celowych zniekształceń), a użytkownicy sprawozdań byli pewni, że dane te odzwierciedlają przeprowadzane transakcje i inne zdarzenia gospodarcze. Stąd też wynikają, określone przez przepisy prawa krajowego, obowiązki i odpowiedzialność kierowników jednostek gospodarczych za prawidłowe i rzetelne sporządzenie sprawozdawczości finansowej, a także potrzeba potwierdzenia tej wiarygodności przez niezależne i profesjonalne instytucje zaufania publicznego – rewizji finansowej.

3. Audyt zewnętrzny sprawozdań finansowych

Zasady i tryb badania sprawozdawczości finansowej uregulowane zostały przez Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej[11] oraz przez wydanie odpowiednich aktów prawnych poszczególnych państw.

W Polsce zasady te zostają uregulowane w następujących aktach prawnych:

1. Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości[12] - Rozdział 7 Badanie i ogłaszanie sprawozdań finansowych,
2. Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym[13],
3. Akty wykonawcze wydane w formie uchwał Krajowej Izby Biegłych Rewidentów, zatwierdzone przez Komisję Nadzoru Audytowego[14],

Ustawa o rachunkowości wprowadziła obowiązek badania rocznych sprawozdań finansowych jednostek gospodarczych, w tym rocznych sprawozdań skonsolidowanych grup kapitałowych:

1) banków oraz zakładów ubezpieczeń,
2) jednostek działających na podstawie przepisów o obrocie papierami wartościowymi oraz przepisów o funduszach inwestycyjnych,
3) jednostek działających na podstawie przepisów o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych,
4) spółek akcyjnych ,
5) pozostałych jednostek, które w poprzednim roku obrotowym, za który sporządzono sprawozdanie finansowe, spełniły co najmniej dwa z następujących warunków:
   - średnioroczne zatrudnienie w przeliczeniu na pełne etaty wyniosło co najmniej 50 osób,

[11] *Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej i kontroli jakości*, SKwP, KibR, IFAC, Warszawa 2009.

[12] Dz. U. z 2002 r. Nr 76, poz. 649 z późn. zm.

[13] Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz o nadzorze publicznym (Dz. U. Nr 77, poz. 649)

[14] a) Uchwała Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 16 lutego 2010 r. w sprawie krajowych standardów rewizji finansowej – Biuletyn Informacyjny KiBR Nr 69 s. 9

b) Uchwała Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 13 października 2009 r. w sprawie zasad wewnętrznej kontroli jakości podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych – Biuletyn Informacyjny KiBR Nr 69 s. 99

c) Uchwała Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 3 listopada 2009 r. w sprawie zasad etyki zawodowej biegłych rewidentów, Biuletyn Informacyjny KiBR Nr 69 str.106

- suma aktywów bilansu na koniec okresu obrotowego stanowiła równowartość w walucie polskiej co najmniej 2500 tys. euro,
- przychody netto ze sprzedaży towarów i produktów oraz operacji finansowych za rok obrotowy stanowiły równowartość w walucie polskiej co najmniej 5000 tys. euro.

Na Litwie tryb oraz zasady badania sprawozdawczości finansowej zostały określone przez:

1. Ustawę z dnia 15 czerwca 1999 r. o ustanowieniu audytu[15]
2. Ustawę z dnia 11 grudnia 2003 r. o spółkach akcyjnych[16]

Litewskie przepisy prawne wprowadziły obowiązek badania wszystkich sprawozdań finansowych spółek akcyjnych, natomiast sprawozdania finansowe spółek z ograniczoną odpowiedzialnością podlegają rewizji finansowej, gdy w poprzednim roku obrotowym, za który sporządzono sprawozdanie finansowe, spełniały co najmniej dwa z następujących warunków:

- przychody ze sprzedaży netto wyniosły ponad 10 mln litów,
- suma aktywów bilansu na koniec okresu obrotowego stanowiła ponad 5 mln litów,
- średnie zatrudnienie w roku przekroczyło 50 osób.

Porównanie polskich i litewskich przepisów w zakresie przyjętych parametrów zobowiązujących jednostki gospodarcze do poddania się audytowi zewnętrznemu (przyjmując aktualny kurs euro waluty polskiej) wskazuje na znaczne rozszerzenie tego obowiązku przez prawo litewskie, z tym że w odróżnieniu od Polski nie są tam w ogóle poddane badaniu przedsiębiorstwa osób fizycznych, gdyż nie są one zobowiązane do prowadzenie ksiąg rachunkowych oraz sporządzania sprawozdawczości finansowej.

Celem badania sprawozdania finansowego jest wyrażenie przez biegłego rewidenta pisemnej opinii wraz z raportem o tym, czy sprawozdanie finansowe jest zgodne z zastosowanymi zasadami (polityką) rachunkowości oraz czy rzetelnie i jasno przedstawia sytuacje majątkową i finansową, jak też wynik finansowy badanej jednostki.

Ustawowo nałożony na większe jednostki gospodarcze obowiązek poddania sprawozdania finansowego badaniu przez biegłego rewidenta ma na celu potwierdzenie prawidłowości i rzetelności danych zawartych w sprawozdaniu.

[15] Lietuvos Respublikos auditio istatimas 1999 birželio 15d V. žin 1999, Nr. 59-1916.
[16] Lietuvos Respublikos akcimu bendroviu istatimas 2003 gruodzio 11d V.žin 2003 Nr. 123-557.

Biegły rewident jest zobligowany do przestrzegania ściśle określonych zasad. Zasady te zostały określone w Międzynarodowych Standardach Rewizji Finansowej oraz przepisach prawnych danego kraju.

W sprawach nieuregulowanych lub wątpliwych biegły rewident powinien posługiwać się zaleceniami zawartymi w regulacjach międzynarodowych tj. Kodeksie etyki zawodowych księgowych IFAC[17] oraz Międzynarodowych Standardach Rewizji Finansowej[18].

Biegły rewident, badając sprawozdanie finansowe, powinien stwierdzić czy sprawozdanie finansowe i stanowiące podstawę jego sporządzenia księgi rachunkowe są wolne od uchybień polegających na pominięciu lub zniekształceniu istotnych informacji i czy można je uznać za wiarygodne. Badanie powinno dostarczyć podstaw do stwierdzenia, że sprawozdanie finansowe jest rzetelne oraz:

- zostało sporządzone zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, statutem lub umową badanej jednostki,
- zostało sporządzone na podstawie prawidłowo prowadzonych ksiąg rachunkowych,
- zawiera wszystkie istotne informacje mające wpływ na ocenę jednostki,

Ponadto badanie ocenia, czy sprawozdanie z działalności jednostki odpowiada przepisom prawa i jest zgodne z danymi sprawozdania finansowego.

Biegły rewident ustala, czy i w jakim stopniu można zaufać sprawności działającego w jednostce systemu kontroli, mającego zapewnić wiarygodność danych księgowych i sporządzonego na ich podstawie sprawozdania finansowego. W trakcie badania biegły rewident powinien utrzymywać kontakt z kierownikiem jednostki, a w razie konieczności skorzystać z pomocy i doradztwa właściwych specjalistów.

Ze względu na to, że praktycznie nie jest możliwe zbadanie wszystkich operacji mających wpływ na sprawozdanie finansowe, biegły rewident ogranicza zakres badania (badanie wyrywkowe) uwzględniając poziom oszacowanego ryzyka badania. W trakcie badania biegły rewident gromadzi dokumentację rewizyjną, której zakres i układ powinny odzwierciedlać przebieg badania i zasadność wyrażonej opinii o badanym sprawozdaniu finansowym. Po wykonaniu procesu badania biegły rewident ustala łącznie ujawnione w wyniku badania nieprawidłowości i porównuje je z oszacowaną podczas planowania badania istotnością. W przypadku przekroczenia poziomu istotności biegły

[17] *Kodeks etyki zawodowych księgowych IFAC*, „Biuletyn KiBR" nr 51.
[18] *Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej,* SKwP, Warszawa 2001.

rewident zwraca się do kierownika badanej jednostki o ich skorygowanie w księgach roku badanego. Nieuwzględnienie w księgach i sprawozdaniu finansowym korekt zaproponowanych przez biegłego rewidenta powoduje wydanie opinii negatywnej lub z zastrzeżeniem.

Nad należytym przestrzeganiem procedur badania sprawozdań finansowych nadzór sprawują Krajowe Izby Biegłych Rewidentów – jako organizacje samorządowe oraz powołane przepisami danego państwa instytucje nadzoru publicznego.

Do badania sprawozdań finansowych w Polsce uprawnione są wyłącznie podmioty wpisane na listę prowadzoną przez Krajową Izbę Biegłych Rewidentów (podmioty pochodzące z państw trzecich rejestrowane są przez Komisję Nadzoru Audytowego). W państwie litewskim rejestry podmiotów uprawnionych do badania prowadzi Urząd Audytu i Rachunkowości przy Ministerstwie Finansów oraz organizacja samorządowa Litewska Izba Audytu.

Podmiot uprawniony do badania ponosi odpowiedzialność dyscyplinarną i finansową za wydaną opinię o sprawozdaniu finansowym, wyrażaną na podstawie wyników badania przeprowadzonego w jego imieniu przez biegłego rewidenta lub pod jego kierownictwem. Odpowiedzialność dyscyplinarną, cywilną i karną ponoszą również biegli rewidenci za nieprawdziwe lub nierzetelnie przeprowadzone badanie.

Nad należytym przestrzeganiem procedur badania oraz norm etycznych nadzór sprawują organizacje samorządowe biegłych, do których przynależność jest obowiązkowa.

W Polsce taką organizacją jest Krajowa Izba Biegłych Rewidentów (KiBR), zaś na Litwie Litewska Izba Audytu (LAR)[19].

Nadzór nad całokształtem pracy biegłych rewidentów i ich organizacji samorządowych sprawują instytucje nadzoru publicznego - w Polsce Komisja Nadzoru Audytowego, na Litwie Urząd Audytu i Rachunkowości przy Ministerstwie Finansów.

4. Jakościowe efekty rewizji sprawozdawczości finansowej

Prezentację wyników badania sprawozdań finansowych dokonanych przez biegłych rewidentów oparto o badania empiryczne i ankietowe przeprowadzone przez:

1) dr. hab. Józefa Kolonko i Andrzeja Młynarczyka,

[19] Lietuvos Audito Rumaj.

2) Katedrę Rachunkowości Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku pod kierunkiem doc. dr. Kazimierza Grygutisa,
3) Katedrę Rachunkowości Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie pod kierunkiem dr Joanny Wielgórskiej-Leszczyńskiej.

Dr hab. Józef Kolonko i Andrzej Młynarczyk poddali analizie różnice między danymi zamieszczonymi w sprawozdaniach finansowych przed badaniem przez biegłych rewidentów, a odpowiednimi danymi z tych samych firm po badaniu przez biegłych. Badaniem objęto 1030 sprawozdań finansowych za lata 2002-2005 podmiotów, których akcje były notowane na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych. Przeprowadzona analiza wykazała, że sporządzane przez przedsiębiorstwa roczne sprawozdania finansowe w zdecydowanej większości zawierały nieprawidłowości poważnie rzutujące na wskaźniki analizy finansowej o kluczowym znaczeniu, to jest: wskaźnik rentowności netto oraz wskaźnik zadłużenia .

W badanej zbiorowości 1030 rocznych sprawozdań finansowych nieprawidłowości nie wykazało jedynie 130 sprawozdań, to jest 12,6% ogółem objętych analizą.

W reasumpcji autorzy badania stwierdzają, że wykazane błędy w sprawozdaniach finansowych nie maja charakteru losowego.

Znacznie częściej wykazane błędy polegały na przeszacowaniu wielkości wskaźników rentowności oraz niedoszacowaniu wskaźnika zadłużenia.

Częstotliwość pojawiania się błędów i ich rozmiary były współmierne do zagrożenia dla spółek, związanego z niekorzystnym poziomem kształtowania się ww. wskaźników.

Wyniki przeprowadzonych badań wykazały na występowanie dwóch charakterystycznych zjawisk:

- im wykazywana rentowność jest niższa, tym częstotliwość i wielkość wykazanych błędów w zakresie oceny rentowności jest większa,
- im wykazane zadłużenie jest większe, tym skłonność do wykazywania błędów jest większa i ich wielkość jest wyższa.

W przypadku spółek znajdujących się w dobrej sytuacji skłonność do wykazywania nieprawidłowości w sprawozdaniach finansowych jest zdecydowanie niższa, niż w przypadku jednostek wykazujących sytuację odwrotną[20].

[20] J. Kolonko, A. Młynarczyk, *Charakterystyka rozkładów nieprawidłowości w sprawozdaniach finansowych spółek giełdowych* (w:) Rewizja finansowa w obrocie gospodarczym, KiBR Warszawa 2010.

Podobne efekty zewnętrznego audytu sprawozdawczości finansowej wynikają z ankietowego badania przebiegu rewizji przeprowadzonego przez Katedrę Rachunkowości Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku. Badania te, przeprowadzone w czterech największych podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych w województwie podlaskim, dotyczące lat 2004 i 2006 przedstawiono w tab. 1.

Tabela 1.

Wyniki badań przebiegu rewizji finansowej w województwie podlaskim

Lp.	Treść	Rok		Zmiana
		2004	2006	%
1	Jednostki objęte badaniem	126	176	139,7
2	Sprawozdania, w których dokonano zmian w trakcie badania	110	128	116,3
3	Sprawozdania przyjęte bez przeprowadzenia korekt	16	48	300,0
4	Wydane opinie:	126	176	139,7
	a) pozytywne	110	160	145,4
	b) pozytywne z zastrzeżeniem	15	16	106,6
	c) negatywne	1	-	-
5	Wystąpienie do kierownictwa badanej jednostki	25	37	148,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie prowadzonych badań.

Jak wynika z przedstawionych danych, na wniosek biegłych rewidentów dokonano istotnych korekt i zmian w większości sprawozdań. Tylko 16 sprawozdań za rok 2004 i 48 za rok 2006 przyjęto bez żadnych poprawek.

Dane te wskazują, że ostateczne wersje sprawozdań finansowych w dużej mierze (ponad 87% za rok 2004 i 73% za rok 2006) uwzględniały korekty zaproponowane przez biegłych rewidentów, a więc współudział biegłych w prawidłowym prezentowaniu danych zawartych w sprawozdaniach jest znaczący.

Należy przy tym zauważyć, że dokonane na wniosek biegłych korekty i zmiany dotyczyły zagadnień istotnych, tj. takich których nieuwzględnienie w danym sprawozdaniu mogłoby wprowadzić w błąd użytkowników tych sprawozdań.

Wprowadzone w toku badania zmiany sprawozdań finansowych dotyczyły:

- nieprawidłowej wyceny papierów wartościowych,
- niezgodnego z przepisami przeszacowania nieruchomości oraz prawa wieczystego użytkowania,
- niedokonania odpisów z tytułu trwałej utraty wartości aktywów,
- nieutworzenia rezerw na przyszłe świadczenia pracownicze,

- niestosowania naliczeń z tytułu odroczonego podatku dochodowego, co powodowało zawyżenie wyniku finansowego netto,
- niewłaściwego rozliczania przychodów i kosztów w czasie (brak współmierności),
- nieprzeprowadzenia inwentaryzacji i rozliczania istotnych składników majątkowych,
- niewykazania w informacji dodatkowej zobowiązań warunkowych.

Wszystkie badania sprawozdań finansowych zostały zakończone sporządzeniem raportu z badania oraz opinii. Zdecydowana większość opinii wydanych przez biegłych była pozytywna. Opinie z zastrzeżeniem, których ilość stosunkowo zmalała, dotyczyły przypadków, gdy uwagi i proponowane korekty przez biegłych nie zostały uwzględnione przez podmioty sporządzające sprawozdanie finansowe.

W toku badania sprawozdań finansowych w wielu przypadkach stwierdzono mankamenty w organizacji i funkcjonowaniu badanych jednostek gospodarczych, które w przyszłości mogłyby mieć negatywny wpływ na stan majątkowy i efekty gospodarowania. W celu wyeliminowania tych nieprawidłowości podmioty badające sprawozdania wystosowały wystąpienia do kierowników badanych jednostek. Ilość wystąpień wskazuje, że średnio w co piątej badanej jednostce (poza korektami wprowadzonymi do sprawozdań finansowych) istniały niedomagania mogące przynieść niekorzystne skutki w przyszłości. Nieprawidłowości te dotyczyły:

- sporządzania i obiegu dokumentów,
- organizacji rachunkowości i systemu ewidencji,
- organizacji i funkcjonowania kontroli wewnętrznej,
- inwentaryzacji i zabezpieczenia majątku,
- sposobu i trybu rozliczeń publicznoprawnych,
- systemu przetwarzania danych (informatyzacji),
- zagrożenia kontynuacji działalności.

W przypadku kontynuacji audytu przez ten sam podmiot, zagrożenia zgłaszane kierownictwu jednostki poddawane są procesowi sprawdzania przy badaniu sprawozdania finansowego za rok następny. Sprzyja to eliminacji stwierdzonych w takim badaniu nieprawidłowości[21].

[21] K. Grygutis, *Audyt zewnętrzny jako potwierdzenie wiarygodności sprawozdania finansowego,* (w:) Informacyjna funkcja rachunkowości w gospodarce współczesnej, Uniwersytet w Białymstoku, Białystok 2008.

Poddanie badaniu sprawozdania finansowego przez biegłego rewidenta wynika z obowiązujących przepisów prawa. Należy jednak postawić pytanie, czy efekty audytu zewnętrznego są należycie wykorzystane.

W celu odpowiedzi na to pytanie Katedra Rachunkowości Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie przeprowadziła badanie ankietowe wśród 177 respondentów wykorzystujących sprawozdawczość finansową. Z otrzymanych odpowiedzi wynika, że 82% respondentów wykorzystuje wiedzę wynikającą z opinii i raportu biegłego rewidenta do różnych celów, co prezentuje wykres nr 1.

Wykres 1. **Obszary wykorzystania opinii wraz z raportem biegłego rewidenta**

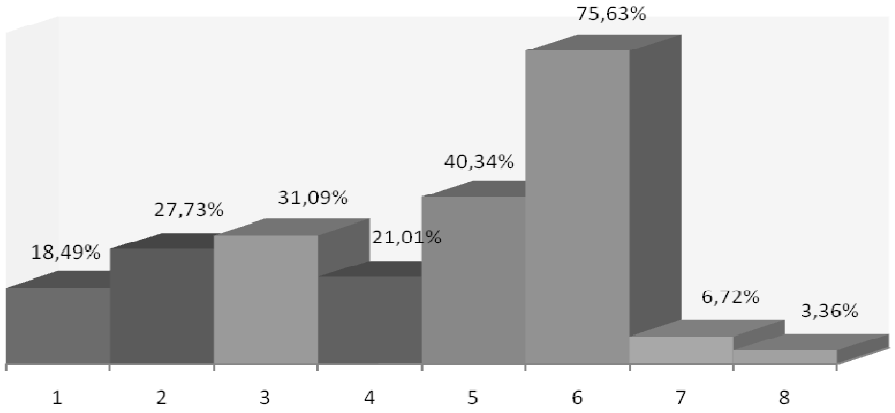

1. Do podejmowania decyzji inwestycyjnych np. w papiery wartościowe
2. Do oceny pożyczkobiorcy/kredytobiorcy
3. Do oceny współpracy z kontrahentami
4. Do wydawania rekomendacji
5. Do potwierdzania skuteczności zarządzania firmą
6. Do oceny sytuacji finansowej badanej/ocenianej jednostki
7. Inne obszary
8. Brak odpowiedzi

Źródło: opracowanie dr Joanny Wielgórskiej-Leszczyńskiej na podstawie wyników ankiety.

Z przedstawionych danych wynika, że ponad 75% ankietowanych wykorzystuje opinię biegłego rewidenta do oceny sytuacji finansowej jednostki, 40% do potwierdzenia skuteczności zarządzania firmą, a ponad 31% respondentów z kolei potrzebuje opinii do oceny współpracy z kontrahentami. Natomiast 6,72% respondentów wykorzystuje opinię biegłego rewidenta w innych obszarach, niż wymienione w ankiecie.

Odpowiedzi na pytanie o wystarczalność informacji zawartych w opinii i raporcie zaprezentowano w wykresie nr 2.

Wykres 2. **Wystarczalność informacji zawartych w opinii i raporcie**

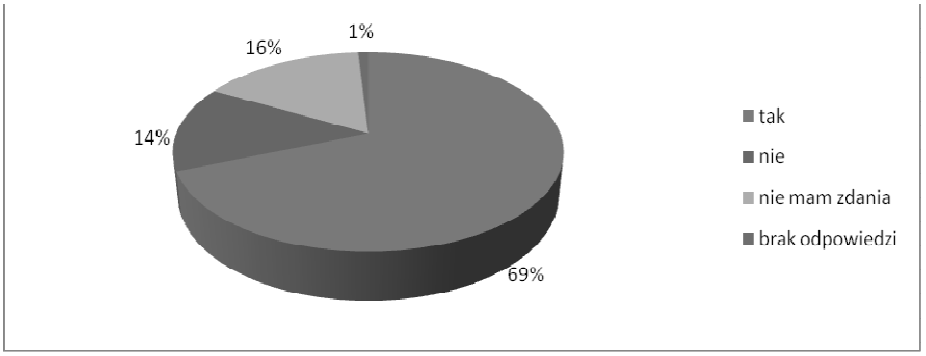

Źródło: opracowanie dr Joanny Wielgórskiej-Leszczyńskiej na podstawie wyników ankiety.

Wystarczalność informacji zawartych w opinii i raporcie z badania potwierdziło 69% ankietowanych. Ponadto 80% ankietowanych uznało, że opinia i raport z badania mają wpływ na pogłębioną analizę sprawozdania finansowego. A zatem można stwierdzić, że opinia i raport biegłego rewidenta umożliwiają bardziej szczegółową ocenę działania jednostki, gdyż uzupełniają dane zawarte w sprawozdaniu finansowym spostrzeżeniami osób profesjonalnych niezależnych od jednostki.

Wykres 3. **Wpływ opinii i raportu na wiarygodność sprawozdania finansowego**

Źródło: opracowanie dr Joanny Wielgórskiej-Leszczyńskiej na podstawie wyników ankiety.

Odpowiedzi respondentów na pytanie dotyczące wpływu opinii i raportu z badania na wiarygodność sprawozdania finansowego przedstawiono na wykresie nr 3.

Fakt podniesienia wiarygodności informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym poprzez zbadanie ich przez biegłego rewidenta potwierdziło 90% ankietowanych. Przy czym 80% respondentów stwierdziło, że wykorzystuje dane zawarte w sprawozdaniu finansowym oraz opinii i raporcie biegłego rewidenta do podejmowania decyzji inwestycyjnych[22].

Na Litwie próbnych badań empirycznych dotychczas nie przeprowadzono. Należy jednak zauważyć, że dane zawarte w raporcie z badań jakości pracy audytorów i audytu finansowego sporządzonym przez Urząd Audytu i Rachunkowości Ministerstwa Finansów Litwy[23] potwierdzają wysoką jakość pracy audytorów litewskich, co obrazuje tabela nr 2.

Tabela 2.

Dane dotyczące badania jakości pracy audytorów litewskich

Rok	Ilość przeprowadzonych ocen jakości audytu		Jakość badania bez zastrzeżeń		Usterki nieistotne		Istotne zastrzeżenia	
	podmioty audytu	biegli rewidenci	podmioty audytu	biegli rewidenci	podmioty audytu	biegli rewidenci	podmioty audytu	biegli rewidenci
2009	30	54	21	41	7	11	2	2
2010	42	61	35	56	6	4	1	1

Źródło: opracowanie dr Joanny Wielgórskiej-Leszczyńskiej na podstawie wyników ankiety.

Z zaprezentowanych danych wynika, że w roku 2009 Urząd Audytu i Rachunkowości Ministerstwa Finansów Litwy przeprowadził kontrolę jakości badań sprawozdawczości finansowej w 30 podmiotach uprawnionych do badań sprawozdań finansowych, w których audyt był przeprowadzony przez 54 biegłych rewidentów. Istotne zastrzeżenie stwierdzono w 2 przypadkach. Natomiast w roku 2010 Urząd przeprowadził kontrolę 42 podmiotów uprawnionych do badań sprawozdań finansowych, w których badania realizowano przez 61 biegłych rewidentów. W wyniku kontroli istotne zastrzeżenia stwierdzono tylko w 1 przypadku.

[22] J. Wielgórska-Leszczyńska, *Przydatność efektów badania sprawozdań finansowych,* materiały konferencyjne „Rewizja finansowa w obrocie gospodarczym", KiBR Warszawa 2010.

[23] Raport Nr 19-13 o jakości pracy audytorów i audyty finansowego - opracowany przez Urząd Audytu i Rachunkowości Ministerstwa Finansów Litwy, Wilno 1.03.2011.

Możemy zatem z dużym prawdopodobieństwem założyć, że merytoryczne rezultaty badań sprawozdań finansowych przedsiębiorstw litewskich mogą być podobne do zaprezentowanych efektów badan sprawozdań finansowych w Polsce. Wymaga to jedynie przeprowadzenia dodatkowych badań.

Podsumowanie

Poddanie sprawozdania finansowego badaniu przez biegłego rewidenta uwiarygodnia dane sprawozdań finansowych nie tylko dla odbiorców zewnętrznych i właścicieli, ale także wzbogaca wiedzę i doświadczenie kadry zarządzającej przedsiębiorstwem. Niezależność biegłego rewidenta, obiektywizm, fachowość i rozległa wiedza z różnych dziedzin prawa oraz doświadczenie wpływają na rzetelność osądów wyrażonych w sprawozdaniu finansowym jednostki. Określenie obowiązków oraz zasad odpowiedzialności zarówno w przepisach prawa jak i regulacjach wewnętrznych samorządu biegłych rewidentów stoją na straży dbałości o wysoką jakość usług atestacyjnych. Można zatem stwierdzić, że uwiarygodnienie sprawozdania finansowego przedsiębiorstwa jest wpisane w podstawowy cel badania sprawozdawczości finansowej jako skutek zapotrzebowania na prawdziwą i godną zaufania informację o danej jednostce.

Z badań ankietowych przeprowadzonych w podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych wynika znaczny udział biegłych rewidentów w prezentowaniu w badanych sprawozdaniach finansowych wiarygodnego obrazu ekonomicznego przedsiębiorstw oraz wpływ audytu na poprawę organizacji i funkcjonowania rachunkowości, kontroli wewnętrznej i ochrony mienia przedsiębiorstw. Niewątpliwie ma to istotny wpływ na zwiększenie bezpieczeństwa obrotu gospodarczego.

Ponadto przeprowadzone ankietowe badania wśród respondentów korzystających ze sprawozdań finansowych wykazały znaczny wpływ audytu nie tylko na wiarygodność sprawozdania finansowego, a także to, że treść opinii i raportu audytora ma wpływ na pogłębioną analizę sprawozdania finansowego przy podejmowaniu decyzji gospodarczych.

Literatura

Grygutis K., *Audyt zewnętrzny jako potwierdzenie wiarygodności sprawozdania finansowego*, (w:) Informacyjna funkcja rachunkowości w gospodarce współczesnej, Wydawnictwo UwB, Białystok 2008.

Gut P., *Kreatywna księgowość a fałszowanie sprawozdań finansowych,* C.H. Beek, Warszawa 2006.

Kolonko J., Młynarczyk A., *Charakterystyka rozkładów nieprawidłowości w sprawozdaniach finansowych spółek giełdowych* (w:) Rewizja finansowa w obrocie gospodarczym, KiBR, Warszawa 2010.

Kutera M., Hołda A., Surdykowska S.T., *Oszustwa księgowe,* DIFIN, Warszawa 2006.

Lakis V., *Audito sistema: raida iz problemos,* Vilniaus Universiteto, Leidikla 2007.

Lakis V., *Sposoby fałszowania sprawozdań finansowych* (w:) Finanse i zarządzanie przedsiębiorstw w warunkach kryzysu, red. E.Orechwa-Maliszewska, J. Paszkowski, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok 2010.

Lietuvos Respublikos Buchalterius apskaitos istatymas 2001 lepkrico 6d. V. Žin. 2001, Nr 99-3515.

Lietuvos Respublikos Imoniu Finansines atskaitomybes istatimas 2001 lapkrico 6d. V. Žin 2001 Nr 99-3516.

Lietuvos Respublikos auditio istatimas 1999 birželio 15d V. žin 1999, Nr. 59-1916.

Lietuvos Respublikos akcimu bendroviu istatimas 2003 m. gruodzio 11d V.žin 2003 Nr. 123-557 atitaisymas V. žin 2004, Nr 33.

Mackiavicus J., *Audito teoria iz praktiko,* Vilnius 1999.

Mackiavicus J., *Niepriklausamos Lietuvos audito raida iz perespektivos*, Vilmius LAR 2006.

Pfaff J., *Wpływ rewizji finansowej na wiarygodność sprawozdania finansowego*, Akademia Ekonomiczna w Katowicach, Katowice 2007.

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF), SkwP, IASB Warszawa 2007.

Międzynarodowe Standardy Rachunkowości, SkwP, Warszawa 2004.

Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej i kontroli jakości, SkwP, KiBR, IFAC Warszawa 2009.

Raport Nr 19-13 o jakości pracy audytorów i audytu finansowego Urząd Audytu i Rachunkowości Ministerstwa Finansów Litwy, Wilno 1.03.2011r.

Uchwała Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 16 lutego 2010 r. w sprawie krajowych standardów rewizji finansowej – Biuletyn Informacji KiBR, Nr 69.

Uchwała Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 13 października 2009 r. w sprawie zasad wewnętrznej kontroli jakości podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych – Biuletyn Informacji KiBR, Nr 69.

Uchwała Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 3 listopada 2009 r. w sprawie zasad etyki zawodowej biegłych rewidentów - „Biuletyn Informacyjny KiBR", Nr 69.

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jednolity Dz. U. z 2002 r. Nr 76, poz. 649.

Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz nadzorze publicznym (Dz. U. Nr 77, poz. 649).

Wielgórska-Leszczyńska J., *Przydatność efektów badania sprawozdań finansowych* (w:) Rewizja finansowa w obrocie gospodarczym, KiBR, Warszawa 2010.

Streszczenie

Rozwijająca się gospodarka światowa, gospodarka poszczególnych państw, a także podmiotów gospodarczych coraz bardziej potrzebuje wiarygodnej i rzetelnej informacji o kierunkach alokacji zasobów gospodarczych oraz efektach gospodarowania. Sprawność tego procesu i jakość dostępnych informacji w zasadniczym stopniu decyduje o właściwym kierunku lokowania kapitałów, wyborze partnerów gospodarczych oraz uzyskiwaniu środków na rozwój podmiotów gospodarczych. Szczególne znaczenie w omawianym obszarze przypisuje się przyjętym zasadom rachunkowości a w szczególności sprawozdawczości finansowej. Za prawidłowe zorganizowanie rachunkowości oraz sporządzenie sprawozdania finansowego odpowiada kierownik jednostki. Zadaniem audytu jest uwiarygodnienie danych zaprezentowanych w sprawozdaniu finansowym. Niniejsze opracowanie stanowi próbę porównania i oceny wpływu audytu zewnętrznego na wiarygodność sprawozdawczości finansowej na przykładzie Polski i Litwy.

Summary

THE AUDIT AS A CONFIRMATION OF THE ENTERPRISE FINANCIAL REPORTING CREDIBILITY ON THE EXAMPLE OF POLAND AND LITHUANIA

Developing world economy, the economy of individual states, as well as business entities more and more needs the credible and reliable information about the allocation directions of economic resources and managements effects. The efficiency of this process and the quality of available information are deciding on appropriate direction of investing capital, selection of economic partners and getting funds for the business entities development. The particular meaning in this area is being assigned to accepted accounting principles, particularly the financial reporting. A manager of the entity is responsible for correct organising accounting and drawing up a financial statement. The aim of the audit is authenticating data presented in the financial statement. This paper is the attempt of comparison and assessment of the external audit impact to the financial reporting credibility on the example of Poland and Lithuania.

Michał Król[*]

PROJEKTY PODATKU BANKOWEGO W POLSCE NA TLE ROZWIĄZAŃ W WYBRANYCH KRAJACH

Wprowadzenie

Obecnie toczy się dyskusja na temat tzw. podatku bankowego, w szczególności celowości jego wprowadzenia oraz konsekwencji, jakie może przynieść gospodarce a także bankom w naszym kraju. Z uwagi na różne modele rozwiązań opodatkowania banków stosowane przez poszczególne państwa, celem niniejszego opracowania jest ich porównanie w wybranych krajach Unii Europejskiej oraz w Stanach Zjednoczonych w aspekcie zastosowania dodatkowego obciążenia podatkowego nałożonego na instytucje finansowe, w tym banki w Polsce.

Podatek stanowi przymusowe, bezzwrotne świadczenie pieniężne dokonywane na rzecz państwa. Podstawą poboru podatku jest odpowiednie uregulowanie prawne, a celem jest uzyskanie środków umożliwiających realizację funkcji państwa. System podatkowy, mimo że znany już w starożytności jako system danin kupców rzemieślników i rolników, rozwinął się w XV wieku w Europie, głównie we Francji i Anglii. Silny rozwój systemu podatkowego obserwuje się od XIX wieku zarówno w aspekcie ilościowym (wysokość opodatkowania) jak i podmiotowym (podmioty i czynności podlegające opodatkowaniu). Zwrócić należy uwagę, że im bliżej teraźniejszości, tym rządy różnych państw coraz częściej wprowadzają kolejne, nowe, podatki. Tego rodzaju działania widoczne są również w opodatkowaniu banków.

[*] *mgr Michał Król - Doktorant na Uniwersytecie Ekonomicznym im. Karola Adamieckiego w Katowicach, Prezes Zarządu Mikołowskiego Banku Spółdzielczego w Mikołowie.*

1. Rozwiązania w wybranych krajach Unii Europejskiej i Stanach Zjednoczonych

Globalny kryzys finansowy spowodował konieczność opracowania przez kraje Unii Europejskiej nowych rozwiązań w zakresie poprawy bezpieczeństwa finansowego. Projekt nowej architektury systemu bezpieczeństwa finansowego został podzielony na pięć głównych zagadnień[1] tj.:

- Opracowanie ram regulacyjnych rynku finansowego UE,
- Utworzenie bankowych funduszy naprawczych w UE,
- Zmiany dyrektywy CAD dotyczącej adekwatności kapitałowej,
- Zreformowanie zasad budżetowych państw członków UE,
- Zmiany w Dyrektywie o Systemach Gwarantowanych Depozytów.

Wszystkie proponowane zmiany zmierzają w kierunku zaostrzenia procedur kontroli systemów finansowych poprzez utworzenie paneuropejskich instytucji nadzorczych oraz wprowadzenia dodatkowych opłat nakładanych na uczestników rynków finansowych. Prace ustawodawcze mające na celu opracowanie systemu opłat dla tego segmentu rynku (w tym w szczególności dla banków), prowadzone są na forum międzynarodowym. W stanowisku Komisji Europejskiej przedstawiono trzy główne motywy dodatkowych opłat[2] tj.:

- Zwiększenie stabilności systemu finansowego i ograniczenie ryzyka systemowego,
- Wkład sektora finansowego w koszty ostatniego kryzysu finansowego,
- Zebranie funduszy dla konsolidacji budżetowej w związku z istotnym wzrostem deficytów budżetowych w poszczególnych państwach Unii Europejskiej, wynikających m.in. ze zwiększonych wydatków na ratowanie sektora finansowego.

Rozwiązania w krajach Unii Europejskiej w zakresie opodatkowania instytucji finansowych nie są jednorodne. Część krajów już wprowadziła dodatkowe opłaty nakładane na banki, część zamierza je wprowadzić w najbliższych latach.

Szwecja

Najwcześniej podatek bankowy wprowadzono w Szwecji. W pierwszej wersji zastosowano opłaty od transakcji finansowych. Takie rozwiązanie spowodowało, że szwedzkie banki przeniosły swoje centrale za granicę, przede

[1] J. Pruski, *Problemy architektury sieci stabilności finansowej na tle doświadczeń globalnego kryzysu finansowego*, „Bezpieczny Bank", Warszawa 2010, s. 18.

[2] Pismo wiceprezesa Narodowego Banku Polskiego Witolda Kozińskiego nr GP-LW-MJ-0701/10/1943/2010, Warszawa 29.10.2010.

wszystkim do Norwegii[3]. Według nowych rozwiązań, wartość podatku naliczana jest od poziomu wszystkich zobowiązań i rezerw na koniec roku finansowego i wyniosła 0,018% sumy tych wartości w latach 2009 – 2010, a następnie wzrosła do 0,036%. Przychody z tego podatku zasilają fundusz restrukturyzacyjny, który w ciągu 15 lat ma osiągnąć wartość 2,5 % szwedzkiego PKB. Fundusz ten ma być uruchomiany w sytuacji konieczności ratowania instytucji finansowych. Wadą systemu szwedzkiego jest relatywnie wyższe obciążenie tym podatkiem banków, które nie prowadzą ryzykownej działalności. Banki istotnie zaangażowane w ryzykowną działalność kredytową (w tym także zagraniczną) rzeczywiście zapłaciły niższy podatek. Poniższa tabela prezentuje porównanie działalności kredytowej dużych banków w odniesieniu do kwoty zapłaconego podatku bankowego.

Tabela 1.

Relacja kwoty zapłaconego podatku bankowego do wartości złych kredytów w wybranych bankach w Szwecji

Nazwa banku	Zapłacony podatek *(w euro wg kursu z dn. 25.03.2011 r.)*	Wartość kredytów spisanych *(w euro wg kursu z dn. 25.03.2011 r.)*	Zapłacony podatek / kredyty spisane
Handelsbanken	38,3 mln	378,9 mln	10,1%
Swedbank	25,0 mln	274,1 mln	9,1%
Nordea	21,7 mln	161,6 mln	13,4%

Źródło: opracowanie własne na postawie: *Europa będzie walczyć na G20 o globalny podatek dla banków*, „Gazeta Prawna" 25.06.2010 r.

Niemcy

Od 2011 roku w Niemczech wprowadzono podatek od instytucji kredytowych wyliczany od sumy bilansowej pomniejszonej o fundusze podstawowe Tier1 i uzupełniające Tier2 oraz zobowiązania wobec klientów. Stawka wynosi od 0,02% - 0,04%, zaś środki z tych opłat przekazywane są na fundusz restrukturyzacyjny. Uzasadnieniem wprowadzenia tego podatku było obciążenie banków kosztami kryzysu finansowego, podczas którego na ratowanie sektora bankowego rząd niemiecki przeznaczył ok. 0,5 bln euro. Wpływy z podatku bankowego szacuje się na 1,3 mld euro rocznie[4]. Rozwiązanie takie promuje banki silne kapitałowo, zaś środki z tego podatku zasilające fundusz restrukturyzacyjny przyczynią się do wzrostu stabilizacji niemieckiego sektora finansowego.

[3] *Europa będzie walczyć na G20 o globalny podatek dla banków*, „Gazeta Prawna" 25.06.2010.
[4] Pismo Związku Banków Polskich nr KP/3060-257/2011, Warszawa 16.02.2011 r.

Wielka Brytania

Podobną argumentację (do niemieckiej) zastosował rząd Wielkiej Brytanii uznając, że głównym celem nowego podatku wprowadzonego w tym kraju jest zrównoważenie negatywnych skutków, jakie mogą wywołać problemy sektora bankowego dla finansów publicznych oraz całej brytyjskiej gospodarki. Podatek jest wyliczany podobnie jak w Niemczech, od sumy bilansowej pomniejszonej jednakże wyłącznie o fundusze podstawowe (Tier1) oraz ubezpieczone depozyty i część zobowiązań oraz aktywów płynnych. Obowiązujące stawki w 2010 r. wyniosły od 0,02% do 0,04% tych wartości. Zasadniczą różnicą pomiędzy rozwiązaniem brytyjskim a niemieckim jest fakt, że przychody, wyliczane od 2,3 mld GBP do 2,5 mld GBP[5] rocznie, zasilą bezpośrednio budżet Wielkiej Brytanii. Takie rozwiązanie może spowodować zagrożenie, że w przypadku niewłaściwej redystrybucji środków pozyskanych od banków opłaty te nie przyczynią się do poprawy bezpieczeństwa finansowego Wielkiej Brytanii, a jedynie doraźnie wspomogą budżet państwa.

Francja

Budżet państwa zasilają również podatki od banków we Francji. Podatek w wersji francuskiej naliczany jest od minimalnego poziomu funduszy własnych, niezbędnego dla pokrycia zobowiązań w ramach obowiązującego systemu rezerw cząstkowych, skądinąd przyczyniającego się do kreacji sztucznego pieniądza, a tym samym w czasie kryzysu dodatkowo do destabilizacji gospodarki. Stawka podatku wynosi 0,25%, przy czym zwolniono wszystkie instytucje, których wartość funduszy własnych nie przekracza 500 mln euro[6]. Wprowadzenie tego podatku uzasadniano zaangażowaniem rządu francuskiego w pomoc dla sektora bankowego podczas kryzysu, a głównym zadaniem, w ramach redystrybucji przychodów budżetowych, ma być zebranie środków celem kontrolowania ryzyk, które podejmują instytucje finansowe. Roczne wpływy według szacunków powinny przekroczyć 0,5 mld euro rocznie. Obowiązujący system rezerw cząstkowych z jednej strony stymuluje popyt, kreując dodatkowy pieniądz, z drugiej zaś jest instrumentem niezwykle ryzykownym. Francja zatem winna szczególną uwagę kłaść na bezpieczeństwo i stabilność swojego systemu finansowego. Niezwykle ważną rolę muszą odegrać działania *ex – ante* w zakresie zapobiegania kryzysowi, gdyż *run* na banki w tym kraju może doprowadzić do prawdziwej katastrofy całego systemu bankowego.

[5] J. Treanor, *Bank levy to raise 2,5 bln GBP a year but bigger banks could still gain*, guardian.co.uk.
[6] Pismo Związku Banków Polskich…, op. cit.

Zarówno Francja jak i Wielka Brytania wprowadziły również tzw. podatek od premii wypłacanych pracownikom banków. We Francji wartość tego podatku wynosi 50% wartości wypłaconych premii w wysokości większej niż 27,5 tys. euro[7] i była swego rodzaju kopią rozwiązania brytyjskiego. W Wielkiej Brytanii podatek ten wprowadzono już w 2009 r. i dotyczył premii przekraczających 25 tys. GBP rocznie. Stawka podatku wyniosła 50%[8].

Węgry

Z krajów które weszły do Unii Europejskiej wraz z Polską, podatek bankowy wprowadziły jedynie Węgry. Objęte są nim wszystkie instytucje kredytowe oraz fundusze inwestycyjne i firmy ubezpieczeniowe. Podatek naliczany jest od wartości aktywów netto i wynosi od 0,15 % do 0,5% dla banków, w zależności od ich wielkości, i 6,2 % dla firm ubezpieczeniowych. Przychody zasilają bezpośrednio budżet państwa, a uzasadnieniem wprowadzenia tego podatku była istotna rola banków w kryzysie gospodarczym. Pierwszą część tej antykryzysowej daniny węgierskie instytucje finansowe musiały zapłacić już we wrześniu ubiegłego roku, a kolejną ostatniego grudnia. Wpływy te służą zatem łataniu węgierskiej dziury budżetowej, a ich roczna wartość szacowana jest na 650 mln euro[9]. Rozwiązanie węgierskie ma charakter typowo doraźny. Nie służy ani umacnianiu systemu finansowego, ani redystrybucji środków przeznaczonych dla banków będących w najgorszej sytuacji finansowej. Rządzący swoją nieudolność w kierowaniu finansami publicznymi próbują ratować ściągając dodatkowe opłaty od banków. Rozwiązanie węgierskie z punku widzenia kwoty obciążenia banków jest najbardziej radykalne i w żaden sposób nie premiuje banków silnych kapitałowo, stale powiększających swoje fundusze. Każdy bank, niezależnie od swojej kondycji, jest zobowiązany zapłacić 0,5% aktywów netto (sumy bilansowej), która to wartość w porównaniu z rozwiązaniami innych krajów wydaje się być bardzo wysoka. W dłuższym terminie węgierskie przepisy bez wątpienia osłabią sektor bankowy. Powiększanie kapitałów własnych, przyczyniające się do wzrostu bezpieczeństwa działania banków, może w przekonaniu części zarządzających bankami stracić swój ekonomiczny sens. W konsekwencji aktywa netto węgierskich banków mogą ulegać obniżaniu, a co za tym idzie, węgierska dziura budżetowa, nie dość

[7] *Francja. Banki zapłacą 50 procent podatku od premii*, www.money.pl

[8] *Banki w Wielkiej Brytanii zapłacą wyższy podatek*, Polska Agencja Prasowa Warszawa 08.02.2010.

[9] *Podatek od banków konieczny i służy interesom Węgier – premier Orban*, Polska Agencja Prasowa, Warszawa 22.07.2010.

że nie będzie załatana, może się pogłębić. W skrajnym przypadku węgierskie rozwiązanie może zdestabilizować tamtejszy system finansowy.

Stany Zjednoczone

Zamiar wprowadzenia podatku bankowego ma główny gracz na światowym rynku finansowym – Stany Zjednoczone. To w USA pojawił się pierwszy system gwarantowania depozytów, *notabene*, jako bezpośrednie następstwo Wielkiego Kryzysu[10]. Podczas ostatniego krachu finansowego największe amerykańskie banki otrzymały 120 mld dolarów rządowego wsparcia. Wydatek ten przyczynił się do wzrostu ogromnego deficytu budżetowego (przekraczającego w 2010 r. 1,4 bln dolarów), który teraz ma być, po części, ratowany właśnie przez banki. Istotną rolę, w aspekcie wprowadzenia dodatkowego opodatkowania banków, odgrywają nastroje społeczne Amerykanów, którzy otrzymywali informacje, że część środków pomocowych skierowanych do banków przeznaczono na wypłatę wysokich premii dla manadżerów wysokiego szczebla.

Konstrukcja amerykańskiego podatku nie jest jeszcze znana. Jedyne co powszechnie wiadome, to szacowana, a *de facto* pożądana, wartość wpływów z tego tytułu. W wielu wypowiedziach amerykańska administracja rządowa z prezydentem Barrackiem Obamą na czele postuluje, by podatek pozwolił przynajmniej odzyskać część ze 120 mld dolarów pomocy rządowej przeznaczonej dla banków.

2. Obciążenia fiskalne banków w Polsce. Stan obecny

Polskie banki podlegają opodatkowaniu na ogólnych zasadach podatku dochodowego od osób prawnych – CIT, dostarczając w ten sposób środków do budżetu państwa. W 2008 r. łączna wartość odprowadzonych przez banki podatków z tytułu CIT wyniosła 3,3 mld zł zaś w 2009 r. ponad 2 mld zł, co stanowiło prawie 8% wpływów CIT do budżetu państwa z wszystkich gałęzi gospodarki. Oprócz podatku CIT banki obciążone są opłatami na rzecz nadzoru finansowego oraz składkami na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. W tym ostatnim przypadku łączna wartość przekazanych przez banki środków wyniosła w 2009 r. 303 mln zł, a w 2010 r. 720 mln zł. Opłaty na rzecz BFG są dwojakiego rodzaju. Pierwsza to opłata roczna, uzależniona od krotności sumy wymogów kapitałowych[11] z tytułu poszczególnych rodzajów

[10] W. Baka, *Systemy gwarantowania depozytów w Polsce i na świecie,* Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005, s. 185.

[11] Wymogi kapitałowe liczone są na podstawie Uchwały nr 76/2010 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 10 marca 2010.

ryzyka oraz wymogów kapitałowych z tytułu przekroczenia limitów i naruszenia innych norm określonych w ustawie Prawo bankowe. Druga, dotycząca systemu ochrony świadczeń gwarantowanych, obecnie wynosi 0,4% wartości środków zgromadzonych w banku na wszystkich rachunkach, stanowiącej podstawę obliczania kwoty rezerwy obowiązkowej[12].

3. Cel i zasady wprowadzenia nowego podatku

W dniu 7 września 2010 r. na ręce Marszałka Sejmu wpłynął poselski projekt ustawy o podatku od niektórych instytucji finansowych[13]. Zgodnie z tym projektem proponuje się objęcie podatkiem instytucje finansowe, w tym banki. W przypadku banków, podstawą opodatkowania ma być suma ich aktywów na podstawie zatwierdzonego rocznego sprawozdania finansowego. Wnioskodawcy proponują, by wartość podatku wynosiła 0,39% sumy aktywów, przy czym zwolnieniu od podatku podlegałyby instytucje finansowe o sumie aktywów nieprzekraczającej 10 mln zł oraz te, które rozpoczynają działalność w danym roku podatkowym. Płatność podatku odbywałaby się w cyklach miesięcznych, w wysokości 1/12 wartości podatku rocznego płatnego co miesiąc. W uzasadnieniu do wprowadzenia tego podatku posłowie powołali się na zastąpienie planowanej podwyżki podatku od towarów i usług tym podatkiem, co oznacza, że celem tego rozwiązania jest nie wzrost bezpieczeństwa rodzimego systemu finansowego, ale zasilenie budżetu państwa. Według wyliczeń wnioskodawców tak skonstruowane opodatkowanie miałoby przynieść dodatkowe dochody dla budżetu państwa w wysokości przekraczającej 5 mld złotych rocznie. W dniu 29 października 2010 r. Sejm RP uchwalił ustawę okołobudżetową, która między innymi wprowadza podwyżki podatku VAT o 1 punkt procentowy tj. odpowiednio do 5%, 8% i 23%. Według Ministerstwa Finansów rozwiązania w zakresie zmiany stawek VAT wprowadzone z dniem 1 stycznia 2011 r. wpłyną na wzrost dochodów budżetu państwa z tytułu podatku od towarów i usług o ok. 6,2 mld zł w skali roku, a planowany wzrost dochodów budżetu państwa z tego tytułu będzie stanowił znaczący czynnik wpływający pozytywnie na obniżenie deficytu sektora finansów publicznych[14]. Wydawałoby się, że zwiększając stawki podatku VAT zrezygnowano z tzw. podatku bankowego. Nic bardziej mylnego. Od pewnego czasu poja-

[12] Uchwała nr 31/2010 Rady Bankowego Funduszu Gwarancyjnego z dnia 17 listopada 2010.

[13] Sejm Rzeczpospolitej Polskiej. Druk sejmowy nr 3828 z dnia 7 września 2010.

[14] Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Finansów z upoważnienia prezesa Rady Ministrów na interpelację nr 17699 w sprawie planowanej podwyżki podatku VAT. Warszawa, 14 września 2010.

wiają się kolejne propozycje. Według niektórych, wcześniejszych rozwiązań, mających swoich zwolenników zarówno po stronie opozycyjnej, jak i koalicyjnej, zakładano opodatkowanie instytucji finansowych w wysokości 0,3 % swoich aktywów[15]. Obecne wstępne projekty zakładają, że na instytucje finansowe, w tym banki, należy nałożyć podatek w wysokości 0,25 % aktywów[16]. Inne pomysły opodatkowania dotyczą wartości aktywów netto pomniejszonych o fundusze własne banku, samych funduszy własnych, wartości pasywów czy też opodatkowania wymogów kapitałowych jako podstawy opodatkowania. Według ostatnich informacji, Ministerstwo Finansów rozważa wprowadzenie podatku od pasywów pomniejszonych o fundusze podstawowe oraz sumę środków gwarantowanych przez BFG[17]. Projekt ten, co do zasady, ma premiować banki silne kapitałowo, które prowadzą ostrożną politykę kredytową o rozdrobnionej strukturze depozytowej - z uwagi na fakt, że system gwarantowanych depozytów obejmuje w całości depozyty nieprzekraczające równowartości 100 tys. euro[18]. Teza, według której podatek bankowy będzie najbardziej odczuwalny dla tych banków, które mają nadwyżkę kredytów nad depozytami jest tylko w części prawdziwa[19]. Najważniejsze znaczenie będzie tu miała nie tyle nadwyżka kredytów nad depozytami, ale przede wszystkim struktura depozytów. Banki, których istotną część stanowią depozyty Skarbu Państwa, instytucji finansowych, m.in. takich jak: banki, firmy inwestycyjne, podmioty prowadzące działalność maklerską, podmioty świadczące usługi bezpieczeniowe, fundusze inwestycyjne, fundusze emerytalne, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (SKOK), a także depozyty kadry zarządzającej oraz głównych właścicieli banku, będą miały wyższą podstawę do obliczenia tak skonstruowanego podatku, gdyż depozyty tych podmiotów i osób nie podlegają ochronie Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, czyli nie będą stanowiły pomniejszenia wartości pasywów służącej do wyliczenia podstawy opodatkowania. Z uwagi na fakt, że na obecnym etapie prac nie podano nawet przybliżonej stawki podatku oraz innych istotnych parametrów, nie sposób określić ewentualnych wpływów z tego tytułu. Środki z tego podatku, według Ministerstwa Finansów, mają być przeznaczone na dodatkowy fundusz administrowany przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny, zatem co do zasady, mają wzmocnić bezpieczeństwo krajowego systemu finansowego. Obecnie toczy się dyskusja, czy podatek ten powinien zostać rozszerzony również na spół-

[15] *Podatek bankowy zbliża się wielkimi krokami*, „Gazeta Prawna" z dnia 27 sierpnia 2010.
[16] SLD: *Za kryzys powinni płacić wszyscy*. Źródło: www.money.pl
[17] B. Tomaszkiewicz, *Po OFE teraz czas na banki,* „Gazeta Prawna" 49/2011.
[18] Nowelizacja Dyrektywy nr 94/19/WE, marzec 2009.
[19] *Kto więcej pożycza, więcej zapłaci*, „Gazeta Prawna" 49/2011.

dzielcze kasy oszczędnościowo – kredytowe tzw. SKOK-i. Rozwiązanie proponowane przez Ministerstwo Finansów nie jest nowatorskie, gdyż wydaje się być pewną hybrydą regulacji stosowanych przez inne państwa Unii Europejskiej.

4. Konsekwencje wprowadzenia podatku bankowego

Zgodnie z powołanym poselskim projektem ustawy o podatku od niektórych instytucji finansowych, w którym stawkę podatku zaproponowano na 0,39 % wartości aktywów netto banku, potencjalny przychód do budżetu państwa wyniesie 5 mld zł rocznie, z czego 4,1 mld zł będzie pochodziło od banków. Wnioskodawcy w swych wyliczeniach nie wskazują jednak kosztów tej operacji. Słusznie zauważają, że proponowany podatek będzie typowym podatkiem majątkowym i nie może być przerzucany na klientów opodatkowanych instytucji[20]. Tyle teoria. Praktyka może okazać się zupełnie odmienna. Banki, by zachować rentowność działania, mogą w praktyce podjąć działania zmierzające do podniesienia kosztów prowizyjnych, zwiększenia marży odsetkowej lub wprowadzenia dodatkowych opłat ponoszonych przez klientów banków. Z praktycznego punktu widzenia określenie, że wzrost opłat będzie konsekwencją wprowadzenia podatku, jest oczywiste, ale udowodnienie tego wydaje się czynnością niezwykle trudną. Z drugiej strony wnioskodawcy nie podają wyliczeń dotyczących kosztów obniżenia wyników finansowych banków oraz realnego kosztu pomocy państwa dla tych instytucji, które jej wymagają. Wprowadzenie tak skonstruowanego podatku będzie miało istotny wpływ na kształtowanie się podstawowych wskaźników rentowności, w tym rentowności aktywów i kapitałów netto. Nagłe, znaczne obniżenie wskaźnika ROE netto, który obrazuje jak skutecznie *management* wykorzystuje zgromadzony kapitał do generowania zysków[21] spowoduje konieczność aktualizacji planów finansowych oraz przyjętych strategii banków. Na podstawie danych z największego zrzeszenia banków spółdzielczych w Polsce – grupy BPS SA[22] wprowadzenie podatku w wysokości 0,39% wartości aktywów zaskutkuje możliwością uzyskania ujemnych wyników finansowych netto w przypadku 5 banków spółdzielczych. W przypadku banków komercyjnych nałożony podatek w proponowanej

[20] Por.: R. Mastalski, *Prawo podatkowe*, CH Beck, Warszawa 2004.
[21] R. M. Tyran, *Wskaźniki finansowe*, Dom Wydawniczy ABC, Kraków 2001, s. 46.
[22] Dane dla wszystkich banków z Grupy BPS SA za listopad 2010 r. Źródło: Publikacja Grupy BPS S.A.

wysokości może spowodować, że aż połowa z 10 największych banków w Polsce znalazłaby się pod kreską[23].

Tabela 2.

Podatki bankowe w wybranych krajach UE, Polsce oraz USA

Kraj	Data wprowadzenia	Przyczyny wprowadzenia podatku	Podstawa opodatkowania	Beneficjent środków	Zakładane dochody z podatku (roczne)
Niemcy	Od 2011 r.	Obciążenie banków kosztami kryzysu finansowego	0,02% - 0,04% wartości sumy bilansowej pomniejszonej o kapitały i zobowiązania wobec klientów	Fundusz restruktury zacyjny	1,3 mld euro
Wielka Brytania	Od 2010 r.	Zrównoważenie negatywnych wpływów problemów sektora bankowego na finanse publiczne	0,02% - 0,04% wartości sumy bilansowej pomniejszonej o kapitały i ubezpieczone depozyty, część zobowiązań i aktywów płynnych	Budżet państwa	2,5 mld GBP
Francja	Od 2011 r.	Rekompensata wydatków budżetu państwa na pomoc dla banków w czasie kryzysu	0,25 % minimalnego poziomu funduszy własnych, niezbędnego do pokrycia zobowiązań	Budżet państwa	0,5 – 0,8 mld euro
Szwecja	Od 2009 r.	Możliwość wystąpienia kryzysu finansowego	0,018% - 0,036% wartości zobowiązań i rezerw na koniec roku.	Fundusz restruktury zacyjny	0,6 mld – 0,7 mld USD
Węgry	Od 2010 r.	Globalny kryzys finansowy spowodowany przez działalność banków	0,15% - 0,5 % wartości aktywów netto	Budżet państwa	0,65 mld euro
Polska *(projekt poselski)*	Projekt (z 2010 r.)	Zastąpienie planowanej podwyżki stawek VAT	0,39 % sumy aktywów	Budżet państwa	5 mld zł
Polska (*projekt MF*)	Projekt	Zwiększenie stabilności systemu finansowego	Pasywa pomniejszone o fundusze podstawowe	Fundusz administrowany przez BFG	Nieoszacowane
USA	Projekt	Ograniczenie deficytu budżetowego, rekompensata pomocy udzielonej bankom	Brak danych	Budżet państwa	Nieoszacowane

Źródło: opracowanie własne.

[23] G. Brudziński, *Podatkowe wątpliwości*, „Bank" 2/2011, s.34.

Konsekwencje projektu Ministerstwa Finansów w zakresie nowego podatku bankowego, na obecnym etapie prac, są trudne do określenia. Jakkolwiek rozwiązanie to promuje banki silne kapitałowo, czyli takie, których działalność jest obarczona niższym ryzykiem, tak istotną kwestią będzie to, w jakim stopniu dodatkowe obciążenia fiskalne zasilą nowo utworzony fundusz i na jakich zasadach fundusz ten mógłby być użyty.

Relatywnie dobra sytuacja naszego kraju polega na tym, że Polska może skorzystać z analiz rozwiązań zastosowanych w innych krajach. Wprowadzając nowy podatek, należy zmierzać do osiągnięcia podstawowego celu, polegającego na wzroście bezpieczeństwa i wielopłaszczyznowej stabilności naszego systemu bankowego, poprzez uwzględnienia aspektów ekonomicznych, prawnych a nawet polityczno – społecznych[24], nie obciążając przy tym nadmiernie poszczególnych banków. Parametryzując wartość podatku, zasadnym wydaje się odniesienie do wartości kapitałów banków oraz jakości aktywów (aktywa ważone ryzykiem). Beneficjentem i bezpośrednim zarządcą pozyskanych środków powinna być instytucja dbająca o stabilizację systemu finansowego. Dokładnie należy również zapisać warunki korzystania z utworzonego funduszu. Wartość wpływów, jako sprawa drugorzędna, w krótkim terminie powinna być ustalona z uwzględnieniem przedstawionych kryteriów.

Podsumowanie

W świetle przytoczonych argumentów, powtarza się jeden wspólny motyw dla wszystkich krajów wprowadzających opodatkowanie banków – w związku z tym, że światowy kryzys finansowy był spowodowany w części przez banki i powiązane z nimi instytucje finansowe oraz z uwagi na ogromne wydatki rządów państw przeznaczone na ratowanie systemu finansowego, wprowadzono dodatkowe obciążenie podatkowe, by w przyszłości uniknąć takich sytuacji. Polskie uwarunkowania w tym aspekcie wydają się być zupełnie inne. Po pierwsze kryzys w naszym kraju przebiegał jak dotąd w sposób łagodniejszy niż w innych krajach, po drugie - banki nie odegrały w nim istotnie negatywnej roli. Zatem argumentacja za wprowadzeniem dodatkowej daniny od banków, zasilającej budżet państwa, wydaje się być zupełnie bezzasadna. Zastanawiające jest także to, że w projektach politycznych nie wskazuje się na faktyczne konsekwencje nowych podatków, proponując stawki i metodykę obliczania podatku, które mogą istotnie zachwiać systemem finansowym w Polsce. To oczy-

[24] W. Jaworski, Z. Zawadzka, *Bankowość. Podręcznik akademicki*, Poltext, Warszawa 2001, s. 211.

wiste, że nasz kraj nie zostanie na zawsze „zieloną wyspą" z punktu widzenia wzrostu gospodarczego, dlatego należy wprowadzić takie instrumenty, w tym instrumenty fiskalne, które w czasie potencjalnego kryzysu złagodzą jego skutek. Wzmocnienie takich instytucji jak Bankowy Fundusz Gwarancyjny czy też nadzór finansowy wydaje się właściwym krokiem w tym kierunku. Zasilanie budżetu państwa nowym podatkiem może zakończyć się podobnie jak w przypadku podatku akcyzowego od paliw płynnych. W swym założeniu miał służyć wyłącznie drogowcom. Praktyka, determinowana bieżącymi potrzebami, okazała się jednak zupełnie odmienna.

Bibliografia:

Pozycje zwarte:

Baka W., *Systemy gwarantowania depozytów w Polsce i na świecie*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005.

Jaworski W., Zawadzka Z., *Bankowość. Podręcznik akademicki*, Poltext, Warszawa 2001.

Mastalski R., *Prawo podatkowe*, CH Beck, Warszawa 2004.

Pruski J., *Problemy architektury sieci stabilności finansowej na tle doświadczeń globalnego kryzysu finansowego*, „Bezpieczny Bank", Warszawa 2010.

Tyran R. M., *Wskaźniki finansowe*, Dom Wydawniczy ABC, Kraków 2001.

Pozycje artykułowe:

Banki w Wielkiej Brytanii zapłacą wyższy podatek, Polska Agencja Prasowa, Warszawa 08.02.2010.

Brudziński G., *Podatkowe wątpliwości*, „Bank" 2/2011.

Europa będzie walczyć na G20 o globalny podatek dla banków, „Gazeta Prawna" 25.06.2010.

Pismo wiceprezesa Narodowego Banku Polskiego Witolda Kozińskiego nr GP-LW-MJ-070-1/10/1943/2010, Warszawa, dn. 29.10.2010.

Kto więcej pożycza, więcej zapłaci, „Gazeta Prawna" 49/2011.

Odpowiedź podsekretarza stanu w Ministerstwie Finansów z upoważnienia prezesa Rady Ministrów na interpelację nr 17699 w sprawie planowanej podwyżki podatku VAT, Warszawa, 14 września 2010 r.

Pismo Związku Banków Polskich nr KP/3060-257/2011, Warszawa, 16.02.2011.

Podatek bankowy zbliża się wielkimi krokami, „Gazeta Prawna", 27.08.2010.

Podatek od banków konieczny i służy interesom Węgier – premier Orban, Polska Agencja Prasowa, Warszawa 22.07.2010.

Sejm Rzeczpospolitej Polskiej. Druk sejmowy nr 3828 z dn. 7 września 2010.

Tomaszkiewicz B., *Po OFE teraz czas na banki*, „Gazeta Prawna", 49/2011.

Uchwała nr 31/2010 Rady Bankowego Funduszu Gwarancyjnego z dn. 17 listopada 2010.

Strony internetowe:

Francja. Banki zapłacą 50 procent podatku od premii, www.money.pl

SLD: Za kryzys powinni płacić wszyscy, www.money.pl

Treanor J., *Bank levy to raise 2,5 bln GBP a year but bigger banks could still gain*, guardian.co.uk.

Streszczenie

Obecnie toczą się dyskusje na temat tzw. podatku bankowego, w szczególności celowości jego wprowadzenia oraz konsekwencji jakie może przynieść gospodarce a także bankom w Polsce. Z uwagi na różne modele rozwiązań opodatkowania banków, zróżnicowane wskazania przyczyn podstaw opodatkowania czy też beneficjenta środków uzyskanych z podatku, celem niniejszego opracowania jest porównanie tych rozwiązań, w wybranych krajach Unii Europejskiej oraz Stanach Zjednoczonych. W drugiej części opracowania przedstawione są projekty zastosowania dodatkowego obciążenia podatkowego nałożonego na instytucje finansowe, w tym banki w Polsce, oraz uzyskanie odpowiedzi na stawiane pytania w tym zakresie.

Summary

PROJECTS OF BANK LEVY IN POLAND ON THE BACKGROUND OF SOLUTIONS IN CHOSEN COUNTRIES

The ongoing discussions on so called Bank levy focus particularly on the expedience of its introduction and consequences that can result in Polish economy as well as Polish Banks. The purpose of the first part of the elaboration is to compare the different models of solutions of Banks taxation, used by individual states, the reasons for the introduction of Bank levy as well as the bases of taxation and the beneficiary of tax collection in chosen countries of The European Union and The United states of America. In the second part of the elaboration the author presents projects of employing the additional taxation imposed on financial institutions, including Polish Banks and also obtaining answers to the questions in this matter.

Katarzyna Łogwiniuk*

ANALIZA DOSTĘPNOŚCI INFRASTRUKTURY ICT WŚRÓD MŁODZIEŻY SZKOLNEJ W POLSCE

Wprowadzenie

Społeczeństwo informacyjne to nowy typ społeczeństwa kształtujący się przede wszystkim w krajach posiadających nowoczesne technologie teleinformatyczne, obejmujące swym zasięgiem wszystkich obywateli. Organizacja OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) uznała, że gospodarka jutra będzie, w dużym stopniu „gospodarką informacyjną", a społeczeństwo będzie w rosnącym stopniu „społeczeństwem informacyjnym". Oznacza to, że informacja będzie stanowiła dużą część wartości dodanej większości dóbr i usług, a działalności informacyjnie intensywne będą, w rosnącym stopniu, charakteryzować gospodarstwa domowe i obywateli.[1]

W społeczeństwie informacyjnym najwięcej ludzi pracuje w sektorze związanym ze zdobywaniem, gromadzeniem i przetwarzaniem informacji[2]. W chwili obecnej młode pokolenie to pokolenie cyfrowe, znające bardzo dobrze technologie IT, posługujące się nimi w sposób naturalny. Ważnym aspektem jest równy dostęp młodzieży szkolnej w Polsce do sieci teleinformatycznej w takim zakresie, aby wszyscy mogli w pełni wykorzystywać możliwości, jakie dają środki masowej komunikacji. W konsekwencji proces ten wpływa na podnoszenie jakości kształcenia młodzieży oraz na przyszłą mobilność zawodową młodych ludzi.

* *mgr Katarzyna Łogwiniuk - Politechnika Białostocka.*

[1] ICCP Institute for Certification of Computer Professionals ICCP, Instytut ds. Certyfikowania Specjalistów Komputerowych, 1998.

[2] *Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2006-2010*, GUS, Warszawa 2010, s. 8-13.

1. Cel, metody badań

Celem artykułu jest dynamiczna analiza przestrzennego zróżnicowania rozwoju dostępności infrastruktury ICT młodzieży szkolnej w wieku 7 – 19 lat (młodzież szkolna). Okresy, które porównywano to lata 2003[3] oraz 2008. W badaniu zastosowano metody taksonomiczne[4], które są dobrym narzędziem do ich analiz. Posłużyły one do skonstruowania podziału na klasy województw o podobnym poziomie rozwoju.

W metodologii nauk przyjmuje się, *że klasyfikacja otaczającej nas rzeczywistości* jest jednym z podstawowych celów nauki. Taksonomia badań społeczno-ekonomicznych określa relacje tworzenia zbioru operacyjnych jednostek taksonomicznych utworzonych z elementów zbiorów obiektów (Y), cech (Z) oraz jednostek czasu (T)[5]. Analiza taksonomiczna jest więc oceną poziomu zróżnicowania obiektów opisanych za pomocą zestawu cech statystycznych oraz określenia skupisk tychże obiektów pod względem podobieństwa rozwoju, jak również jednorodnych klas obiektów ze względu na charakteryzujące je właściwości[6]. Tego rodzaju badania mogą dodatkowo poszerzyć nasze informacje, wzbogacając naszą wiedzę o rozpatrywanej kategorii obiektów. Możemy ocenić poziom udziału każdego obiektu w rozwoju całej ich zbiorowości, dokonać graficznej wizualizacji problemu czy określić spójność, wewnętrzną jednorodność i stabilność otrzymanego grupowania[7]. Twórcą wielowymiarowej analizy porównawczej jest Hellwig.

Narzędziem najczęściej wykorzystywanym do analizy np.: dostępu do infrastruktury ICT, oceny terytorialnego zróżnicowania warunków bytu, poziomu i jakości życia, jest taksonomiczna miara rozwoju (TMR) oraz bezwzorcowa miara rozwoju (BMR)[8]. Porządkowanie liniowe stosujemy, gdy chcemy ustalić

[3] Najstarszy rok, o którym można było uzyskać dane w GUS.

[4] Dyscyplina naukowa zajmująca się zasadami i procedurami klasyfikacji. Dla podkreślenia tego, że do klasyfikacji obiektów w wielowymiarowej przestrzeni cech wykorzystywane są metody ilościowe wprowadzono termin „taksonomia numeryczna". Profesor Zdzisław Hellwig wprowadził i rozpropagował alternatywny termin „taksonomertia", analogiczny do terminów: ekonometria, biometria, socjometria, psychometria.

[5] T. Grabiński, *Analiza taksonomiczna krajów Europy w ujęciu regionalnym*, Wyd. AE, Kraków 2003, s. 110-111.

[6] K. Kopczewska, *Metody ilościowe,* (w:) Aplikacje ekonomiczne i finansowe, red. K. Kopczewska, T. Kopczewski, P. Wójcik, Cedetu, Warszawa 2009, s. 423-452. W analizowanym materiale za obiekt przyjęto jednostkę podziału terytorialnego – województwo.

[7] A. Młodak, *Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej*, Difin, Warszawa 2006, s. 26-27.

[8] M. Cierpiał-Wolan, E. Wojnar, *Analiza poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego województw*, „Wiadomości Statystyczne" 10/2001, s. 78. Por. Z. Hellwig, *Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajów ze względu na poziom ich rozwoju oraz zasady i strukturę wykwalifikowanych kadr*, „Przegląd Statystyczny" 4/1968, s. 307-327.

hierarchię obiektów, czyli *uporządkować ich od obiektu stojącego najwyżej w tej hierarchii do obiektu znajdującego się w niej najniżej*. W ujęciu geometrycznym porządkowanie linowe polega na rzutowaniu punktów reprezentujących obiekty umieszczonych w wielowymiarowej przestrzeni zmiennych na prostą. Miernik syntetyczny, otrzymywany w wyniku zastosowania tej metody, jest określony przy użyciu mierników o postaci standaryzowanych (znormalizowanych) zmiennych oraz przyjęciu tzw. wzorca rozwoju (teoretycznej jednostki terytorialnej), w stosunku, do którego oblicza się odległości (różnice) jednostek terytorialnych, np. województw. Za wartości zmiennych dla wzorca rozwoju przyjmuje się największe (maksymalne) realizacje mierników o charakterze stymulant lub najmniejsze (minimalne) ich wartości w przypadku destymulanty. Taksonomiczna miara rozwoju przyjmuje tym wyższe wartości, im bardziej rozwinięte jest dane województwo. Jeśli standaryzacja odbywa się przy użyciu średniej arytmetycznej metodę nazywa się klasyczną**.**

Do analizy posłużyły dane statystyczne dostępne na stronach WWW Głównego Urzędu Statystycznego. Wszystkie obliczania statystyczne wykonano za pomocą programu do statystycznej analizy danych SPSS v. 18 pl oraz programu R v. 2.11.1. W pracy przedstawiono podstawy teoretyczne oraz zastosowanie praktyczne metod porządkowania liniowego.

2. Wyniki badań

Przedmiotem badania są wszystkie województwa Polski analizowane w roku 2003 oraz 2008 Główny Urząd Statystyczny w swoim Banku Danych Regionalnych podaje kilkadziesiąt wskaźników społeczeństwa informacyjnego. Analiza tak dużej ilości indykatorów na poziomie regionalnym mogłaby być trudna do interpretacji. W. Florczak w artykule zamieszczonym na stronach GUS *Społeczeństwa informacyjne* dokonał przeglądu wskaźników służących do opisu stanu i dynamiki zmian GOW (gospodarki opartej na wiedzy). W jej ramach zostały wyróżnione następujące grupy indykatorów[9]:

- innowacyjności i przedsiębiorczości,
- kapitału ludzkiego,
- technologii informacyjno-komunikacyjnej (ICT),
- uwarunkowań kontekstowych,
- oddziaływania na otoczenie społeczno-ekonomiczne.

[9] W. Florczak, *Społeczeństwo informacyjne*, „Wiadomości Statystyczne" 2/2010, s. 78–96.

W badaniu - przy doborze mierników diagnostycznych, które tworzą agregaty miar syntetycznych - kierowano się następującymi kryteriami[10]:

- istotność z punktu widzenia analizowanego zjawiska,
- jednoznaczność i precyzyjność zdefiniowania,
- wyczerpanie zakresu zjawiska,
- logiczność wzajemnych powiązań,
- zachowana proporcjonalność reprezentacji zjawisk cząstkowych,
- mierzalność,
- dostępność i kompletność informacji statystycznych.

Tabela 1

Zestaw zmiennych diagnostycznych w badaniu nad dostępem młodzieży szkolnej do ICT w Polsce

Symbol	Indykatory
GOSPODARSTWA DOMOWE	
X1	Przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę
X2	Przeciętne miesięczne wydatki na edukację, na 1 osobę
X3	Wyposażenie w telefon komórkowy w % ogółu gospodarstw domowych
X4	Wyposażenie w urządzenie do odbioru telewizji satelitarnej w % ogółu gospodarstw domowych
X5	Wyposażenie w komputer osobisty (ogółem) w % ogółu gospodarstw domowych
X6	Wyposażenie w komputer osobisty z dostępem do Internetu w % ogółu gospodarstw domowych
X7	Wyposażenie w drukarkę w % ogółu gospodarstw domowych
SZKOLNICTWO PODSTAWOWE, GIMNAZJALNE I PONADGIMNAZJALNE	
X8	Udział % szkół podstawowych wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu
X9	Udział % gimnazjów wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu
X10	Uczniowie szkół podstawowych przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów
X11	Uczniowie gimnazjum przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów
X12	Uczniowie szkół ponadpodstawowych przypadający na 1 komputer w szkole
X13	Uczniowie szkół ponadpodstawowych przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu w szkole
WYDATKI/DOCHODY BUDŻETÓW WOJEWÓDZTW	
X14	Wydatki na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca
X15	Dochody na 1 mieszkańca

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych.

[10] A. Młodak, *Analiza taksonomiczna…,* op. cit.

Dobór wskaźników dokonywany był w taki sposób, aby ostateczny zbiór pozwolił odpowiedzieć, które spośród województw Polski należą do grupy województw o wysokim, średnim i niskim poziomie rozwoju[11] dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnej dla młodzieży szkolnej. Spośród wymienionych grup indykatorów w badaniu uwzględniono grupę: kapitał ludzki oraz technologie informacyjno-komunikacyjną (tabela 1). Z grupy kapitał ludzki uwzględniono indykatory dot. inwestycji w kapitał ludzki, zaś z grupy technologie informacyjno-komunikacyjne uwzględniono indykatory dotyczące infrastruktury i dostępności ICT.

Tabela 2.

Charakterystyki statystyczne zmiennych diagnostycznych w latach 2003 oraz 2008

Statystyki	X_1	X_2	X_4	X_6	X_8	X_{11}	X_{12}	X_{14}	X_{15}
2008 r.									
Max	1 336,46	19,18	71,20	53,00	30,76	88,71	0,11	0,21	0,20
Min	791,27	7,19	42,00	32,50	12,50	77,17	0,06	0,14	0,13
Średnia arytmet.	1 014,58	10,54	57,04	44,24	18,27	83,32	0,08	0,17	0,16
Odchylenie stand.	123,44	2,70	7,86	5,53	5,20	3,34	0,01	0,02	0,02
V(x) współczynnik zmienności	0,12	0,26	0,14	0,13	0,28	0,04	0,15	0,14	0,14
2003 r.									
Max	898,78	17,78	66,40	18,00	15,61	158,41	52,11	0,07	0,06
Min	582,12	6,05	30,90	7,70	6,15	80,53	35,58	0,05	0,04
Średnia arytmet.	687,35	9,56	49,69	12,23	11,44	123,52	43,45	0,05	0,04
Odchylenie stand.	75,79	2,76	10,26	2,67	2,38	18,92	5,03	0,01	0,01
V(x) współczynnik zmienności	0,11	0,29	0,21	0,22	0,21	0,15	0,12	0,12	0,15

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Regionalnych.

Zweryfikowany zestaw zmiennych objętych analizą, podstawowe informacje o nich oraz wyniki weryfikacji statystycznej zestawiono w tabeli 2. Następnie zmienne poddano weryfikacji statystycznej ze względu na współczynnik zmienności. Do analizy wybrano tylko takie cechy, gdzie współczynnik zmienności V_x dla danej cechy w dwóch badanych latach (2008 oraz 2003) przekraczał wartość 10%. Ze względu na zbyt niską wartość współ-

[11] M. Salamaga, *Mierniki podobieństwa grupowania obiektów*, „Wiadomości Statystyczne" 6(589)/2010, Warszawa, s. 1-10.

czynnika, zmienne: X_3- wyposażenie w telefon komórkowy w % ogółu gospodarstw domowych, X_5- wyposażenie w komputer osobisty (ogółem) w % ogółu gospodarstw domowych, X_7- wyposażenie w drukarkę w % ogółu gospodarstw domowych, X_{10}- uczniowie szkół podstawowych przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów, X_{11}- uczniowie gimnazjum przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów oraz X_{13}- uczniowie szkół ponadpodstawowych przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu w szkole zostały z analizy taksonomicznej wyłączone. Dla pozostałych danych współczynnik zmienności mieścił się w granicach 10% - 30%, co wskazuje, że wybrane zmienne mogą być uznane za diagnostyczne. Spośród zaproponowanych zmiennych te, które były destymulantami[12] sprowadzono do stymulant[13] za pomocą unitaryzacji zerowej.

Kolejnym krokiem była analiza macierzy korelacji. Wskazywała ona na wysokie skorelowanie zmiennych[14]: X_2- przeciętne miesięczne wydatki na edukację, na 1 osobę, X_4 - wyposażenie w urządzenie do odbioru telewizji satelitarnej w % ogółu gospodarstw domowych, X_{11} - uczniowie gimnazjum przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów oraz X_{14} - wydatki na oświatę i wychowanie na jednego mieszkańca, ale ze względu na ich znaczenie merytoryczne zostały one uwzględnione w badaniu.

3. Zróżnicowanie województw polskich w 2003 r.

Cechy przyjęte do analizy w 2003 r. mają różny zakres zróżnicowania i zmienności. W tabeli 3 przedstawiono poszczególne cechy charakteryzujące się najniższą oraz najwyższą wartością oraz podano nazwę województwa dla danej wartości cechy. Ostatnia kolumna tabeli prezentuje wartość współczynników zmienności cechy V_x.

Największe zróżnicowanie przestrzenne wykazuje zmienna X_2 wskazująca na duże zróżnicowanie województw polskich pod względem przeciętnych miesięcznych wydatków na edukację, na 1 osobę, przez gospodarstwa domowe (V_x = 29%). Najmniejszy zakres zmienności posiadają cechy: x_1- przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę, x_{12}- uczniowie szkół ponadpodstawowych

[12] destymulanty – cecha, której pożądane są niższe wartości (np. stopa bezrobocia – im niższa, tym lepsza)

[13] stymulanty – cecha, której pożądane są wyższe wartości (np. PKB – im wyższy, tym gospodarka lepiej się rozwija)

[14] wskaźniki korelacji przyjmowały wartości z zakresu: 0,904 do 0,980.

przypadający na 1 komputer w szkole, x_{14}- wydatki na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca w budżetach województw ($V_x < 15\%$). Powyższe cechy dotyczą inwestycji w kapitał ludzki oraz infrastruktury i dostępności ICT dla młodzieży szkolnej.

Tabela 3.

Najniższe oraz najwyższe wartości cech województw Polski oraz współczynnik ich zmienności w 2003 r.

Cecha (zmienna)	Wartość maksymalna (województwo)	Wartość maksymalna (województwo)	Współczynnik zmienności (V_x) w %
X_1	898,78 (mazowieckie)	582,12 (podkarpackie)	11,03
X_2	17,78 (mazowieckie)	6,05 (lubuskie)	28,84
X_4	66,4 (lubuskie)	30,9 (lubelskie)	20,65
X_6	18 (pomorskie)	7,7 (świętokrzyskie)	21,82
X_8	15,61 (podkarpackie)	6,15 (świętokrzyskie)	20,76
X_9	158,41 (lubuskie)	80,53 (łódzkie)	15,32
X_{12}	52,11 (podkarpackie)	35,58 (śląskie)	11,58
X_{14}	0,0708 (lubuskie)	0,05 (wielkopolskie)	12,37
X_{15}	0,0585 (lubuskie)	0,04 (mazowieckie)	15,22

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS.

W celu uporządkowania hierarchicznego oraz utworzenia grup województw o podobnych poziomach rozwoju ze względu na dostępność dla młodzieży szkolnej infrastruktury teleinformatycznej (scharakteryzowana za pomocą 9 zdiagnozowanych cech) wykorzystano metodę opartą o taksonomiczną miarę rozwoju (TMR) wg koncepcji Z. Hellwiga oraz bezwzorcową miarę rozwoju BMR)[15]. W tabeli 4 zaprezentowano pozycje danych województw w rankingu według taksonomicznej miary rozwoju Hellwigan oraz bezwzorcowej miary rozwoju. Na rysunku nr 1 zamieszczono ich graficzną ilustrację.

Rezultaty porządkowania województw przy zastosowaniu obu metod liniowych okazały się zbieżne. Według rankingu BMR w pierwszej trójce najlepiej rozwiniętych województw znajdują się woj.: zachodniopomorskie, gdzie maksymalne wartości osiągają zmienne: X_4- wyposażenie w urządzenie do odbioru telewizji satelitarnej w % ogółu gospodarstw domowych, X_{14} - wydatki na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca oraz X_{15}- dochody na 1 mieszkańca, jako dochody i wydatki budżetu państwa, mazowieckie ze zmiennymi: X_1- przeciętny

[15] B. Suchecki, *Ekonometria przestrzenna*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 63.

miesięczny dochód na 1 osobę w gospodarstwie domowym, X_2- przeciętne miesięczne wydatki na edukację, na 1 osobę w gospodarstwie domowym oraz X_6- wyposażenie w komputer osobisty z dostępem do Internetu w % ogółu gospodarstw domowych oraz województwo lubuskie posiadające największe wartości zmiennych: X_9- udział % gimnazjów wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu, X_4- wyposażenie w urządzenie do odbioru telewizji satelitarnej w % ogółu gospodarstw domowych, X_{14} - wydatki na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca oraz X_{15}- dochody na 1 mieszkańca, jako dochody i wydatki budżetu państwa.

Tabela 4.

Pozycje w rankingu województw wg dwóch skal poziomu rozwoju BMR oraz TMR w 2003

Województwa	Wartość dla BMR	Pozycja woj. wg BMR	Zmiana wartości pozycji	Pozycja woj. wg TMR	Wartości dla TMR	Wartości dla TMR
zachodniopomorskie	0,5693	1	0	1	0,4235	zachodniopomorskie
mazowieckie	0,5592	2	1	2	0,3363	dolnośląskie
lubuskie	0,5271	3	4	3	0,2965	pomorskie
podkarpackie	0,4881	4	5	4	0,2715	lubuskie
dolnośląskie	0,4653	5	3	5	0,2714	podlaskie
podlaskie	0,4579	6	2	6	0,2644	mazowieckie
pomorskie	0,4573	7	2	7	0,2357	warmińsko-mazurskie
lubelskie	0,4360	8	0	8	0,2188	śląskie
śląskie	0,4169	9	3	9	0,2025	lubelskie
warmińsko-mazurskie	0,4062	10	2	10	0,1769	opolskie
opolskie	0,3899	11	1	11	0,1590	kujawsko-pomorskie
wielkopolskie	0,3897	12	1	12	0,1558	podkarpackie
małopolskie	0,3714	13	0	13	0,1545	wielkopolskie
łódzkie	0,3522	14	0	14	0,1333	łódzkie
kujawsko-pomorskie	0,3102	15	0	15	0,1266	małopolskie
świętokrzyskie	0,1895	16	0	16	-0,0621	świętokrzyskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rezultaty porządkowania województw przy zastosowaniu rankingu wg TMR przedstawiają się następująco: trzy najlepsze województwa to: woj. zachodniopomorskie, dolnośląskie, które ma najlepsze zmienne: X_1- przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę w gospodarstwie domowym oraz X_{14} - wydatki na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca, oraz na trzecim miejscu woj. pomorskie.

Ostatnie pozycje w rankingach BMR oraz TMR zajęły województwa: świętokrzyskie (ostatnia lokata), kujawsko-pomorskie, małopolskie (15-lokata) oraz łódzkie. Niska pozycja tych województw spowodowana jest m.in. niskimi bądź bardzo niskimi wartościami zmiennych. Dla woj. małopolskiego zmienna X_9- udział % gimnazjów wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu. Województwo kujawsko-pomorskie: X_2- przeciętne miesięczne wydatki na edukację, na 1 osobę w gospodarstwie domowym oraz woj. świętokrzyskie: X_1- przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę w gospodarstwie domowym, X_4- wyposażenie w urządzenie do odbioru telewizji satelitarnej w % ogółu gospodarstw domowych, X_6- wyposażenie w komputer osobisty z dostępem do Internetu w % ogółu gospodarstw domowych, X_8- udział % szkół podstawowych wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu oraz X_{14}- wydatki na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca w budżecie województwa.

Tabela 5.

Klasyfikacja województw według wartości syntetycznego miernika Z. Hellwiga oraz BMR w 2003 r.

BMR	Klasa	Województwo	Województwo	Klasa	TMR
0,5693	I	zachodniopomorskie	zachodniopomorskie	I	0,4235
0,5592	I	mazowieckie	dolnośląskie	I	0,3363
0,5271	I	lubuskie	pomorskie	I	0,2965
0,4881	I	podkarpackie	lubuskie	I	0,2715
0,4653	I	dolnośląskie	podlaskie	I	0,2714
0,4579	I	podlaskie	mazowieckie	I	0,2644
0,4573	I	pomorskie	warmińsko-mazurskie	II	0,2357
0,4360	II	lubelskie	śląskie	II	0,2188
0,4169	II	śląskie	lubelskie	II	0,2025
0,4062	II	warmińsko-mazurskie	opolskie	II	0,1769
0,3899	II	opolskie	kujawsko-pomorskie	II	0,1590
0,3897	II	wielkopolskie	podkarpackie	II	0,1558
0,3714	II	małopolskie	wielkopolskie	II	0,1545
0,3522	II	łódzkie	łódzkie	II	0,1333
0,3102	III	kujawsko-pomorskie	małopolskie	II	0,1266
0,1895	III	świętokrzyskie	świętokrzyskie	III	-0,0621

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych.

Na podstawie wartości miar rozwoju d_i (wg TMR) oraz h_i (wg MBR), województwa podzielono na trzy grupy (tabela 5). Rozpiętość przedziałów klasowych ustalono na podstawie stałej h, wyznaczonej wg wzoru 1. Z informacji w niej zawartej wynika, że duża część województw w 2003 r. posiadała

wysoki lub średni poziom rozwoju dostępności infrastruktury teleinformatycznej. Tylko dwa województwa zaliczają się do klasy o bardzo niskim poziomie rozwoju (kujawsko-pomorskie, świętokrzyskie). Ilustracja przestrzennego rozmieszczenia uzyskanych klas zaprezentowana jest na rysunku 1.

$$h = \frac{\max x_i - \min x_i}{3} \qquad i=1,\ldots,n \qquad (1)$$

Wśród zgrupowanych wg wskaźnika BMR trzech klas województw na skali rozwoju dostępu do infrastruktury ICT młodzieży szkolnej wyróżniono:

I: klasę wysokiego poziomu rozwoju (BMR >= 0,46),

II: klasę średniego poziomu rozwoju (0,46 > BMR > 0,32),

III: klasę niskiego poziomu rozwoju (BMR <= 0,32).

Podobnego podziału dokonano wg TMR, gdzie:

I: klasę wysokiego poziomu rozwoju (TMR >= 0,26),

II: klasę średniego poziomu rozwoju (0,26 > TMR > 0,10),

III: klasę niskiego poziomu rozwoju (TMR <= 0,10).

Klasa I – skupia województwa o wysokim rozwoju i dostępie do infrastruktury ICT dla młodzieży szkolnej. Jest to zbiór następujących województw: mazowieckie, podlaskie, dolnośląskie, zachodniopomorskie, podkarpackie, pomorskie oraz lubuskie. Pierwsze cztery wymienione województwa zajmują bardzo wysoką pozycję mierzoną zarówno wg wskaźnika BMR oraz TMR. Zadziwiające jest to, że województwa takie jak podlaskie i pomorskie w 2008 r. nie należą już do klas o wysokim lub średnim poziomie rozwoju (por. rys. 2). Na pozycję wymienionych powyżej województw miały wpływ wysokie wartości następujących wskaźników cząstkowych: X_1, X_2, X_4, X_6, X_9, X_{14}, X_{15}.

Klasa II - skupia województwa o średnim rozwoju i dostępie do infrastruktury ICT dla młodzieży szkolnej. Znalazło się tutaj od siedmiu (w BMR) do dziesięciu (TMR) województw. W klasie tej znalazły się województwa: pomorskie, lubuskie, podkarpacie, które wg BMR były zaklasyfikowane do I grupy.

Klasa III - skupia województwa o niskim rozwoju i dostępie do infrastruktury ICT dla młodzieży szkolnej. Znalazły się tutaj tylko dwa województwa (wg BMR oraz TMR): kujawsko-pomorskie oraz świętokrzyskie. Na tak niską pozycję tych województw miały wpływ wartości następujących wskaźników cząstkowych: X_1, X_2, X_4, X_6, X_8, X_9, X_{14}, X_{15}.

Rozkład przestrzenny utworzonych klas zaprezentowano na rys. 1.

Rys. 1. **Kartogram klasyfikacji województw pod względem rozwoju dostępu do infrastruktury ICT w 2003 r.**

wg BMT **wg TMR**

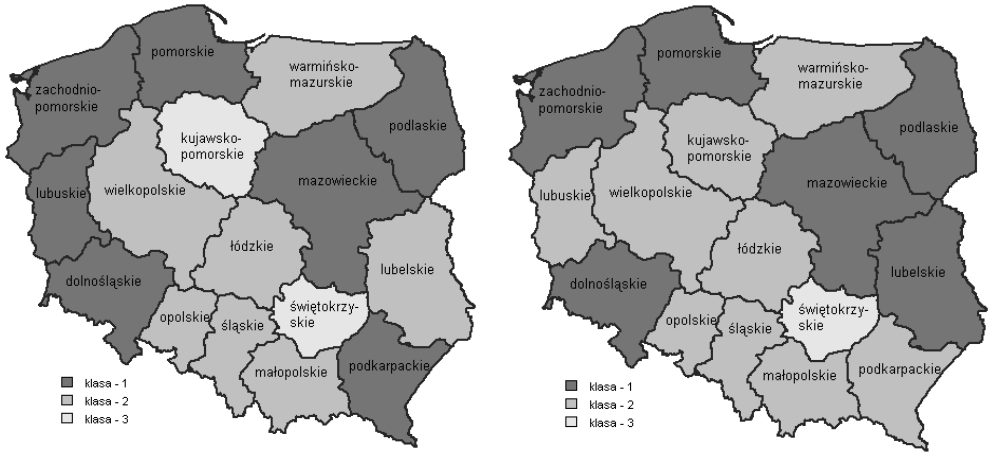

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS.

4. Zróżnicowanie województw polskich w 2008 r.

Analogicznie opracowano dane statystyczne z roku 2008. Największe zróżnicowanie przestrzenne wykazywała także tutaj zmienna X_2 wskazująca na duże przeciętne miesięczne wydatki na edukację, na 1 osobę, przez gospodarstwa domowe (V_x = 26%). Najmniejszy zaś zakres zmienności posiadają cechy: X_1- przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę, X_4- wyposażenie w urządzenie do odbioru telewizji satelitarnej w % ogółu gospodarstw domowych (V_x < 14%), X_6- wyposażenie w komputer osobisty z dostępem do Internetu w % ogółu gospodarstw domowych (V_x < 13%), X_{12}- uczniowie szkół ponadpodstawowych przypadający na 1 komputer w szkole (V_x < 15%), X_{14}- wydatki na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca (w budżecie województw) (V_x < 15%) oraz X_{15}- dochody na 1 mieszkańca (w budżecie województw) (V_x < 15%). Tabela 6 prezentuje poszczególne cechy charakteryzujące się najwyższą oraz najniższą wartością dla danego województwa.

Tabela 6.

Najniższe oraz najwyższe wartości cech województw Polski oraz współczynnik ich zmienności w 2008 r.

Cecha (zmienna	Wartość maksymalna (województwo)	Wartość maksymalna (województwo)	Współczynnik zmienności (V_x) w %
X_1	1336,46 (mazowieckie)	791,27 (podkarpackie)	12,17
X_2	19,18 (mazowieckie)	7,19 (lubelskie)	25,62
X_4	71,2 (lubuskie)	42 (lubelskie)	13,78
X_6	53 (pomorskie)	32,5 (świętokrzyskie)	12,51
X_8	30,76 (mazowieckie)	12,5 (pomorskie)	28,46
X_9	492,82 (mazowieckie)	245,87 (śląskie)	18,32
X_{12}	15,71 (śląskie)	8,88 (podkarpackie)	14,20
X_{14}	0,21 (zachodniopomorskie)	0,14 (śląskie)	14,07
X_{15}	0,20 (zachodniopomorskie)	0,13 (śląskie)	14,22

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS.

W następnym etapie analizy uporządkowano hierarchicznie województwa oraz utworzono grupy województw o podobnych poziomach rozwoju ze względu na dostęp młodzieży szkolnej do infrastruktury teleinformatycznej. W tabeli 7 zaprezentowano pozycje danych województw w rankingu według bezwzorcowej miary syntetycznej oraz porównano ją z taksonomiczną miarą rozwoju Hellwigan (TMR). Na rysunku 2 zamieszczono ich graficzną ilustrację.

Tabele 7.

Pozycje w rankingu województw wg dwóch skal poziomu rozwoju BMR oraz TMR w 2008 r.

Województwa	Wartość dla BMR	Pozycja woj. wg BMR	Zmiana wartości pozycji	Pozycja woj. wg TMR	Wartości dla TMR	Wartości dla TMR
mazowieckie	0,7710	1	0	1	0,6106	mazowieckie
zachodniopomorskie	0,5260	2	2	4	0,3398	zachodniopomorskie
dolnośląskie	0,5127	3	1	2	0,4195	dolnośląskie
lubuskie	0,5114	4	1	5	0,3326	lubuskie
opolskie	0,4712	5	2	3	0,3511	opolskie
pomorskie	0,4355	6	3	9	0,2398	pomorskie
warmińsko-mazurskie	0,4143	7	1	6	0,3111	warmińsko-mazurskie
łódzkie	0,4096	8	1	7	0,2860	łódzkie
lubelskie	0,4063	9	2	11	0,1867	lubelskie
podkarpackie	0,3883	10	0	10	0,2010	podkarpackie
kujawsko-pomorskie	0,3720	11	3	8	0,2447	kujawsko-pomorskie
małopolskie	0,3351	12	0	12	0,1719	małopolskie
podlaskie	0,2981	13	0	13	0,1692	podlaskie
wielkopolskie	0,2816	14	1	15	0,1204	wielkopolskie
świętokrzyskie	0,2750	15	1	14	0,1206	świętokrzyskie
śląskie	0,2578	16	0	16	0,0696	śląskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS.

Rezultaty porządkowania województw przy zastosowaniu obu metod liniowych w 2008 r. okazały się także zbieżne. Według rankingu BMR oraz TMR na pierwszym miejscu znajduje się woj. mazowieckie, gdzie maksymalne wartości osiągają zmienne: X_1- przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę w gospodarstwie domowym, X_2 - przeciętne miesięczne wydatki na edukację, na 1 osobę, w gospodarstwie domowym, X_8- udział % szkół podstawowych wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu oraz X_9- udział % gimnazjów wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu. Na drugiej pozycji wg BMR znalazło się woj. zachodniopomorskie, gdzie maksymalne wartości osiągają zmienne: X_{12}- uczniowie szkół ponadpodstawowych przypadający na 1 komputer w szkole, X_{14}- wydatki na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca w budżecie województw oraz X_{15}- dochody na 1 mieszkańca w budżecie województw, zaś wg pozycji TMR województwo dolnośląskie, gdzie najlepszą wartość osiągnęła zmienna: X_1- przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę w gospodarstwie domowym. Na trzeciej pozycji wg BMR znalazło się woj. dolnośląskie, zaś wg TMR woj. opolskie, gdzie najlepszą wartość osiągnęła zmienna: X_1- udział % gimnazjów wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu.

Ostatnie pozycje w rankingu mierzonym zarówno wg BMR oraz TMR zajęły województwa: śląskie (ostatnia lokata), świętokrzyskie oraz wielkopolskie. Niska pozycja tych województw spowodowana jest m.in. niskimi bądź bardzo niskimi wartościami następujących zmiennych. Dla woj. śląskiego, zmienne: X_9- udział % gimnazjów wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu , X_{14}- wydatki na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca w budżecie województw oraz X_{15}- dochody na 1 mieszkańca w budżecie województw. Dla woj. świętokrzyskiego, zmienne: X_1- udział % gimnazjów wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu, X_6- wyposażenie w komputer osobisty z dostępem do Internetu w % ogółu gospodarstw domowych oraz X_8- udział % szkół podstawowych wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu. Dla województwa wielkopolskiego zmienne: X_8, X_9, X_{14}, X_{15}.

Na podstawie wartości miar rozwoju di (wg TMR) oraz hi (wg MBR), województwa podzielono na trzy grupy (tab. 8). Rozpiętość przedziałów klasowych ustalono na podstawie stałej h, wyznaczonej wg wzoru 1. Z informacji w niej zawartej wynika, że duża część województw w 2008 r. posiadała wysoki lub średni poziom rozwoju dostępności infrastruktury teleinformatycznej. Tylko

dwa województwa zaliczają się do klasy o bardzo niskim poziomie rozwoju (kujawsko-pomorskie, świętokrzyskie). Ilustracja przestrzennego rozmieszczenia uzyskanych klas zaprezentowana jest na rysunku 2.

Tabela 8.

Klasyfikacja województw według wartości syntetycznego miernika Z. Hellwiga oraz BMR w 2008 r.

BMR	Klasa	Województwo.	Województwo	Klasa	TMR
0,7710	I	mazowieckie	mazowieckie	I	0,6106
0,5260	II	zachodniopomorskie	zachodniopomorskie	II	0,3398
0,5127	II	dolnośląskie	dolnośląskie	II	0,4195
0,5114	II	lubuskie	lubuskie	II	0,3326
0,4712	II	opolskie	opolskie	II	0,3511
0,4355	II	pomorskie	pomorskie	III	0,2398
0,4143	III	warmińsko-mazurskie	warmińsko-mazurskie	III	0,3111
0,4096	III	łódzkie	łódzkie	III	0,2860
0,4063	III	lubelskie	lubelskie	III	0,1867
0,3883	III	podkarpackie	podkarpackie	III	0,2010
0,3720	III	kujawsko-pomorskie	kujawsko-pomorskie	III	0,2447
0,3351	III	małopolskie	małopolskie	III	0,1719
0,2981	III	podlaskie	podlaskie	III	0,1692
0,2816	III	wielkopolskie	wielkopolskie	III	0,1204
0,2750	III	świętokrzyskie	świętokrzyskie	III	0,1206
0,2578	III	śląskie	śląskie	III	0,0696

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS.

Wśród zgrupowanych wg wskaźnika BMR trzech klas województw na skali rozwoju dostępu do infrastruktury ICT młodzieży szkolnej wyróżniono:

I: klasę wysokiego poziomu rozwoju (BMR >= 0,59),

II: klasę średniego poziomu rozwoju (0,59 > BMR > 0,42),

III: klasę niskiego poziomu rozwoju (BMR <= 0,42).

Podobnego podziału dokonano wg TMR, gdzie:

I: klasę wysokiego poziomu rozwoju (TMR >= 0,43),

II: klasę średniego poziomu rozwoju (0,43 > TMR > 0,25),

III: klasę niskiego poziomu rozwoju (TMR <= 0,25).

Rozkład przestrzenny utworzonych klas zaprezentowano na rys. 2.

Rys. 2. **Kartogram klasyfikacji województw pod względem rozwoju dostępu do infrastruktury ICT w 2008 r.**

wg BMT **wg TMR**

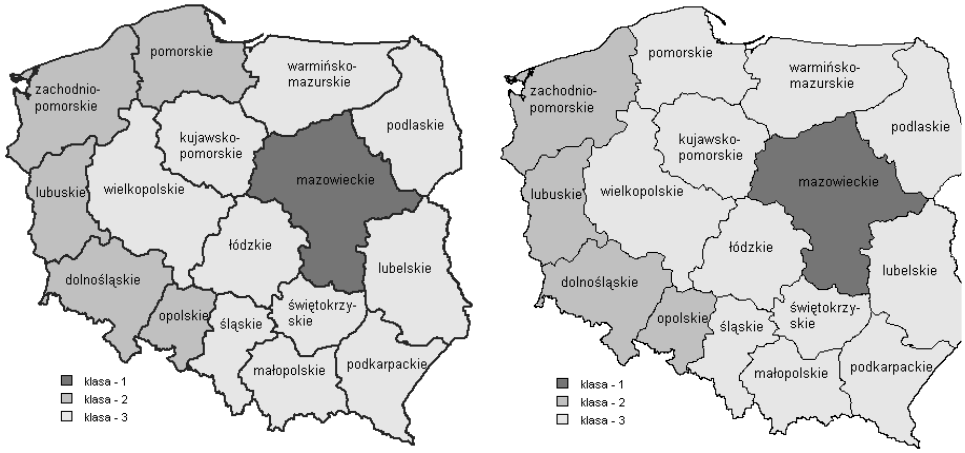

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS.

Klasa I - skupia województwo o wysokim rozwoju i dostępie do infrastruktury ICT dla młodzieży szkolnej, jest to jedynie województwo mazowieckie.

Klasa II - skupia województwa o średnim rozwoju i dostępie do infrastruktury ICT dla młodzieży szkolnej. Znalazło się tutaj pięć wg BMR oraz cztery wg TMR województwa. Do klasy tej zaliczają się następujące województwa: zachodniopomorskie, dolnośląskie, lubuskie, opolskie, pomorskie. Województwo pomorskie wg TMR zostało zaklasyfikowane do III grupy.

Klasa III - skupia województwa o niskim rozwoju i dostępie do infrastruktury ICT dla młodzieży szkolnej. Znalazło się tutaj większość województw polskich wg BMR oraz TMR: podlaskie, lubelskie, podkarpackie, małopolskie, śląskie, świętokrzyskie, łódzkie, wielkopolskie, kujawska-pomorskie, warmińsko-mazurskie. Na tak niską pozycję województw miały wpływ wartości wskaźników cząstkowych. Dla poszczególnych województw to: lubelskie - X_2, X_4, podkarpackie - X_1, X_{12}, śląskie - X_9, X_{14}, X_{15}, świętokrzyskie - X_6.

5. Dynamiczna ocena rozwoju województw Polski w latach 2003 oraz 2008

Przeprowadzona dynamiczna analiza wskazuje bardzo wyraźnie na zróżnicowanie regionalne rozwoju społeczeństwa województw polskich. Celem określenia rozmiaru i tendencji zmian badanego zjawiska dokonano analizy dyna-

miki mierników syntetycznych (TMR - d_i) w dwóch okresach. Dla poszczególnych województw obliczono tempo zmian wyliczone według wzoru:

$$T_i = I_i * 100; gdzie I_i = \frac{d_{i2008} - d_{i2003}}{d_{i2003}} \quad (2)$$

Miara ta informuje, o ile procent poziom zjawiska w badanym okresie jest wyższy lub niższy od poziomu zjawiska w okresie przyjętym za podstawę porównań[16]. W tabeli 9 zaprezentowano przyrost względny poszczególnych województw dla roku 2008, w stosunku do roku 2003. Analizując tempo zmian należy stwierdzić, że wartości tej miary są dodatnie, co świadczy o rozwoju większości województw polskich. W odniesieniu do województw ulokowanych na czołowych pozycjach w rankingu tempo zmian waha się od 130 do 98%. Największy wzrost osiągnęło województwo mazowieckie (+130,99%) oraz łódzkie (+114,53%). W przypadku województw zakwalifikowanych w 2008 r. do I i II klasy tylko dla województw: mazowieckiego, lubuskiego, dolnośląskiego i opolskiego wskaźnik tempa zmian był dodatni. Województwo pomorskie i zachodniopomorskie utrzymując wysoką pozycję w II klasie, posiadają jednak ujemny wskaźnik tempa zmian. Najmniejszą wartość wskaźnika tempa zmian posiada woj. świętokrzyskie, które zarówno w 2003 oraz w 2008 r. zajmowało ostatnią III lokatę w rankingu.

Tabela 9.

Dynamika zmian czynników TMR w 2003 i 2008 r.

Województwa	di 2003	di 2008	Przyrost względny	Przyrost absolutny	Indeks
mazowieckie	0,2644	0,6106	130,99%	34,63%	230,99%
łódzkie	0,1333	0,2860	114,53%	15,27%	214,53%
opolskie	0,1769	0,3511	98,42%	17,41%	198,42%
kujawsko-pomorskie	0,1590	0,2447	53,87%	8,57%	153,87%
małopolskie	0,1266	0,1719	35,82%	4,53%	135,82%
warmińsko-mazurskie	0,2357	0,3111	32,01%	7,54%	132,01%
podkarpackie	0,1558	0,2010	29,00%	4,52%	129,00%
dolnośląskie	0,3363	0,4195	24,77%	8,33%	124,77%
lubuskie	0,2715	0,3326	22,52%	6,11%	122,52%
lubelskie	0,2025	0,1867	-7,82%	-1,58%	92,18%
pomorskie	0,2965	0,2398	-19,14%	-5,68%	80,86%
zachodniopomorskie	0,4235	0,3398	-19,75%	-8,36%	80,25%
wielkopolskie	0,1545	0,1204	-22,09%	-3,41%	77,91%
podlaskie	0,2714	0,1692	-37,66%	-10,22%	62,34%
śląskie	0,2188	0,0696	-68,18%	-14,92%	31,82%
świętokrzyskie	-0,0621	0,1206	-294,12%	18,27%	-194,12%

Źródło: opracowanie własne.

[16] B. Pułaska-Turyna, *Statystyka dla ekonomistów*, Difin, Warszawa 2008, s. 315-349.

Rys. 3. **Wykres pudełkowy dla TMR w 2003 i 2008 r.**

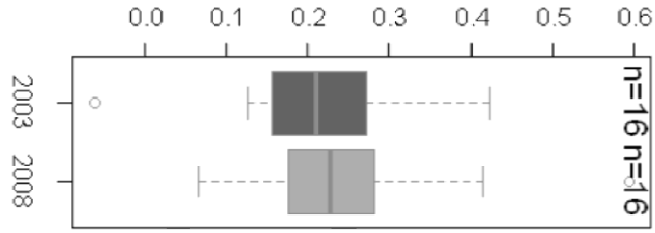

Źródło: opracowanie własne.

Na rysunku 3 zaprezentowano wykres pudełkowy miary TMR. Porównywalna długość pudełek oraz dłuższe „wąsy" cechy w 2008 r. wskazują na większą dyspersję województw we wskazanym roku w porównaniu do 2003 r. W obu przypadkach, obraz skośności jest zakłócony przez obserwację „odstającą". Jednostką odstającą wg miernika TMR w roku 2003 była wartość woj. świętokrzyskiego (-0,0621), zaś dla roku 2008 była to wartość woj. mazowieckiego (+0,6106).

Wnioski

Przeprowadzona analiza rozwoju infrastruktury ICT, z której może korzystać młodzież szkolna, daje podstawę do wyciągnięcia kilku wniosków:

Polska jest krajem silnie zróżnicowanym pod względem poziomu dostępu młodzieży szkolnej do infrastruktury ICT, co potwierdzają uzyskane wartości zmiennych syntetycznych. Zjawiskiem niepokojącym jest występowanie dużych różnic dostępności infrastruktury ICT dla młodzieży szkolnej. Taka sytuacja może prowadzić jedynie do pogłębiania się różnic wśród województw posiadających bardzo słabo rozwiniętą infrastrukturę ICT. Przeprowadzone badania mogą być sygnałem dla kuratoriów i urzędów marszałkowskich najsłabiej rozwiniętych województw do podjęcia odpowiednich działań, które mogłyby się przyczynić do wzrostu dostępu młodzieży szkolnej do technologii ICT.

Badanie wykazało także zmniejszające się zróżnicowanie w wyposażeniu gospodarstw domowych w urządzenia i technologie informacyjno-telekomunikacyjne. Współczynnik zmienności wyposażenia w urządzenia do odbioru telewizji satelitarnej w 2003 r. wynosił 21%, gdy już w 2008 r. zmniejszył się do 14 %. Podobnie zachowuje się współczynnik wyposażenia w komputery osobiste z dostępem do Internetu, w 2003 r. wynosił 22% zaś w 2008 r. tylko 13 %. Urządzenia informacyjno-telekomunikacyjne z roku na rok systematycz-

nie tanieją. Zmniejszające się zróżnicowanie świadczy o coraz mniejszych kosztach związanych z zakupem powyższego wyposażenia przez gospodarstwa domowe. Występujące zróżnicowanie może jednak zależeć od wysokości dochodów, miejsca zamieszkania i posiadania dzieci na utrzymaniu.

Miary zastosowane w badaniu pozwoliły wskazać najlepiej oraz najsłabiej rozwinięte województwa pod względem dostępu młodzieży szkolnej do ICT. Współczynnik rozwoju dla najlepszego, mazowieckiego, województwa wzrosła o 131%, zaś dla najmniej rozwiniętego w infrastrukturę ICT zmalała aż o 294%. Najlepszy dostęp do infrastruktury ICT posiadają województwa zachodnie. Zarówno z 2003 r. oraz w 2008 cały pas zachodniej Polski sklasyfikowany był w I lub II grupie. Najsłabiej wypadło województwo świętokrzyskie. Niezależnie od badanego roku było ono zakwalifikowane do III klasy. Największe zróżnicowanie województw dotyczy zmiennej X_2, wskazującej na duże miesięczne wydatki na edukację przypadające na jedną osobę w gospodarstwie domowym, najmniejszą zaś zmienność wykazuje X_1 – przeciętny miesięczny dochód na osobę w rodzinie.

Porównując rok 2003 i 2008 można również stwierdzić, że tylko w gimnazjach dostęp uczniów do komputerów radykalnie zmienił się. Współczynnik zmienności dla wskaźnika „uczniowie szkół gimnazjalnych przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu" w 2003 r. wynosił 15 %, gdy już w 2008 r. zmniejszył się do 4 %. Gimnazjum jako nowy typ szkoły został wprowadzony pod koniec lat 90-tych XX w. w ramach reformy edukacyjnej. Głównym celem stworzenia placówki tego typu było „zrównanie" szans edukacyjnych młodzieży z różnych środowisk. Jako nowo powstające ośrodki edukacyjne wymagały one większej uwagi ze strony gmin i co za tym idzie większego finansowania. Mniejsze zainteresowanie przez gminy szkołami podstawowymi czy też średnimi może wynikać zaś ze zmniejszających się wydatków na oświatę i wychowanie, przypadających na jednego mieszkańca (współczynnik zmienności w 2003 r. 15% - 2008 r. 14%).

Konkludując można stwierdzić, iż dostęp młodzieży szkolnej do Internetu systematycznie wzrasta, jednak dane pokazują, że występuje duże zróżnicowanie pod tym względem. W dzisiejszym świecie informacje i nowoczesne media decydują o statusie społeczno-ekonomicznym. Ważne jest, aby systematycznie zmniejszać różnice w dostępie do komputerów i Internetu mieszkańców poszczególnych województw Polski, pomiędzy osobami o różnej płci, wieku, statusie społeczno-ekonomicznym. Bez sprawnego posługiwania się technologiami informacyjnymi trudno wyobrazić sobie funkcjonowanie w społeczeństwie XXI wieku. Możliwość dostępu do światowej sieci Internetu pozwala

nam korzystać z ogólnodostępnych usług takich, jak: bankowość internetowa, zakupy przez Internet, grupy dyskusyjne czy też z usług e-biznesu. Utrzymujące się wysokie zróżnicowanie pod względem dostępu do infrastruktury ICT wśród województw Polski może doprowadzić do pogłębiającego się wykluczenia cyfrowego. Niski poziom kompetencji związanych z uczestnictwem w cyfrowym świecie może być traktowany jako ważny czynnik potęgujący szeroko rozumiane rozwarstwienie społeczne.

Literatura

Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2006-2010, GUS, Warszawa 2010.

Grabiński T., *Analiza taksonomiczna krajów Europy w ujęciu regionalnym,* Wyd. AE, Kraków 2003.

Kopczewska K., *Metody ilościowe*, (w:) Aplikacje ekonomiczne i finansowe, red. K. Kopczewska, T. Kopczewski, P. Wójcik, Cedetu, Warszawa 2009.

Młodak A., *Analiza taksonomiczna w statystyce regionalnej*, Difin, Warszawa 2006.

Florczak W., *Społeczeństwo informacyjne*, „Wiadomości Statystyczne" 2/2010.

Salamaga M., *Mierniki podobieństwa grupowania obiektów,* „Wiadomości Statystyczne" 6(589)/2010.

Suchecki B., *Ekonometria przestrzenna*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2010.

Pułaska-Turyna B., *Statystyka dla ekonomistów*, Difin, Warszawa, 2008.

Streszczenie

W badaniu podjęto próbę klasyfikacji polskich województw ze względu na stopień dostępu do infrastruktury ICT dla młodzieży szkolnej. Zakres ten zawężono do placówek szkolnych oraz gospodarstw domowych. Województwa zostały porównane ze sobą za pomocą syntetycznego miernika rozwoju, co pozwoliło ustalić ich ranking ze względu na wyposażenie w infrastrukturę społeczną. Polskie województwa cechują się w większości niskim poziomem zagospodarowania infrastruktury społecznej. Aż jedenaście z nich w 2008 r. lokuje się w klasie III (niskiej), wyznaczonej w oparciu o syntetyczny miernik Hellwiga.

Summary

ANALYSIS OF THE ICT INFRASTRUCTURE AVAILABILITY AMONG SCHOOL CHILDREN IN POLAND

The test of the classification of Polish provinces was undertaken in the investigation because of the degree of the access to the infrastructure ICT for the school youth. This range is narrowed to schools and households. Provinces were compared with themselves using a synthetic measure of development, what let establish their ranking because of equipment in the social infrastructure. In the majority Polish regions are characterized by low level of the social infrastructure development. In 2008 twelve of them were located in Class III (low), according to the synthetic indicator Hellwig.

Elżbieta Orechwa-Maliszewska[*]

SYSTEM FINANSOWY A ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PRZEDSIĘBIORSTW – WYBRANE PROBLEMY

Wprowadzenie

W teorii i praktyce zarządzania finansami przedsiębiorstw jednym z najważniejszych zagadnień jest kształtowanie struktury kapitału. Autorzy zajmujący się tą problematyką wskazują, że w świetle dotychczas przeprowadzonych badań nie można w pełni określić motywów wyboru przez przedsiębiorstwa określonych źródeł finansowania, ale równocześnie podejmują próby identyfikacji czynników (wewnętrznych i zewnętrznych) determinujących strukturę kapitału. Wśród wielu czynników zewnętrznych wpływających na jej kształtowanie istotne znaczenie ma system finansowy określający zasady redystrybucji środków i ich przepływu do podmiotów niefinansowych.

Kształt systemu finansowego wpływa na podstawowe kryteria doboru źródeł finansowania przez przedsiębiorstwa - dostępność kapitału i jego cenę.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie zmian systemu finansowego w Polsce i ich wpływu na struktury kapitałowe przedsiębiorstw.

1. Ogólna charakterystyka systemu finansowego w Polsce

System finansowy jest definiowany w literaturze jako mechanizm umożliwiający współtworzenie i przepływ pieniądza między podmiotami niefinansowymi (przedsiębiorstwami i gospodarstwami domowymi)[1]. Podstawowym zadaniem systemu finansowego jest zatem świadczenie usług zapewniających

[*] *doc. dr Elżbieta Orechwa-Maliszewska - Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku.*

[1] Por. *System finansowy w Polsce,* red. B. Pietrzak, Z. Polański, B. Woźniak, PWN, Warszawa 2003, s. 17-18.

sprawne krążenie siły nabywczej, przy czym ważnym kryterium oceny tej sprawności jest obniżanie kosztów transakcyjnych. We współczesnej gospodarce prawidłowo funkcjonujący i rozwijający się system finansowy jest istotnym warunkiem rozwoju sfery realnej.

Podstawowym kryterium oceny poziomu rozwoju systemu finansowego w poszczególnych krajach jest relacja aktywów instytucji finansowych do PKB. W świetle tego kryterium polski system finansowy należy ocenić jako relatywnie słabo rozwinięty.

Tabela 1.

Relacja aktywów instytucji finansowych do PKB w wybranych krajach Europy Środkowowschodniej i w strefie euro w latach 2006-2009 (w %)

	2006	**2007**	**2008**	**2009**
Polska	96,5	103,1	110,3	111
Czechy	125,6	134,3	137,3	138,4
Węgry	128,5	140,9	153,5	165,3
strefa euro	416,2	439,8	434,8	447,6

Źródło: *Rozwój systemu finansowego w Polsce w 2009 r.,* NBP, Warszawa 2010, s. 8.

Przedstawione dane świadczą o wzroście znaczenia systemu finansowego w gospodarkach analizowanych krajów w latach 2006-2009 i równocześnie o dużej rozpiętości poziomu rozwoju tego systemu między krajami Europy Środkowowschodniej a krajami strefy euro. Relatywnie niewielka rola systemów finansowych w gospodarkach krajów Europy Środkowowschodniej wynika w znacznej mierze z przesłanek historycznych, przy czym sytuacja tych krajów jest również zróżnicowana – wskaźniki dotyczące Polski są niższe w stosunku do Czech i Węgier, a ponadto wskaźniki dotyczące Węgier charakteryzują się wyższą dynamiką. Interpretując zmiany wskaźników należy pamiętać, że na ich wielkość wpływały zmiany PKB, które miały różnokierunkowy charakter szczególnie w 2009 r. Polska jako jeden z nielicznych krajów odnotowała w 2009 r. wzrost PKB, co wpłynęło obniżająco na poziom omawianego wskaźnika. Warto natomiast zwrócić uwagę, że aktywa instytucji finansowych w Polsce wzrosły w latach 2006-2009 o prawie 50%, co również potwierdza wzrost roli systemu finansowego w gospodarce.

Szybki rozwój systemu finansowego, znacznie wyprzedzający rozwój realnej sfery gospodarki, jaki miał miejsce w świecie w ostatnich dziesięcioleciach, spowodował, że coraz częściej mówi się o finansjalizacji jako istotnym zjawisku charakteryzującym współczesną gospodarkę. Finansjalizacja jest definiowana

jako „wzrost znaczenia motywów finansowych, rynków finansowych, aktorów oraz instytucji finansowych w fukcjonowaniu gospodarek na szczeblu krajowym i międzynarodowym”[2]. Rozwój systemu finansowego ma w coraz większym stopniu charakter autonomiczny, co jednak rodzi pewne zagrożenia. Globalny kryzys finansowy unaocznił, że konieczne jest poszukiwanie równowagi między rozwojem systemu finansowego a rozwojem realnej gospodarki[3].

Z punktu widzenia roli systemu finansowego w kształtowaniu struktur kapitałowych przedsiębiorstw szczególnie istotna jest jego funkcja kapitałowo-redystrybucyjna, związana z przepływem wolnych środków pieniężnych od ich posiadaczy do podmiotów zgłaszających popyt na źródła finansowania, a także wynikająca z niej funkcja kontrolna. Ewolucja systemów finansowych w poszczególnych krajach związana z poszukiwaniem najlepszych rozwiązań w zakresie organizacji przepływu środków pieniężnych doprowadziła do ukształtowania się dwóch modeli tych systemów:

- modelu opartego na rynkach papierów wartościowych,
- modelu z dominującą rolą banków.

Globalizacja wpływa na zmniejszanie różnic pomiędzy systemami finansowymi poszczególnych krajów. Zmiany zachodzące w XXI wieku wskazują na rosnącą rolę rynków papierów wartościowych w systemach finansowych. Polski system finansowy pozostaje, jak dotychczas, systemem opartym w głównym stopniu na sektorze bankowym, aczkolwiek udział tego sektora w aktywach systemu finansowego wykazuje w ostatnim dziesięcioleciu tendencję spadkową[4]. Wyjątek od tej reguły miał miejsce w 2008 r., w którym odnotowano wzrost udziału tego sektora w aktywach systemu finansowego. Było to związane bessą na rynku kapitałowym, która spowodowała znaczący spadek wartości instrumentów notowanych na tym rynku. Jednak już w 2009 r. udział sektora bankowego ponownie wykazywał tendencję spadkową.

Rysunek 1 przedstawia porównanie struktury aktywów systemu finansowego w Polsce, w Czechach i na Węgrzech. Z zaprezentowanych danych wynika, że w innych krajach Europy Środkowowschodniej dominacja sektora bankowego jest jeszcze większa niż w Polsce.

---

[2] G. A. Epstein, *Introduction: Financialization and the World Economy,* Edward Elgar Publishing, 2005, s. 3.

[3] Relatywnie niski poziom rozwoju systemu finansowego w Polsce stał się czynnikiem ograniczającym wpływ zagrożeń wynikających z globalnego kryzysu finansowego na polską gospodarkę.

[4] Natomiast wartość aktywów sektora bankowego wykazuje dynamiczny wzrost. Osłabienie dynamiki nastąpiło w 2009 r., w którym aktywa odnotowały jedynie 2% wzrostu w stosunku do roku poprzedniego.

Pomimo wyraźnej przewagi sektora bankowego nad innymi instytucjami funkcjonującymi w systemie pośrednictwa finansowego poziom rozwoju tego sektora w analizowanych krajach jest znacznie niższy niż w krajach strefy euro. Świadczyć o tym może wiele wskaźników. Z punktu widzenia niniejszego opracowania istotne znaczenie ma relacja wartości kredytów dla sektora niefinansowego do PKB. Wskaźnik ten systematycznie wzrasta, w 2009 r. w Polsce przekroczył on 46%, jednak jego poziom w krajach strefy euro jest ponad 3-krotnie wyższy.

Rys. 1. **Struktura aktywów systemów finansowych wybranych krajów Europy Środkowowschodniej w 2009 r.**

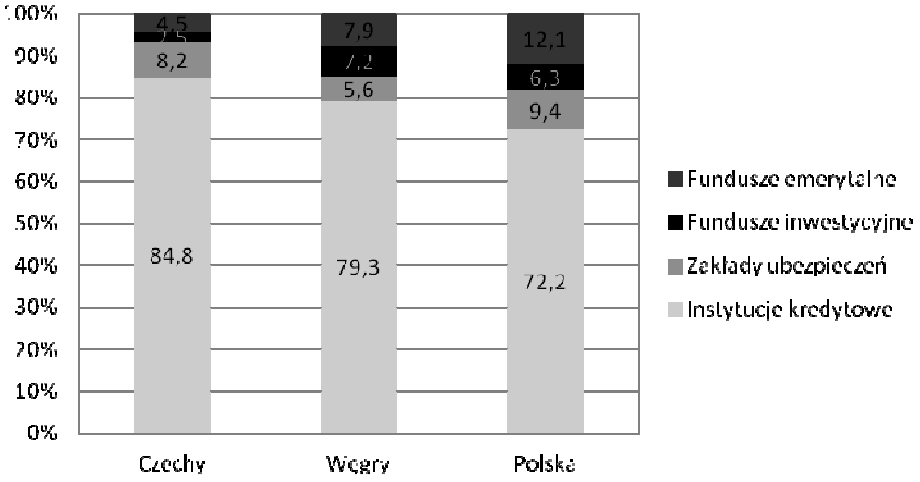

Źródło: *Rozwój systemu finansowego w Polsce w 2009 r.,* NBP, Warszawa 2010, s. 12.

Polski system finansowy pozostaje nadal systemem opartym na sektorze bankowym, warto jednak zwrócić uwagę na wzrost roli rynku kapitałowego i związanych z nim instytucji. Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie jest największą giełdą w Europie Środkowowschodniej zarówno pod względem kapitalizacji jak również liczby notowanych spółek, natomiast przyjmując jako kryterium liczbę debiutów plasuje się ona w ścisłej czołówce rynków europejskich.

2. Źródła finansowania przedsiębiorstw

Kapitał przedsiębiorstwa może pochodzić ze źródeł wewnętrznych i zewnętrznych. Wewnętrznym źródłem finansowania jest reinwestowany zysk netto,

stanowiący element kapitałów własnych[5]. Zewnętrzne źródła finansowania mogą stanowić zarówno kapitał własny (emisja akcji/sprzedaż udziałów z uwzględnieniem venture capital/private equity) jak i kapitał obcy (kredyty bankowe, emisja dłużnych papierów wartościowych, leasing, faktoring, kredyty handlowe[6]).

Jedną z najważniejszych teorii, objaśniających motywy wyboru przez przedsiębiorstwa określonej struktury kapitału, jest teoria hierarchii źródeł finansowania. Zgodnie z nią przedsiębiorstwa kierują w swoich decyzjach przede wszystkim kosztem pozyskania kapitału i w związku z tym preferują wewnętrzne źródła finansowania[7].

Ograniczone możliwości finansowania wewnętrznego sprawiają, że przedsiębiorstwa sięgają po finansowanie zewnętrzne - w pierwszej kolejności finansowanie dłużne[8] – krótko- a następnie długoterminowe, a dopiero w dalszej kolejności finansowanie własne.

Finansowanie zewnętrzne jest ściśle związane z możliwościami, jakie stwarza w tym zakresie system finansowy. Niedostateczny rozwój tego systemu skłania przedsiębiorstwa do finansowania swojej działalności poprzez szersze wykorzystywanie zysku, a także do poszukiwania zewnętrznych źródeł finansowania poza rynkiem finansowym. Oznacza to zazwyczaj wzrost znaczenia w strukturze źródeł finansowania kredytów handlowych oraz pożyczek zaciąganych w ramach grup kapitałowych, a w przypadku małych przedsiębiorstw - pożyczek od rodziny i znajomych.

Struktura kapitału w przedsiębiorstwach i jej zmiany mogą być analizowane w oparciu o dane bilansowe (Tabela 2). Dane te nie uwzględniają źródeł finansowania niewykazywanych w pasywach bilansu, takich jak leasing operacyjny czy faktoring.

---

[5] W niektórych opracowaniach teoretycznych wskazuje się, że wewnętrznym źródłem finansowania są także odpisy amortyzacyjne. Nie są one jednak elementem kapitałów własnych, dlatego też nie zostaną uwzglednione w dalszych rozważaniach.

[6] Kredyt handlowy jest zewnętrznym źródłem finansowania przedsiębiorstw, w niektórych opracowaniach podkreśla się jednak, że nie jest on źródłem kapitału – Por. A. Duliniec, *Struktura i koszt kapitału w przedsiębiorstwie,* PWN, Warszawa 2001, s. 35. Rozróżnienie to nie będzie przedmiotem rozważań w niniejszym opracowaniu.

[7] W teorii finansów wymienia się także inne przesłanki wpływające na priorytetowe traktowanie wewnętrznych źródeł zasilania m. in. problem asymetrii informacyjnej, czy też niechęć właściciela/ właścicieli do pomniejszenia swoich uprawnień decyzyjnych. Warto zaznaczyć, że teoria hierarchii źródeł finansowania, za twórcę której uznaje się S. Myersa, jest rozwijana i modyfikowana przez innych autorów m.in. pod kątem jej zastosowania w odniesieniu do decyzji podejmowanych prze małe i średnie przedsiębiorstwa.

[8] Wynika to między innymi z korzyści związanych z efektem dźwigni finansowej.

Tabela 2.

Struktura pasywów przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006-2009 (w %)

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009
Kapitały (fundusze) własne	51,1	53,2	50,5	51,6
Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania	48,9	46,8	49,5	48,4
w tym: zobowiązania długoterminowe	12,3	11,5	12,1	13
zobowiązania krótkoterminowe	29,2	32	30,1	28

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2006 r.,* GUS, Warszawa 2007; *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2007 r.,* GUS, Warszawa 2008; *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2008 r.,* GUS, Warszawa 2009; *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2009 r.,* GUS, Warszawa 2010.

W latach 2006-2009 wartość źródeł finansowania przedsiębiorstw wykazywała systematyczny wzrost, oznacza to, że zjawiska kryzysowe nie pomniejszyły ich bazy kapitałowej. Analiza danych bilansowych wskazuje na niewielką przewagę kapitałów własnych w strukturach kapitałowych przedsiębiorstw. Zmiany udziału kapitałów własnych nie wykazują stałej tendencji, są one w znacznym stopniu warunkowane wahaniami rentowności przedsiębiorstw. Zaznaczyło się to szczególnie wyraźnie w 2008 r., w którym odnotowano spadek wyniku finansowego netto o prawie 30%. Na zmniejszenie roli kapitałów własnych w 2008 r. wpłynęło także ograniczenie dostępności zewnętrznych źródeł ich pozyskania poprzez emisje akcji zarówno w ramach ofert publicznych jak i niepublicznych, a także z funduszy *venture capital* i *private equity.* W 2009 r. nastąpiło odwrócenie tej tendencji, spowodowało to wzrost wartości kapitałów własnych o prawie 7%, a w konsekwencji także wzrost ich udziału w kapitałach ogółem.

W 2009 r. nastąpił także wzrost wartości kapitałów obcych, ale tylko o 2,4% w stosunku do roku poprzedniego[9]. Wśród obcych źródeł finansowania dominują zobowiązania krótkoterminowe, jednak ich udział ulega w ostatnich latach zmniejszeniu. Odnotowano natomiast niewielki wzrost udziału zobowiązań długoterminowych, ale ich wartość jest ponad dwukrotnie niższa w stosunku do zobowiązań o terminach wymagalności do 1 roku[10]. W grupie zobowiązań długoterminowych dominują kredyty i pożyczki, natomiast najważniejszą pozycją

[9] Relatywnie niskie tempo wzrostu wynikało zarówno z mniejszego popytu przedsiębiorstw, związanego z pogorszeniem koniunktury, jak również z ograniczenia dostępności kapitałów obcych.

[10] W ramach obcych źródeł finansowania w bilansach przedsiębiorstw wykazywane są także rezerwy na zobowiązania oraz rozliczenia międzyokresowe bierne.

zobowiązań krótkoterminowych są zobowiązania wobec dostawców (kredyt handlowy), ale kredyty i pożyczki także mają duże znaczenie.

Analiza danych publikowanych przez GUS, a opartych na rocznych sprawozdaniach finansowych przedsiębiorstw, nie pozwala w sposób precyzyjny określić źródeł pochodzenia w odniesieniu do niektórych pozycji kapitałów własnych. Umownie można założyć, że ze źródeł zewnętrznych pochodzi kapitał podstawowy i częściowo kapitał zapasowy (szczególnie w spółkach akcyjnych, w których kapitał ten zasila nadwyżka ceny emisyjnej ponad wartość nominalną akcji po potrąceniu kosztów emisji). Pozostała część kapitałów własnych jest tworzona ze źródeł wewnętrznych.

Dokładniejsza identyfikacja źródeł pochodzenia kapitału jest możliwa w odniesieniu do kapitałów obcych. W bilansie są one wykazywane jako „Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania". Zewnętrzne źródła finansowania obcego są prezentowane jako zobowiązania z różnych tytułów. Występują tu kredyty i pożyczki, emisja dłużnych papierów wartościowych, zobowiązania z tytułu dostaw i usług, zobowiązania z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń społecznych i innych świadczeń oraz z tytułu wynagrodzeń. Wewnętrzne źródła finansowania obcego stanowią rezerwy oraz bierne rozliczenia międzyokresowe.

Przyjmując powyższe założenia odnośnie określenia źródeł pochodzenia poszczególnych pozycji kapitałów własnych i obcych można oszacować, że prawie 1/4 ogółu kapitałów będących w dyspozycji przedsiębiorstw w 2009 r. pochodziło ze źródeł wewnętrznych. Oznacza to, że większość kapitałów przedsiębiorstwa pozyskują ze swego otoczenia. Ponad 16% ogółu źródeł finansowania stanowią zobowiązania zaciągane poza rynkiem finansowym, głównie w postaci kredytu handlowego[11]. Pozostałe źródła finansowania są pozyskiwane przez przedsiębiorstwa poprzez wykorzystanie możliwości stwarzanych w tym zakresie przez system finansowy[12].

Przekształcenia w strukturze systemu finansowego są ściśle związane ze zmianą roli poszczególnych instrumentów i instytucji finansowych w zasilaniu przedsiębiorstw. Jak wspomniano wcześniej, cechą charakterystyczną polskiego systemu finansowego jest dominująca rola banków. Analiza zmian w strukturze systemu finansowego wskazuje jednak na postępujący proces zmniejszania się znaczenia banków na rzecz innych instytucji pośrednictwa finansowego.

[11] Wyliczenia zostały dokonane na podstawie danych zawartych w: *Bilansowe wyniki finansowe,* op. cit.

[12] Powyższe wyliczenia nie uwzględniają źródeł finansowania niewykazywanych w bilansach przedsiębiorstw (np. leasingu czy faktoringu). Oznacza to, że rzeczywisty udział systemu finansowego w zasilaniu przedsiębiorstw jest wyższy.

Wyjątkiem był rok 2008, w którym nastąpił wzrost udziału aktywów sektora bankowego w aktywach polskiego systemu finansowego, wywołany głównie zjawiskami kryzysowymi na rynku kapitałowym. Zmiany zachodzące w wykorzystywaniu przez przedsiębiorstwa zewnętrznych źródeł finansowania przedstawia Rysunek 2. Nie uwzględniono tu zewnętrznych źródeł powiększania kapitałów własnych pozyskiwanych w obrocie pozagiełdowym. Pominięte zostały także kredyty handlowe, ponieważ ich zaciąganie odbywa się poza systemem finansowym.

W latach 2006-2008 następował wzrost wartości wykorzystywanych przez przedsiębiorstwa zewnętrznych źródeł finansowania, aczkolwiek tempo tego wzrostu było w odniesieniu do poszczególnych instrumentów zróżnicowane. W 2006 r. źródłami finansowania o najwyższej dynamice były pożyczki zaciągane w ramach grup kapitałowych oraz leasing. Wzrastało także relatywnie szybko zadłużenie z tytułu kredytów bankowych. Źródłami finansowania o mniejszym znaczeniu były emisje papierów wartościowych – akcji i obligacji.

Rys. 2. **Wybrane zewnętrzne źródła finansowania przedsiębiorstw w Polsce w latach 2006-2009 (w mld zł)**

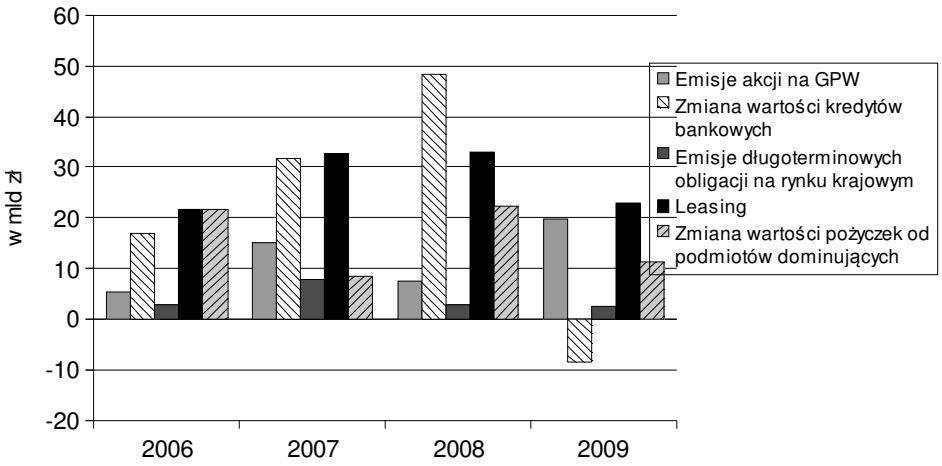

Źródło: *Rozwój systemu finansowego w Polsce w 2009 r.,* NBP, Warszawa 2010, s. 22.

W 2007 r. przedsiębiorstwa w większym stopniu, niż w roku poprzednim, korzystały z zewnętrznych źródeł finansowania, przy czym największe środki pozyskiwały one w wyniku transakcji leasingowych i zaciąganych kredytów

bankowych. Warto także zwrócić uwagę na rosnące znaczenie emisji akcji i obligacji plasowanych na rynku krajowym, czemu sprzyjała dobra koniunktura na GPW w Warszawie. W nieznacznym stopniu natomiast przedsiębiorstwa wykorzystywały możliwości emisji obligacji na rynkach zagranicznych. Spadła w stosunku do 2006 r. dynamika nowych pożyczek zaciąganych od podmiotów dominujących, ale źródło to nadal odgrywa istotną rolę, a wartość pozyskanych w tej formie środków była wyższa od wartości wyemitowanych przez przedsiębiorstwa papierów dłużnych.

W latach 2006-2008 w doborze źródeł finansowania zewnętrznego przedsiębiorstwa preferowały finansowanie bankowe. Największa przewaga finansowania bankowego nad finansowaniem rynkowym (emisje papierów wartościowych) wystąpiła w 2008 r.

W 2009 r. nastąpił znaczący spadek wykorzystywania przez przedsiębiorstwa zewnętrznych źródeł finansowania, do poziomu najniższego w czterech analizowanych latach. Było to spowodowane niepewnością przedsiębiorstw co do perspektyw poprawy koniunktury zarówno w Polsce jak i na świecie. Niskie wykorzystanie zdolności produkcyjnych, związane z obniżeniem dynamiki popytu (przede wszystkim zewnętrznego) było czynnikiem ograniczającym podejmowanie przez przedsiębiorstwa inwestycji, a w konsekwencji także zapotrzebowanie na zewnętrzne źródła finansowania. Jedynym źródłem finansowania zewnętrznego, którego wykorzystanie uległo zwiększeniu w stosunku do 2008 r., były emisje akcji. Miało to związek z poprawą koniunktury na GPW w Warszawie. Równocześnie po raz pierwszy od 2004 r. zmniejszyło się, i to w sposób znaczący, zadłużenie przedsiębiorstw z tytułu kredytów bankowych. Było to spowodowane nie tylko mniejszym popytem ze strony przedsiębiorstw, ale także zaostrzeniem polityki kredytowej banków. W rezultacie w 2009 r. wystąpiła przewaga finansowania rynkowego nad finansowaniem bankowym, co odzwierciedla zmiany zachodzące w strukturze polskiego systemu finansowego i jest zgodne z tendencjami światowymi w tym zakresie.

W ramach finansowania rynkowego występują przede wszystkim emisje akcji. Dłużne papiery wartościowe, zazwyczaj w formie obligacji, mają niewielkie znaczenie[13]. Słabe wykorzystanie obligacji do pozyskiwania kapitału wynikało z wielu przyczyn, w tym także organizacyjnych. Szansą na przezwyciężenie niektórych problemów jest utworzenie we wrześniu 2009 r. zorganizowanego rynku papierów dłużnych Catalyst. Wzrost popularności obligacji wśród przedsiębiorstw w 2010 r. jest w dużym stopniu związany z powstaniem

[13] Wartość emisji papierów dłużnych przedsiębiorstw w relacji do PKB wyniosła w 2009 r. 1,6% i był to wskaźnik wielokrotnie niższy od przeciętnej dla krajów strefy euro.

tej instytucji. Doświadczenia innych krajów wskazują, że zwiększenie znaczenia finansowania rynkowego wynika z szerszego wykorzystywania przez przedsiębiorstwa zarówno emisji akcji jak i papierów dłużnych.

Podsumowanie

Zróżnicowanie systemów finansowych w poszczególnych krajach jest związane przede wszystkim ze sposobem określenia roli banków i rynku papierów wartościowych w mechanizmie pośrednictwa finansowego. Procesy globalizacyjne powodują, że różnice między tymi systemami powoli się zmniejszają. Ewolucja systemów finansowych zmierza w kierunku szerszego wykorzystania instrumentów rynku kapitałowego, gdyż zapewnia to tym systemom większą elastyczność i innowacyjność. Zmiany takie w pewnym zakresie dokonują się także w systemach finansowych krajów Europy Środkowowschodniej, w tym Polski. Jednakże systemy finansowe krajów tego obszaru nadal charakteryzują się dominującą rolą banków w organizacji przepływów pieniężnych między podmiotami niefinansowymi.

Struktura systemu finansowego wpływa na decyzje przedsiębiorstw w zakresie wyboru zewnętrznych źródeł finansowania. Przeprowadzona w niniejszym w opracowaniu analiza wskazuje, że najważniejszym instrumentem finansowego zewnętrznego zasilania przedsiębiorstw był kredyt bankowy. Do podobnych wniosków prowadzi badanie dynamiki poszczególnych źródeł finansowania zewnętrznego. Dominująca rola kredytów była widoczna szczególnie w 2008 r., w którym wypełniły one lukę powstałą w wyniku wyraźnego zmniejszenia się finansowania poprzez emisje papierów wartościowych.

Pewne symptomy zmiany tej sytuacji pojawiły się w 2009 r., w którym w odniesieniu do nowo pozyskiwanych źródeł finansowania zaznaczyła się przewaga finansowania rynkowego nad finansowaniem bankowym. Na podstawie dostępnych informacji[14] można szacować, że tendencja ta została utrzymana także w 2010 r., natomiast trudno ocenić, czy ma ona charakter trwały.

W strukturze papierów wartościowych emitowanych przez przedsiębiorstwa w Polsce dominują akcje. Dłużne papiery wartościowe mają niewielkie znaczenie, chociaż w 2010 r. odnotowano wzrost ich popularności. Wydaje się, że perspektywy wzrostu finansowania rynkowego są związane w dużym stopniu z rozwojem tej formy zasilania przedsiębiorstw.

[14] W okresie przygotowywania niniejszego opracowania nie były znane pełne informacje dotyczące źródeł finansowania przedsiębiorstw w 2010 r.

Bibliografia

Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2006 r., GUS, Warszawa 2007.

Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2007 r., GUS, Warszawa 2008.

Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2008 r., GUS, Warszawa 2009.

Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2009 r., GUS, Warszawa 2010.

Duliniec A., *Struktura i koszt kapitału w przedsiębiorstwie,* PWN, Warszawa 2001.

Epstein G. A., *Introduction: Financialization and the World Economy,* Edward Elgar Publishing, 2005.

Rozwój systemu finansowego w Polsce w 2009 r., NBP, Warszawa 2010.

System finansowy w Polsce, red. B. Pietrzak, Z. Polański, B. Woźniak, PWN, Warszawa 2003.

Streszczenie

Wśród wielu czynników wpływających na strukturę kapitału w przedsiębiorstwach jednym z najważniejszych jest system finansowy. Stopień rozwoju tego systemu i jego struktura wpływa na dostępność poszczególnych zewnętrznych źródeł finansowania przedsiębiorstw i ich cenę. Istotną cechą współczesnych systemów finansowych jest wzrost znaczenia rynków papierów wartościowych w organizacji przepływów pieniężnych między podmiotami niefinansowymi.

W niniejszym opracowaniu przedstawiono zmiany zachodzące w polskim systemie finansowym w ostatnich latach. Przeprowadzono także analizę wpływu tych zmian na struktury kapitałowe przedsiębiorstw.

Summary

FINANCIAL SYSTEM AND FINANCING SOURCES OF CORPORATIONS – SELECTED PROBLEMS

Financial system is one of the most important factors that influence the capital structure of corporations. The development and composition of financial system affect the availability of external financing sources and the price of tapping them. The distinctive feature of contemporary financial systems is the increasing role of securities markets in organizing the flow of funds between nonfinancial entities. In this article, changes occuring recently in the Polish financial system were presented and the impact of these changes on capital structure of corporations was analysed.

Agnieszka Syrocka-Sijka*

PRIVATE BANKING - ZNACZENIE W PROCESIE PRZEMIAN WE WSPÓŁCZESNEJ BANKOWOŚCI

Wprowadzenie

Private banking jest dynamicznie rozwijającym się obszarem działalności bankowej, odgrywającym coraz bardziej istotną rolę w działalności banków i osiąganych przez nie przychodach oraz wpływającym na funkcjonowanie międzynarodowych rynków finansowych. Bankowy rynek finansowej obsługi zamożnych klientów indywidualnych, ze względu na aktualną wartość oraz potencjał, budzi rosnące zainteresowanie zarówno banków, jak i klientów. Współczesny private banking jest zaangażowany w poważne procesy akumulacji i alokacji prywatnych kapitałów oraz podlega permanentnym zmianom, dlatego też należy mieć na uwadze kierunek, tempo i zakres zachodzących zmian.

Celem opracowania jest wskazanie znaczenia private bankingu w procesie przemian we współczesnej bankowości. Artykuł jest również próbą odpowiedzi na pytania dotyczące zdobytych doświadczeń i stawianych wyzwań w zakresie obsługi zamożnych klientów, w którą zaangażowana jest znacząca część sektora bankowego, w tym najważniejsze banki współczesnej gospodarki światowej. Rozważania oparto na badaniach literaturowych, a więc na publikacjach poświęconych tematyce private bankingu oraz współczesnym finansom i bankowości, raportach banków i informacjach zawartych na stronach internetowych.

1. Pojęcie private banking

W literaturze przedmiotu istnieje wiele definicji dotyczących private bankingu. Jedna z nich określa private banking jako rodzaj współpracy, bazujący na wysokim zindywidualizowaniu kontaktów klienta z bankiem pozwalającym

* *mgr Agnieszka Syrocka-Sijka - Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.*

na zaspokojenie indywidualnych potrzeb klientów i zapewnienie transakcjom najwyższej dyskrecji. Usługa ta jest adresowana do osób, które posiadają wysoki status społeczny i finansowy oraz wymagają od banku usług gwarantujących im indywidualne i optymalne zarządzanie osobistymi finansami oraz swobodę dysponowaniu funduszami[1].

Pojęcie private bankingu można przedstawić w ujęciu funkcjonalnym, skupiającym się na realizacji zespołu określonych czynności z wykorzystaniem odpowiednich produktów i usług skierowanych do klienta, lub w ujęciu instytucjonalnym, przyjmującym kluczowe znaczenie podmiotu oferującego usługi, czyli instytucję bankową. Z kolei ujęcie instytucjonalno-funkcjonalne uwzględnia zarówno określone czynności skierowane do odpowiedniego klienta, jak i podmiot prezentujący ofertę bankową[2]. Zestawienie przykładów definicji private bankingu w ww. ujęciach przedstawia tabela nr 1.

Tabela 1.

Definicje private banking

Sposób ujęcia	Definicja private banking
Funkcjonalne	- działania, które wymagają m.in. spersonalizowanego dla zamożnych klientów serwisu w zakresie doradztwa finansowego, operacji na rynku pieniężnym, inwestowania
	- ochrona i utrzymanie wartości majątku klientów poprzez administrowanie i zarządzanie częścią albo całością ich spraw finansowych i aktywów finansowych
Instytucjonalne	- oferta bankowa ze szczególnym uwzględnieniem produktów z zakresu szeroko rozumianego zarządzania majątkiem i doradztwa inwestycyjnego
	- oferta o wysokim stopniu spersonalizowania, skierowana przez bank do relatywnie niedużej grupy bardzo zamożnych klientów
Funkcjonalno -instytucjonalne	- bank albo część banku, dysponująca ofertą bankową powiązaną i skierowaną do zamożnych osób indywidualnych
	- bank specjalizujący się w usługach o wysokiej jakości netto, oferujący powszechnie dostępne usługi i zapewniający bezpośredni kontakt z menadżerem, który zajmuje się poszczególnymi klientami i który potrafi zrealizować wszystkie ich finansowe potrzeby i życzenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie L. Dziawgo, *Private banking. Istota - koncepcja – funkcjonowanie,* Wyd. UMK, Toruń 2005, s. 26-27.

[1] K. Borowski, *Bankowość inwestycyjna*, (w:) Współczesna bankowość, red. M. Zaleska, Difin, Warszawa 2007, s. 138.

[2] L. Dziawgo, *Private banking. Istota - koncepcja - funkcjonowanie,* Wyd. UMK, Toruń 2005, s. 25.

Najpełniej jednak istotę private banking oddaje definicja, która określa go jako *„zindywidualizowaną i kompleksową finansową obsługą zamożnych klientów indywidualnych przez bank”*[3]. Ma ona podstawowy i uniwersalny charakter, gdyż zwraca uwagę na podstawowe elementy *private banking*:

- obsługa zamożnych osób fizycznych,
- obsługa finansowa, nie tylko bankowa,
- obsługa realizowana przez instytucję bankową,
- obsługa zindywidualizowana,
- obsługa kompleksowa stanowiąca spójną całość ze względu na dobór klienta, zakres oferowanych produktów i usług, serwis i inne parametry[4].

2. Istota private banking

Do celów private banking należą:

- zabezpieczenie aktywów,
- zachowanie lub zwiększenie realnej wartości aktywów.

Pod pojęciem zabezpieczenia aktywów rozumiane jest zabezpieczenie wartości aktywów przed wszelkiego rodzaju niekorzystnymi zdarzeniami, które mogłyby prowadzić do utraty części bądź całości ich wartości. Zagrożeniem takim mogą być zdarzenia o charakterze politycznym, gospodarczym, kryminalnym lub losowym.

Z kolei cel drugi może być realizowany w zakresie minimum jako zachowanie realnej wartości aktywów albo w zakresie maximum dotyczącym zwiększenia realnej wartości aktywów. Może on zostać dopiero zrealizowany po osiągnięciu celu pierwszego i jest obecnie wyzwaniem dla współczesnego private banking. Realizacja tego celu w wariancie optymalnym z uwagi na różnego rodzaje uwarunkowania (akceptowalny poziom ryzyka, oczekiwana rentowność, preferencje klienta i inne) jest obecnie przedmiotem rywalizacji na rynku produktów i usług private banking.

Private banking można sklasyfikować ze względu na:

1) klienta i jego cechy identyfikacyjne (np. najzamożniejsi, pochodząc z danego kraju, zainteresowani określonymi usługami itp.),
2) instytucje oferujące usługi, tj. banki (uniwersalne, inwestycyjne, wyspecjalizowane lub globalne, regionalne, krajowe) lub instytucje pozabankowe,

[3] L. Dziawgo, *Private banking. Istota …*, op. cit., s. 28.
[4] L. Dziawgo, *Private banking. Bankowość dla zamożnych*, Wolters Kluwer, Kraków 2006, s. 15.

3) ofertę produktów i usług (liczbę, rodzaj, jakość, wąską lub szeroką specjalizację oferty),
4) rynek według kryterium geograficznego (globalny, kontynentalny, regionalny, krajowy) lub
5) kryterium funkcjonalnoprawnego (off-shore, on-shore)[5].

3. Klient private banking

Sprawne funkcjonowanie na rynku private banking wymaga od instytucji świadczącej takie usługi odpowiedniej wiedzy w skali makro na temat liczebności klientów i zgromadzonych przez nich aktywów finansowych oraz wiedzy w skali mikro na temat indywidualnej charakterystyki każdego klienta. Liczebność zamożnych klientów banków jest duża i intensywnie rośnie, podobnie jak wysokość aktywów przez nich zgromadzonych i poziom aspiracji, co powoduje, że banki chętnie specjalizują swoją ofertę dla tej grupy klientów. Klient private banking charakteryzuje się przede wszystkim wysoką wartością aktywów finansowych pozostających w jego dyspozycji oraz wysokimi wymaganiami dotyczącymi obsługi finansowej. Jedynie w private banking klient jest postrzegany w sposób jak najbardziej indywidualny. Efektywną współpracę klienta z bankiem zapewnia szczegółowa wiedza na temat klienta, np. poziomu jego zamożności, jego oczekiwań, skłonności do ryzyka, cech charakteru, wieku, stanu cywilnego, wykonywanego zawodu i innych cech indentyfikacyjnych[6].

Podstawowym kryterium segmentacji klientów jest zamożność, czyli wartość posiadanego rozporządzalnego majątku, po wyłączeniu nieruchomości, wyposażenia, artykułów konsumpcyjnych, kolekcji itp. Obecnie prowadzone są prace nad standaryzacją tego kryterium, o czym świadczy m.in. stosowanie pojęcia HNWI (High-Net-Worth-Individuals bardzo zamożni klienci indywidualni) określającego zazwyczaj klientów posiadających płynne aktywa finansowe o wartości powyżej 1 mln USD (ok. 2,8 mln zł). W praktyce banki indywidualnie ustalają minimalną wartość aktywów finansowych wymaganą, aby zostać klientem private banking, przy czym im wyższa wartość aktywów, tym łatwiej uzyskać status klienta bankowości prywatnej[7]. Minimalne progi kapitałowe wybranych światowych banków kształtują się na następującym poziomie: Goldman Sachs - 25 mln USD, Credit Suisse - 500 tys. CHF, UBS

[5] L. Dziawgo, *Private banking. Bankowość …,* op. cit., s. 23-27.
[6] L. Dziawgo, *Private banking. Istota..,* op. cit., s. 49-51.
[7] Ibidem, s. 53-54.

- 500 tys. euro, HSBC - 1 mln funtów brytyjskich i Merill Lynch Global Private Client - 3 mln dolarów[8].

Kategoryzacji klientów private banking można dokonać według kryterium geograficznego, pozwalającego na podział klientów ze względu na miejsce ich zamieszkania. Powoduje to, że placówki banku zakładane są w rejonach o wyższym poziomie zamożności społeczeństwa, gdzie oferta private banking może zostać wymodelowana zgodnie z przewidywanymi, specyficznymi preferencjami klientów. Odmianą klasyfikacji geograficznej jest również podział klientów według przynależności narodowościowej i etnicznej lub wyznawanej religii.

Istotne znaczenie odgrywa również klasyfikacja klientów z uwagi na preferencje względem oferty. W celu identyfikacji klienta można posłużyć się kryterium demograficznym, psychograficznym lub behawioralnym. Preferencje klienta wobec oferty private banking powodują, iż można dokonać klasyfikacji według aktywności korzystania z oferty. W tym przypadku pod uwagę można wziąć charakter wykorzystywanych produktów i usług (deponenci, kredytobiorcy), stopień skomplikowania wykorzystywanych produktów i usług (proste i złożone), zakres wykorzystania produktów i usług (wąski i szeroki) oraz zakres decyzyjności powierzonej bankowi (wąski, szeroki)[9].

Sporządzenie oferty private banking wymaga różnorodności produktów i usług i jest poważnym wyzwaniem kapitałowym organizacyjnym i kadrowym dla każdego banku. Obsługa klienta zamożnego wymaga od banku uzyskania dostępu do poszczególnych rodzajów rynków finansowych, na których występują pożądane produkty i usługi oraz permanentnego i efektywnego transferu wiedzy i doświadczenia do klienta.

Z obsługą private banking wiążą się następujące aspekty:

1) organizacja obsługi klienta, w tym:
   - organizacja instytucji oferującej private banking (model jedno- i wielopodmiotowy),
   - dobór kadry obsługującej klienta,
   - model zespołu obsługi klienta,
2) współpraca z klientem, w tym:
   - identyfikacja klienta,
   - przygotowanie planu współpracy – indywidualnego planu finansowego,
   - relacje między bankiem a klientem,

[8] *Private banking*, http://www.privatebanking.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=103 (25.05.2011).

[9] L. Dziawgo, *Private banking. Istota..,* op. cit., s. 59-63.

3) sprzedaż i serwis, w tym:
   - wykorzystanie bankowości elektronicznej
   - polityka cenowa (taryfa stała, dwuczęściowa lub kosztów poszczególnych transakcji)[10].

Istotnym elementem funkcjonowania private banking jest dysponowanie odpowiednim zespołem obsługi klienta. Zazwyczaj wyróżniamy dwa podstawowe modele pracy zespołowej albo samych relationship managerów (doradca/ opiekun klienta) lub we współpracy ze specjalistami produktowymi. Relationship manager odpowiada za całokształt relacji z klientem, obsługuje on konkretną grupę klientów i prowadzi sprzedaż produktów i usług. Jest on odpowiedzialny za kontakty z klientem w sferze bankowej, finansowej i pozafinansowej, dlatego też w przeważającej części od niego zależy sukces banku. Z kolei specjalista produktowy musi posiadać wiedzę i doświadczenie z zakresu wybranego zbioru produktów i usług, ale nie musi posiadać wysoko rozwiniętych umiejętności komunikacyjnych. Może nim być specjalista z zakresu rynku kapitałowego, walutowego, pieniężnego, ubezpieczeń i podatków.

W polskim private banking rola bankowego doradcy klienta jest zachwiana, w głównej mierze ze względu na niskie kwalifikacje doradcy, powierzchowną wiedzę na temat produktów i usług, brak zaangażowania w wykonywaną pracę, brak samodzielności oraz nieustabilizowaną pozycję w instytucji finansowej. Stąd też jeszcze trudno mówić o wartości dodanej dla zamożnego klienta, wynikającej z kształtowania relacji w ramach private banking[11].

4. Oferta produktów i usług

Oferta private banking jest indywidualnie dopasowywana do klienta w oparciu o indywidualny plan finansowy, uwzględniający oczekiwania i możliwości klienta. Przykładowy plan finansowy obejmuje następujące moduły tematyczne:

- bieżące operacje finansowe,
- krótkoterminowe i długoterminowe inwestycje finansowe,
- planowanie podatkowe,
- inwestycje w nieruchomości,
- zabezpieczenie emerytalne,
- planowanie spadkowe.

[10] L. Dziawgo, *Private banking. Istota..,* op. cit., s. 108.

[11] L. Dziawgo, *Relationship Banking. Refleksje na temat polskiego rynku private banking,* (w:) Współczesne finanse. Stan i perspektywy rozwoju bankowości, red. L. Dziawgo, Wyd. Naukowe UMK, Toruń 2008, s. 400-401.

Najważniejszą cechą oferty private banking jest kompleksowość oraz zindywidualizowanie względem klienta. Obecna oferta obejmuje zarówno produkty i usługi rynku finansowego, jak i pozafinansowego (rys. 1). Katalog produktów i usług wygląda następująco:

1) rynek finansowy
   a) oferta bankowa: rachunki bankowe, karty, depozyty, lokaty, kredyty i pożyczki itp.,
   b) oferta pozabankowa:
      - rynek kapitałowy (doradztwo podatkowe, usługi maklerskie, zarządzanie aktywami, udziały w funduszach inwestycyjnych, venture capital, private equity, hedge funds itp.),
      - rynek ubezpieczeniowy (usługi ubezpieczeniowe),
      - rynek pieniężny (certyfikaty depozytowe, krótkoterminowe papiery dłużne),
      - rynek walutowy (waluty),
2) rynek pozafinansowy
   - rynek metali i kamieni szlachetnych,
   - rynek nieruchomości,
   - inwestowanie w dzieła sztuki, starodruki, kolekcje win, hodowle rasowych koni itp[12].

Rys. 1. **Oferta produktów i usług private banking**

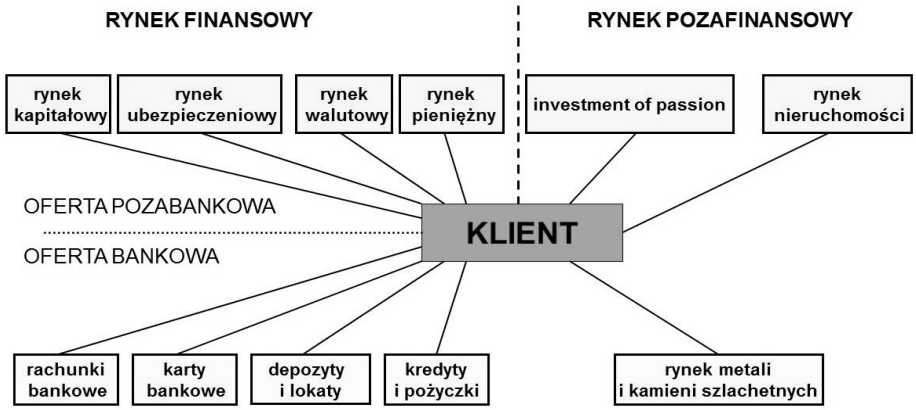

Źródło: L. Dziawgo, *Międzynarodowy rynek private banking,* (w:) Finanse i bankowość w integrującej się Unii europejskiej, red. T. Famulska, J. Nowakowski, Difin, Warszawa 2006, s. 226.

[12] L. Dziawgo, *Międzynarodowy rynek private banking,* (w:) Finanse i bankowość w integrującej się Unii europejskiej, red. T. Famulska, J. Nowakowski, Difin, Warszawa 2006, s. 226-227.

Ze względu na powszechność stosowania bankowości elektronicznej coraz częściej mówi się o e-private banking. Dotyczy to zarówno współpracy internetowej banku z klientem na poziomie nietransakcyjnym (prezentowanie na stronie internetowej oferty produktów i usług, informacji nt. rynku finansowego itp.) i na poziomie transakcyjnym (rachunki osobiste, karty płatnicze, lokaty, udziały w funduszach, usługi maklerskie, produkty ubezpieczeniowe, zarządzanie aktywami itp.). Ponieważ złożone produkty i usługi trudniej skutecznie wdrożyć do sprzedaży poprzez internet, e-private banking budzi pewne wątpliwości. Jednak mimo wszystko ta forma oferowania usług dla zamożnych klientów będzie nabierać coraz większego znaczenia i stanowić źródło zwiększenia efektywności obsługi zamożnego klienta[13].

Wyznacznikiem sukcesu w działalności banków w segmencie private bankingu jest m.in. umiejętność prowadzenia działań marketingowych i obsługi klienta w sposób pozwalający na zbudowanie jego lojalności, co w efekcie przekłada się na wzrost rentowności. Pierwszym krokiem w tworzeniu lojalności jest zapewnienie przez bank wysokiej jakości usług, która z kolei przyczynia się do odczuwania przez klienta satysfakcji. W budowie skutecznej strategii obsługi klientów zamożnych kluczową rolę odgrywa zidentyfikowanie ich potrzeb oraz zapewnienie maksymalnych korzyści, które są dla nich najważniejsze. Systematyczne spełnianie tych oczekiwań jest dla banku podstawą do utrzymania trwałych relacji ze swoimi klientami oraz szansą na pozyskanie nowych[14].

5. Private banking na rynku międzynarodowym

Od roku 2000 do końca 2007, private banking rozwijał się na świecie bardzo dynamicznie, co powodowało, że był to dla banków jeden z najlepszych obszarów działania. Na początku 2008 r. pod wpływem globalnego kryzysu finansowego sytuacja w dziedzinie klientów zamożnych diametralnie się zmieniła. Doszło m.in. do erozji wartości portfeli inwestycyjnych klientów, a tym samym do pogorszenia relacji z bankiem. Był to również impuls do większej dywersyfikacji aktywów oraz zaostrzenia konkurencji zabiegającej o zamożnych klientów[15].

Według raportu o światowym bogactwie Merrill Lynch Global Wealth Management i Capgemini wynika, że liczba osób bogatych zmniejszyła się

[13] L. Dziawgo, *Private banking. Bankowość..,* op. cit., s. 133.

[14] J. Patla, *Rola systemów bankowości elektronicznej w obsłudze zamożnych klientów polskich banków,* Zeszyty Naukowe 2/2006, Świętokrzyskie Centrum Edukacji na Odległość, s. 119.

[15] E. Gostomski, *Nie dla wszystkich*, „Gazeta Bankowa" nr 20 (1072)/2009, s. 52.

w 2008r. o 14,9% i wynosi obecnie 8,6 miliona. Ich majątek zmniejszył o 19,5% do 32,8 biliona USD. W roku 2013 przewiduje się wzrost ich majątku do 48,5 bln USD. Ten bezprecedensowy spadek zniwelował dwa poprzedzające lata silnego wzrostu, zmniejszając zarówno liczbę jak i majątek HNWI do poziomu niższego niż w roku 2005[16].

Tabela 2.

Międzynarodowe centra private banking

Nazwa	Charakterystyka
Londyn	- City of London przyciąga majątek zamożnych klientów z Bliskiego Wschodu, Azji, krajów Europy Środkowowschodniej, - atrakcyjna lokalizacja: komunikacja z całym światem, kosmopolityczny charakter miasta, koncentracja wysoko wykwalifikowanych specjalistów z zakresu finansów i bankowości, wysoki potencjał innowacyjny w obszarze instrumentów finansowych (lokaty strukturyzowane, fundusze hedgingowe, fundusze private equity, zarządzanie aktywami itp.);
brytyjskie wyspy położone na Kanale la Manche: Jersey i Guernsey	- duży stopień autonomii – całkowita rezygnacja z podatku od zysków kapitałowych, podatku od spadku i darowizn, podatku od zgromadzonego majątku, - specjalizacja w powiernictwie finansowym i zarządzaniu majątkiem przez fundacje;
Szwajcaria	- kompleksowa na bardzo wysokim poziomie, obsługa finansowa zamożnych klientów z całego świata (obsługa 1/3 majątku offshore –ulokowanego za granicą), - specjalizacja w zakresie zarządzaniu aktywami prywatnych osób, - renoma: dyskrecja i pełna ochrona danych, znakomita infrastruktura, bogactwo instrumentów finansowych, wysokie kwalifikacje i kultura bankowców;
Luksemburg	- największe międzynarodowe centrum zarządzania aktywami zamożnych klientów w strefie euro, - specjalizacja w zakresie zarządzania funduszami inwestycyjnymi (2 na świecie, po New York, największe centrum koncentracji funduszy);
Monako	- specjalizacja w obsłudze finansowej najbogatszych gwiazd sportu i estrady zamieszkujących na terytorium księstwa oraz ludzi innych profesji z całego świata
Hongkong, Singapur	- obsługa zamożnych klientów, przede wszystkim z Chin i krajów Azji Południowo-Wschodniej - atrakcyjne rozwiązania podatkowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie: E. Gostomski, *Nie dla wszystkich*, „Gazeta Bankowa" nr 20 (1072), 2009, s. 53-54.

Największa grupa osób zamożnych skoncentrowana jest w Ameryce Północnej, Azji i Europie. Trzy główne kraje to USA, Japonia i Niemcy – liczące razem 54% ogólnej populacji HNWI w 2008r. (53,3% w 2007 r.). Na czwartym

[16] Word Wealth Report 2009, Merrill Lynch Global Wealth Management i Capgemini, http://www.ml.com/media/113831.pdf (25.05.2011).

miejscu plasują się Chiny. Największy procentowy spadek odnotowano w Hongkongu o 61,3% do 37 tys. Stany Zjednoczone odnotowały spadek populacji osób bogatych o 18,5 %, mimo tego nadal pozostają największym skupiskiem HNWI (2,5 mln bogatych osób, 28,7 % globalnej populacji).

Największe dysproporcje w ilości osób bogatych wystąpiły w Europie i w poszczególnych krajach np. liczebność tej grupy zmniejszyła się w Wielkiej Brytanii o 26%, we Francji o 12,6%, a w Niemczech jedynie o 2,7 %. W Japonii, zamieszkiwanej przez ponad 50% bogaczy z Azji i Pacyfiku, zmniejszenie populacji było łagodne - o 9,9 %.

Przewiduje się, że w 2013r. liderami wzrostu bogactwa będą Azja i Pacyfik, a następnie Ameryka Północna. Regiony te będą pod wpływem rosnących wydatków konsumpcyjnych Amerykanów oraz rozszerzania się niezależności gospodarczej Chin, które w chwili obecnej doświadczają wzrostu popytu konsumpcyjnego.

Najzamożniejsi klienci świata w 2008r. preferowali inwestycje o stałych dochodach, w gotówkę (wzrost udziału gotówki w portfelu HNWI o 7 p.p. w stosunku do 2006 r. do poziomu 21%) i środki płynne oraz inwestycje krajowe, czyli alokację środków w bezpieczniejsze i prostsze inwestycje. W Japonii, gdzie skłonność do oszczędzania jest tradycyjnie wysoka, udział gotówki i jej ekwiwalentów jest największy i wynosi 30%. Najmniejszą ilość gotówki lub jej ekwiwalentów posiadają HNWI w USA i jej udział w portfelu wynosi 14% (wzrost o 3 p.p. w stosunku do roku 2007). Znaczną liczbę środków lokowano też w nieruchomości (wzrost w globalnym portfelu HNWI o 4 p.p. w stosunku do 2007r., do poziomu 18%), natomiast najmniej w inwestycje na rynkach zagranicznych[17].

Globalizacja życia gospodarczego - związana z transgranicznymi przepływami usług, towarów, kapitałów i ludzi - prowadzi do internacjonalizacji transakcji w obszarze private bankingu. Istotną rolę w tym procesie odgrywają międzynarodowe centra finansowe, w tym ośrodki zaliczane do rajów podatkowych, które specjalizują się w obsłudze zamożnych klientów. Wśród korzyści wynikających z lokowania środków finansowych zagranicą należy: absolutna dyskrecja, dostęp do bogatej oferty produktów i usług świadczonych na najwyższym światowym poziomie oraz korzystne rozwiązania podatkowe. Według szacunków firmy konsultingowej Oliver Wyman pod koniec 2007 r., w międzynarodowych centrach private bankingu ulokowane było 8 bln USD, czyli ok. 16% wszystkich aktywów zamożnych klientów na

[17] Serwis konsultantów i managerów, http://www.konsultea.pl/raporty/39-raporty/175-world-wealth-report-2009-15-proc-mniej-ludzi-bogatych-i-25-proc-mniej-bardzo-bogatych.html (25.05.2011).

świecie[18]. Najważniejsze międzynarodowe centra private banking przedstawia tabela 2. We wszystkich centrach działają największe globalne banki specjalizujące się w obsłudze zamożnych klientów, tj. szwajcarskie UBS i Credit Suisse, amerykańskie banki CitiGroup i Bank of America oraz Deutsche Bank, HSBC i inne.

6. Private banking w Polsce

Private banking dynamicznie rozwija się również w Polsce. Kryterium zaliczenia klientów banku do segmentu klientów private banking jest wysokość posiadanych aktywów finansowych oraz wielkość miesięcznych wpływów na rachunek bankowy, np.:

- Raiffeisen Bank Polska: aktywa finansowe o wartości 200 tys. PLN i wpływy miesięczne 10 tys. PLN,
- Deutsche Bank Polska PBC: aktywa 500 tys. PLN i wpływy 20 tys. PLN.

Niektóre banki zaliczają również do klientów private banking osoby o uznanej pozycji zawodowej lub społecznej, bez względu na wysokość posiadanego majątku i osiąganych dochodów.

Strukturę zamożności w Polsce oraz liczebność najważniejszych segmentów klientów private banking przedstawia tabela 3. Proporcje pomiędzy poszczególnymi segmentami odzwierciedlają wczesne stadium rozwoju polskiej zamożności oraz niedojrzałość rynku, gdyż dwa najniższe segmenty stanowią 88% zamożnej klienteli w Polsce, a na rynkach zachodnich nie więcej niż 60%, przy założeniu wyższych progów kwalifikacji.

Struktura demograficzna polskiego segmentu osób zamożnych jest względnie stała i obejmuje: właścicieli prywatnych firm (31%), osoby zajmujące wysokie stanowiska menadżerskie (16%), przedstawicieli wolnych zawodów (16%), specjalistów (12%) oraz przedstawicieli handlowych (9%)[19].

Prekursorem private banking w Polsce jest Bank Handlowy w Warszawie S.A., który w 1993r. rozpoczął obsługiwać według specjalnego standardu - wybranych klientów indywidualnych, głównie szefów firm obsługiwanych przez bank. Obecnie usługi private banking oferuje większość działających w Polsce banków uniwersalnych oraz instytucje specjalizujące się w private bankingu (polski Noble Bank i Bank Sal. Oppenheim jr. & Cie). Według prestiżowego Euromoney Magazine najlepszą instytucją oferującą usługi

[18] E. Gostomski, op. cit., s. 53.
[19] J. Pietrzak, *Polacy bogacą się*, „Gazeta Bankowa" 1(1105)/2010, s. 101.

bankowości prywatnej w Polsce jest BRE Private Banking & Wealth Management, a najlepszym bankiem na świecie świadczącym usługi bankowości prywatnej - Credit Suisse[20]. Zainteresowanie renomowanych zagranicznych banków polskim rynkiem bankowości dla zamożnych klientów świadczy o wysokim potencjale tkwiącym w naszym społeczeństwie[21].

Tabela 3.

Struktura polskiego segmentu klientów zamożnych

Segment	Kryterium aktywów	Kryterium dochodów (tys. PLN)	Udział w strukturze osób zamożnych (%)	Liczebność (tys.)
HNWI	> 1 mln USD	-	3	77
Core Affluent	> 1 mln PLN	10 – 15	9	225
Affluent	> 200 tys. PLN	7,5 – 10	25	625
Mass Affluent	-	5 - 7,5	63	1575

Źródło: J. Pietrzak, *Polacy bogacą się*, „Gazeta Bankowa", 1(1105)/2010, s. 101.

Najbogatszą ofertę w zakresie private bankingu posiadają: Citi Handlowy, BRE Bank, Fortis Bank i Kredyt Bank. Oferują one m.in. kompleksowe zarządzanie majątkiem, w tym zarządzanie aktywami, nieruchomościami, udziałami w przedsiębiorstwach czy optymalizację podatkową. Banki aktywnie prowadzące sprzedaż produktów i usług private banking umożliwiają swoim klientom dostęp do szerokiej gamy funduszy inwestycyjnych, produktów strukturyzowanych, prestiżowych kart płatniczych i innych[22]. Wyjątkowość usług typu private banking polega nie tylko na inwestowaniu w aktywa finansowe, ale również na budowaniu relacji klient – bank. Dlatego też coraz silniej akcentowane będą dodatkowe oferty, jak wysokie turystyczne polisy ubezpieczeniowe i unikatowe usługi concierge (np. wejście na zamknięte pokazy mody, ekskluzywne aukcje obrazów, rezerwacja biletów lotniczych, dostęp do firm doradztwa podatkowego i pośrednictwa w obrocie nieruchomościami czy dziełami sztuki)[23].

Podsumowanie

Reasumując należy zaznaczyć, że działalność bankowa określana jako private banking nie jest już hermetyczną bankowością dla nielicznych, gdyż z tej oferty korzystają liczne grupy zamożnych klientów. Jest to rynek o istotnym

[20] *Private banking*, http://www.privatebanking.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=278&Itemid=28 (25.05.2011).
[21] J. Pietrzak, *Kierunki rozwoju usług private banking w Polsce*, „Bank i Kredyt" 2006, s. 28.
[22] E. Gostomski, op. cit., s. 54.
[23] J. Augustyniak, *Prywatnie o bankowości prywatnej*, „Gazeta Bankowa", 01 (1105)/2010, s. 105.

i rosnącym znaczeniu dla całej bankowości i rynku finansowego. Oferowanie usług private banking oznacza możliwość dywersyfikacji usług działalności bankowej i wymaga wysokiej jakości relacji z klientem. Współczesny klient banku, mimo tego iż jest coraz bardziej wymagający, nie chce, aby sprzedawano mu coraz bardziej skomplikowane produkty i usługi, a jedynie indywidualnej obsługi i profesjonalnego doradztwa. Private banking jest perspektywicznym obszarem bankowości, którego dynamiczny rozwój wzbudza coraz większe zainteresowanie wśród klientów, szczególnie ze względu na wartość dodaną, która jest w ramach oferowanych produktów i usług kreowana.

Bibliografia

Augustyniak J., *Prywatnie o bankowości prywatnej*, „Gazeta Bankowa" 01 (1105)/2010.

Borowski K., *Bankowość inwestycyjna*, (w:) Współczesna bankowość, red. M. Zaleska, Difin, Warszawa 2007, s. 138.

Dziawgo L., *Private banking. Istota-koncepcja –funkcjonowanie,* Wyd. UMK, Toruń 2005.

Dziawgo L., *Private banking. Bankowość dla zamożnych*, Wolters Kluwer, Kraków 2006.

Dziawgo L., *Relationship Banking. Refleksje na temat polskiego rynku private banking,* (w:) Współczesne finanse. Stan i perspektywy rozwoju bankowości, red. L. Dziawgo, Wyd. Naukowe UMK, Toruń 2008.

Dziawgo L., *Międzynarodowy rynek private banking,* (w:) Finanse i bankowość w integrującej się Unii europejskiej,. red. T. Famulska, J. Nowakowski, Difin, Warszawa 2006.

Gostomski E., *Nie dla wszystkich*, „Gazeta Bankowa" 20 (1072)/ 2009.

Patla J., *Rola systemów bankowości elektronicznej w obsłudze zamożnych klientów polskich banków,* Zeszyty Naukowe 2/2006, Świętokrzyskie Centrum Edukacji na Odległość.

Pietrzak J., *Kierunki rozwoju usług private banking w Polsce*, „Bank i Kredyt" 2006.

Pietrzak J., *Polacy bogacą się*, „Gazeta Bankowa", 1 (1105)/2010.

Private banking, http://www.privatebanking.pl (25.05.2011).

Serwis konsultantów i managerów, http://www.konsultea.pl/raporty/39-raporty/175-world-wealth-report-2009-15-proc-mniej-ludzi-bogatych-i-25-proc-mniej-bardzo-bogatych.html (25.05.2011).

Word Wealth Report 2009, Merrill Lynch Global Wealth Management i Capgemini, http://www.ml.com/media/113831.pdf (25.05.2011).

Współczesne finanse, Stan i perspektywy rozwoju bankowości, red. L. Dziawgo, Wyd. Naukowe UMK, Toruń 2008.

Streszczenie

Celem opracowania jest określenie istoty private bankingu oraz jego znaczenia w procesie przemian we współczesnej bankowości. Artykuł jest również próbą odpowiedzi na pytania dotyczące zdobytych doświadczeń i stawianych wyzwań w zakresie obsługi zamożnych klientów, w którą zaangażowana jest znacząca część sektora banko-

wego, w tym najważniejsze banki współczesnej gospodarki światowej. W pracy przedstawiono istotę private bankingu, scharakteryzowano jej klientów oraz podstawową ofertę produktów i usług, jak również rozpatrzono kwestię bankowości dla zamożnych klientów w kontekście polskim i międzynarodowym. Rozważania oparto na badaniach literaturowych, a więc na publikacjach poświęconych tematyce private bankingu oraz współczesnym finansom i bankowości, raportach banków i informacjach zawartych na stronach internetowych.

Summary

PRIVATE BANKING - MEANING IN THE PROCESS OF CONTEMPORARY BANKING TRANSFORMATION

The aim of this article is to define the essence of private banking and its importance in the process of change in modern banking. The article is also an attempt to answer questions about experiences gained and challenges posed within the scope of wealthy clients service, in which a significant portion of the banking sector is involved, including the major banks of today's global economy. The paper presented the essence of private banking, described its customers and basic offer of products and services and it analyzed the issue of banking for wealthy clients in the Polish and international context. Considerations were based on literature research relying on the publications devoted to private banking and contemporary finance and banking, bank reports and the information from websites.

Agnieszka Żołądkiewicz*

FAKTORING JAKO ŹRÓDŁO FINANSOWANIA DZIAŁALNOŚCI MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

Wprowadzenie

Zmiany jakie zaszły w ostatnich kilkunastu latach w gospodarce Polski spowodowały dynamiczny rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Wartości tych przedsiębiorstw dla gospodarki nie sposób jest przecenić, gdyż to właśnie one, jako podstawa każdej gospodarki, są liderami innowacji i głównym źródłem zatrudnienia. Szacuje się, że ok. 95-99 proc. wszystkich przedsiębiorstw w krajach rozwiniętych stanowią małe i średnie firmy, które dostarczają ok. 60-70 proc. miejsc pracy i generują prawie 50 proc. PKB[1].

Można zatem stwierdzić, że od kondycji tej, jakże licznej, grupy podmiotów gospodarczych uzależniony jest rozwój gospodarczy kraju. Bardzo często jednak małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce muszą zmierzyć się z licznymi barierami, które utrudniają utrzymanie kondycji ekonomicznej na właściwym poziomie. Bez wątpienia najważniejszą z nich staje się bariera finansowa. Ze względu na swą wielkość, czy też podatność na zmiany, znacząca część przedsiębiorstw sektora MŚP nie jest w stanie samodzielnie wygospodarować środków koniecznych do prawidłowego funkcjonowania i rozwoju[2]. W takiej sytuacji przedsiębiorstwa poszukują alternatywnych źródeł finansowania, wśród których coraz większym zainteresowaniem cieszy się faktoring.

* *mgr Agnieszka Żołądkiewicz - Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.*

[1] M. Ciszek, *Źródła finansowania przedsiębiorstw*, „Gazeta Małych i Średnich Przedsiębiorstw", 01. 05. 2011, baza danych EMIS, www.securities.com.

[2] A. Bretyn, *Źródła finansowania sektora małych i średnich przedsiębiorstwa w Polsce*, http://mikro.univ.szczecin.pl/bp/pdf/62/1.pdf (stan na dzień 8 maja 2011).

Celem niniejszego artykułu jest funkcjonalna analiza faktoringu w zakresie finansowania sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, dokonana na podstawie przeglądu ogólnodostępnych materiałów źródłowych. W artykule została podjęta próba scharakteryzowania istoty faktoringu, wraz z przedstawieniem form i funkcji jakie dana usługa pełni, a także ukazanie kształtowania się polskiego rynku faktoringowego, z uwzględnieniem okresu kryzysu gospodarczego.

1. Istota faktoringu

Faktoring jest traktowany jako forma zewnętrznego i krótkoterminowego finansowania działalności przedsiębiorstwa[3], której korzeni można doszukiwać się w starożytności. Za kolebkę współczesnego faktoringu przyjmuje się Stany Zjednoczone Ameryki Północnej. Po drugiej wojnie światowej faktoring trafił do Europy, w której w wyniku zniszczeń wojennych i konieczność odbudowy gospodarki występowało duże zapotrzebowanie na kapitał. Zapotrzebowanie to wiązało się nie tylko z potrzebą finansowania wielu inwestycji, ale również powiązane było z finansowaniem działalności bieżącej przedsiębiorstw[4].

Faktoring jest traktowany jako instrument finansowy ułatwiający przedsiębiorstwu zwiększenie umiejętności zarządzania należnościami i kapitałem obrotowym. Jest to możliwe dzięki uwolnieniu „zamrożonych", tzn. niepracujących, środków pieniężnych. Dane uwolnienie środków pieniężnych następuje poprzez zbycie posiadanych w przedsiębiorstwie należności nieprzeterminowanych i bezspornych na rzecz instytucji faktoringowej. Otrzymane w ten sposób środki pieniężne przez przedsiębiorstwo mogą być przeznaczone na rozwój lub na bieżącą działalność. Zbycie wierzytelności traktowane jest jako główna idea faktoringu, lecz w takiej formie musiałoby być nazwane cesją wierzytelności. Dlatego, w celu odróżnienia faktoringu od cesji, podczas Międzynarodowej Konwencji UNIDROIT w Ottawie w 1988 roku ustalono[5], że z faktoringiem mamy do czynienie wówczas, gdy faktor przejmuje na siebie przynajmniej dwie z czterech następujących czynności[6]:

---

[3] W. Dębski, *Zarządzanie finansami: kapitał obrotowy, papiery wartościowe, rynek kapitałowy*, Centrum Informacji Menedżera, Warszawa 1996, s. 40.

[4] *Factoring w Polsce 2010: analiza, rynek, perspektywy*, red. K. Kreczmańska-Gigol, Difin, Warszawa 2010, s. 7.

[5] D. Czerwińska-Kayzer, A. Bieniasz, *Faktoring - instrument finansowy wspierający bieżącą działalność przedsiębiorstwa,* http://www.jard.edu.pl/pub/2_1_2009.pdf (stan na dzień 5 maja 2011).

[6] *Convention on International Factoring*, Ottawa, 28. 05. 1988, art. 1 ust. 2 pkt b), www.unidroit.org/english/conventions/1988factoring/main.htm (stan na dzień 6 maja 2011).

- finansuje bezsporne oraz niewymagalne należności,
- prowadzi ewidencję oraz sprawozdawczość należności,
- dokonuje inkasa należności,
- przejmuje ryzyko wypłacalności odbiorcy.

Faktoring jest więc instrumentem finansowania wierzytelności, jak i gwarancją zabezpieczającą przedsiębiorstwo przed pojawieniem się ryzyka związanego z niewypłacalnością dłużnika. Jest również formą outsourcingu usług oraz alternatywą dla ubezpieczenia wierzytelności przedsiębiorcy. Może także oznaczać przekazanie instytucji fatoringowej części usług administracyjnych, takich jak: ściąganie należności, prowadzenie rejestru faktur czy też kont rozliczeniowych wierzycieli, badanie wiarygodności i wypłacalności dłużników. W taki właśnie sposób instytucja faktoringowa łączy w sobie elementy cesji wierzytelności, zlecenia, umowy o dzieło oraz pożyczki[7].

W świetle przepisów polskiego prawa, umowa faktoringowa jest tzw. umową nienazwaną i podlega zasadzie swobody zawierania umów w ramach zgodności z postanowieniami kodeksu cywilnego. Umożliwia to dużą elastyczność w kształtowaniu jej treści oraz dopasowaniu do konkretnych przypadków[8]. Taka sytuacja może wystąpić m.in. przy umowie faktoringu, która łączy elementy różnych umów, na przykład zlecenia i cesji wierzytelności. Wówczas faktor wykonuje dodatkowe czynności, które nie są związane bezpośrednio z cesją wierzytelności[9].

Z powyższych rozważań wynika, że faktoring to operacja, w której uczestniczą trzy podmioty:

- **faktorant** (przedsiębiorca, dostawca) – podmiot zajmujący się sprzedażą, dostawą lub świadczeniem usług; w stosunku faktoringowym tzn. na skutek zawarcia umowy faktoringu, staje się on klientem faktora z tytułu świadczenia na jego rzecz usług przez faktora,
- **faktor** (instytucja faktoringowa) – podmiot zajmujący się skupem wierzytelności handlowych,

[7] D. Mikulska, *Faktoring jako źródło finansowania działalności gospodarczej przedsiębiorstw*, (w:) Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw MIKROFIRMA 2010, red. A. Bielawska, T. Łuczka, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2010, s. 155.

[8] *Faktoring - usługa pomocna w kryzysie*, „Gazeta Małych i Średnich Przedsiębiorstw", 01.12.2010, baza danych EMIS, www.securities.com.

[9] M. Piasecka-Sobkiewicz, *Faktor przejmuje wierzytelności tylko do ustalonego limitu*, „Gazeta Prawna", 30.05.2011, baza danych EMIS, www.securities.com.

- **dłużnik** (odbiorca) – w sferze obrotu gospodarczego dłużnikiem faktoringowym jest podmiot występujący względem przedsiębiorcy w charakterze odbiorcy towarów; ponadto musi być z nim powiązany umową sprzedaży, dostawy lub inną umową o świadczeniu usług[10].

Przebieg działania faktoringu można zobrazować za pomocą schematu. Pierwszym jego etapem jest sprzedaż towaru przez faktoranta dla odbiorcy, z odroczonym terminem płatności [I]. Następnie faktorant odsprzedaje faktorowi fakturę za towary przekazane odbiorcy z odpowiednim dyskontem[II]. Faktor z kolei wypłaca przedsiębiorcy zaliczkę [III] jednocześnie informując odbiorcę towaru o wymagalności zobowiązania. Po zapłacie faktury przez odbiorcę dla instytucji faktoringowej [IV], faktor wypłaca pozostałą należność pierwotnemu sprzedawcy towaru [V][11].

Schemat 1. **Mechanizm działania transakcji faktoringu**

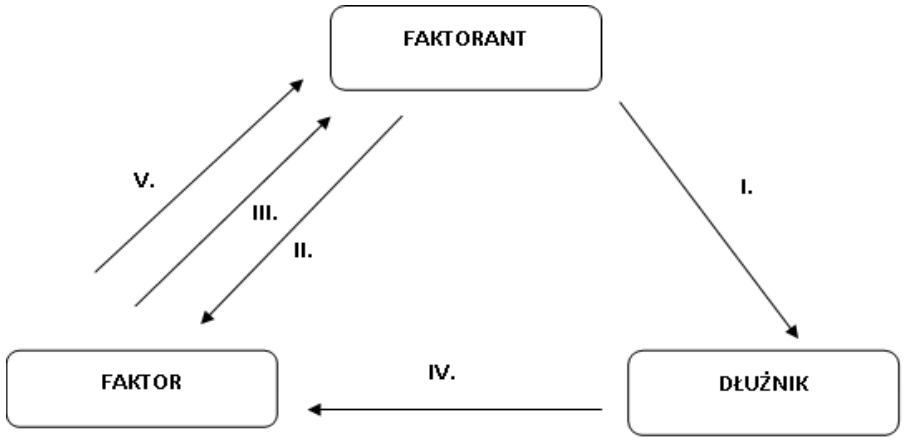

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Raport: Kapitał dla firm 2010,* http://www.ipo.pl/raporty/kapital_dla_firm2010.pdf (stan na dzień 22 maja 2011); T. Chojnowski, *Wykorzystanie faktoringu ułatwia codzienną działalność przedsiębiorstw,* „Gazeta Prawna", 26.02.2009, baza danych EMIS, www.securities.com; *ABC Faktoringu. Co każdy przedsiębiorca powinien wiedzieć o finansowaniu*, „Puls Biznesu" 37/2011.

[10] T. Chojnowski, *Wykorzystanie faktoringu ułatwia codzienną działalność przedsiębiorstw*, „Gazeta Prawna", 26.02.2009, baza danych EMIS, www.securities.com.

[11] *Raport: Kapitał dla firm 2010*, http://www.ipo.pl/raporty/kapital_dla_firm2010.pdf (stan na dzień 22 maja 2011).

Korzystanie z faktoringu jest w szczególności korzystne dla przedsiębiorstw, które[12]:

- posiadają stałych odbiorców,
- mają nierównomiernie rozłożone w czasie zapotrzebowanie na środki pieniężne,
- nie dysponują wystarczającym zabezpieczeniem w celu zaciągnięcia kredytu bankowego,
- chcą zdyscyplinować swoich odbiorców, obciążonych zbyt wysokimi kosztami kredytu kupieckiego,
- pragną mieć szybki dostęp do środków pieniężnych.

2. Rodzaje i funkcje faktoringu

Zarówno w literaturze jak i praktyce gospodarczej spotkać można różne kryteria podziału faktoringu. Najistotniejszym, z punktu widzenia małych i średnich przedsiębiorstw, uznaje się kryterium umiejscowienia ryzyka niewypłacalności nabywcy towarów i usług, czyli inaczej mówiąc dłużnika. Z tego punktu widzenia wyróżnia się:

- faktoring pełny (właściwy, bez regresu),
- faktoring niepełny (niewłaściwy, z regresem),
- faktoring mieszany[13].

Faktoring pełny sprowadza się do przeniesienia przez faktoranta na faktora zarówno wierzytelności, jak i też ryzyka opartego na niewypłacalności dłużnika. Faktor w tym wypadku, obok funkcji finansowania i usług dodatkowych, zabezpiecza faktoranta przed niewypłacalnością dłużnika. Faktoring w takiej postaci korzystny jest dla zbywcy wierzytelności, ponieważ po dokonaniu sprzedaży od razu dysponuje środkami finansowymi oraz nie ponosi odpowiedzialności za ewentualną niewypłacalność dłużnika, który to ciężar spoczywa na faktorze. Instytucja faktoringowa, przy tej formie faktoringu, analizuje głównie sytuację finansową dłużnika, który jest zobowiązany do zapłaty. Przejęcie ryzyka niewypłacalności przez faktora sprawia jednak, że jest to droższa forma faktoringu, ponieważ za przyjęcie ryzyka faktor dolicza sobie dodatkowe opłaty[14]. Jednak,

[12] D. Starosta, *Możliwości i ograniczenia wykorzystania faktoringu jako źródła finansowania dla małych i średnich przedsiębiorstw,* (w:) Finansowe aspekty funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw, red. E. Orechwa-Maliszewska, A. Kopczuk, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok 2003, s. 284.

[13] M. Tokarski, *Faktoring w małych i średnich przedsiębiorstwach: forma krótkoterminowego finansowania działalności*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 59-64.

[14] D. Starosta, *Możliwości i ograniczenia…,* op. cit., s. 284.

z drugiej strony, głównymi zaletami tej formy faktoringu są: pewność faktoranta do otrzymania zapłaty za towary lub usługi, większe bezpieczeństwo prowadzenia działalności, wzrost pewności planowania przepływów pieniężnych, a także polepszenie struktury bilansu oraz wzrost płynności finansowej przedsiębiorstwa[15].

W faktoringu niepełnym ryzyko niewypłacalności kontrahenta spoczywa na faktorancie. W tej sytuacji, gdy kontrahent nie zapłaci, faktor ma możliwość regresu do faktoranta i to właśnie faktorant w tym przypadku obarczony jest spłatą należności. Nie można zatem tu mówić o sprzedaży wierzytelności, a raczej o pożyczce, na poczet której faktor ma prawo ściągnąć należności od dłużnika. Nieprzejęcie ryzyka przez faktora powoduje, że jest to oczywiście tańsza forma faktoringu[16].

Faktoring mieszany łączy w sobie zarówno cechy faktoringu pełnego i niepełnego. Istotą tego rodzaju faktoringu jest nabywanie przez instytucję faktoringową wierzytelności, z których część posiada prawo regresu, a część takim prawem nie jest objęta. W tym przypadku faktor przejmuje ryzyko niewypłacalności dłużnika jedynie do wysokości ustalonej w umowie faktoringowej, pozostała z kolei część zadłużenia, która przekracza ustalony limit, obciąża ryzykiem faktoranta[17].

Analizując procentowy udział poszczególnych form faktoringu w faktoringu krajowym w latach 2006–2009 (Wykres 1.), można zauważyć przewagę stosowania przez przedsiębiorstwa faktoringu niepełnego. Może być to spowodowane wyższymi kosztami, jakie musi ponieść przedsiębiorstwo w zamian za przejęcie przez faktora ryzyka niewypłacalności kontrahenta. Natomiast faktoring mieszany stanowi znikomą wartość w całości.

Dodatkowo w kontekście omawiania form faktoringu ważne wydaje się również przedstawienie funkcji jakie pełni faktoring. Wyróżnia się bowiem trzy podstawowe funkcje:

- funkcja finansowania,
- funkcja zabezpieczenia (gwarancyjna),
- funkcja administracyjna.

---

[15] D. Mikulska, *Faktoring jako…,* op. cit., s. 156.

[16] D. Starosta, *Możliwości i ograniczenia…,* op. cit., s. 284.

[17] J. Wilk, *Prawne podstawy funkcjonowania faktoringu w Polsce*, (w:) Rynek finansowy: instytucje i instrumenty, red. J. Czarecki, W. Misterek, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie -Skłodowskiej, Lublin 2008, s. 65-66.

W związku z powyższym faktoring łączy w sobie trzy elementy: finansowanie, uwolnienie od ryzyka niewypłacalności dłużnika oraz zarządzanie należnościami faktoranta poprzez pobieranie należności od odbiorców, sprawdzanie ich stanu finansowego, doradztwo prawne, ekonomiczne i podatkowe. Niemniej jednak, w polskiej rzeczywistości gospodarczej, dla małych i średnich przedsiębiorstw najważniejszą funkcją faktoringu jest funkcja finansowa, umożliwiająca pozyskanie środków, dopływu gotówki. Sprzedaż należności jest bowiem działaniem, które przekształca „zamrożony" kapitał w środki finansowe oraz poprawia zdolność płatniczą przedsiębiorstwa, a tym samym oszczędza kapitał i przyspiesza jego obieg. Z kolei funkcja administracyjna może doprowadzić do oszczędności kosztów w przedsiębiorstwie faktoranta. Z drugiej strony jednak koszty usług administracyjnych oraz konieczność ich ponoszenia mogą stać się wręcz elementem zniechęcającym, ponieważ małe firmy nie widzą potrzeby korzystania z nich, gdyż sądzą, że opłata dla faktora jest wyższa od uzyskanych korzyści w oszczędnościach. Można również zaobserwować brak gotowości do przejmowania ryzyka niewypłacalności dłużnika ze strony instytucji faktoringowych, co wyraża się w wysokich wymaganiach faktora przy przejmowaniu funkcji zabezpieczającej[18].

Wykres 1. **Procentowy udział poszczególnych form faktoringu w faktoringu krajowym w latach 2006-2009**

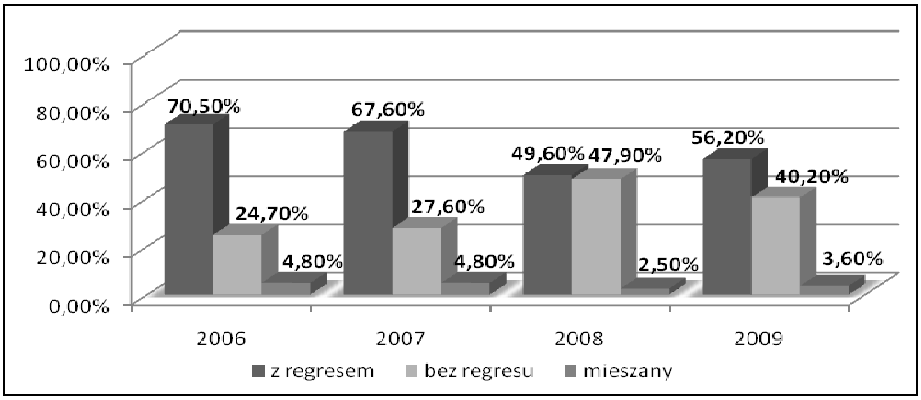

Źródło: opracowanie własne na podstawie: D*ziałalność faktoringowa przedsiębiorstw finansowych w 2006 roku*, GUS, Warszawa 2007; *Działalność faktoringowa w 2007roku,* GUS, Warszawa 2008; *Działalność przedsiębiorstw faktoringowych w 2008 roku*, GUS, Warszawa 2009; *Działalność faktoringowa przedsiębiorstw finansowych w 2009 roku,* GUS, Warszawa 2010.

[18] D. Starosta, *Możliwości i ograniczenia…,* op. cit., s. 285.

3. Rynek faktoringowy w Polsce

Przyjmuje się, że faktoring jest najmłodszą usługą finansową oferowaną w Polsce. Pierwsze transakcje tego typu zostały zrealizowane w 1990 roku[19]. Korzyści faktoringu na polskim rynku jako pierwsze doceniły duże przedsiębiorstwa. Przedsiębiorstwa te, niekiedy będące elementem międzynarodowych koncernów, poznawały od spółek matek zalety usług faktoringowych, a przy tym dodatkowo nie bały się oskarżenia ze strony kontrahentów o to, że korzystają z faktoringu, jako ostatniej deski ratunku, czego bały się małe i średnie przedsiębiorstwa, które w rzeczywistości nie rozumiały istoty transakcji faktoringowych. Dodatkowo w okresie tym oferta największych faktorów skierowana była głównie do dużych przedsiębiorstw.

Obecnie można zauważyć, że sytuacja powoli ulega zmianie, przede wszystkim poziom wiedzy na temat faktoringu w środowisku biznesu wzrasta. Ponadto na wzrost popularności faktoringu znaczny wpływ ma wejście Polski do Unii Europejskiej, ponieważ w krajach „starej" Unii faktoring jest znany już od dawna. Otwarcie rynków dla przedsiębiorstw unijnych przyczyniło się do zwiększenia potencjału współpracy polskich przedsiębiorstw z przedsiębiorstwami zagranicznymi, dla których rozliczenia kredytowe oraz refinansowanie należności faktoringiem są czymś oczywistym[20].

Analizując okres kryzysu na podstawie danych Polskiego Związku Faktorów można stwierdzić, że rynek faktoringu oparł się jednak kryzysowi ostatnich lat. Widać to po wynikach z 2009 r., gdzie suma 50 275 mln obrotów oznacza blisko 5-proc. wzrost wobec wyników z 2008 i ponad 60-proc. wobec 2007 r. (Wykres 2.)[21].

Spółki faktoringowe bowiem w tym dramatycznym okresie, w odróżnieniu do banków, nie zaostrzyły znacząco polityki cenowej oraz polityki oceny ryzyka kredytowego. Co więcej, dla zdecydowanej części portfela przedsiębiorstw warunki cenowe nie zostały podwyższone, wobec czego faktoring był bardziej dostępnym źródłem finansowania bieżącej działalności w porównaniu z bankowym kredytem obrotowym. Poza tym w większości przypadków faktorzy nie zgłaszali żądania dobezpieczania istniejących linii faktoringowych, co również umożliwiło klientom dostrzeżenie dodatkowych korzyści wynikających z faktoringu. Liczna oraz silna konkurencja na rynku faktoringowym spowodowała,

[19] *Factoring w Polsce…,* op. cit., s. 156.

[20] K. Kreczmańska-Gigol, *Faktoring jest coraz bardziej dostępny dla firm,* „Gazeta Prawna", 12.05.2011, baza danych EMIS, www.securities.com.

[21] *Faktoring - usługa*…, op. cit.

że faktoring stał się atrakcyjnym cenowo i dostępnym źródłem finansowania, posiadającym dodatkowo element bezpieczeństwa w postaci możliwości przeniesienia ryzyka niewypłacalności kontrahenta handlowego, co spowodowało wzrost zainteresowania formą faktoringu pełnego[22].

Wykres 2. **Obroty rynku faktoringowego w Polsce w latach 2000 - 2010**

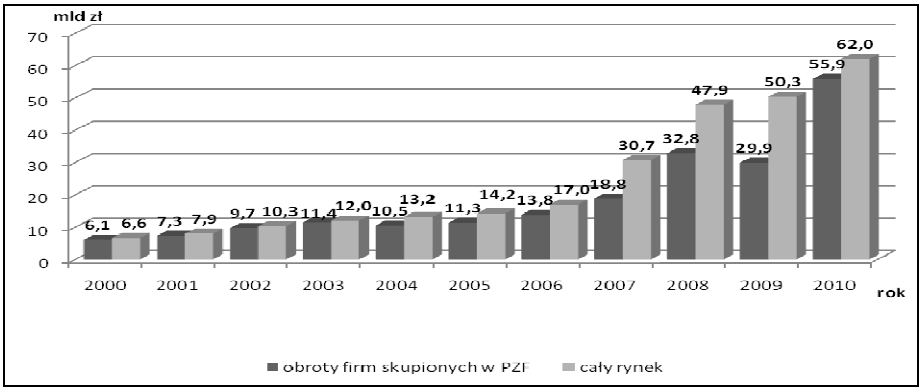

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *W 2011 r. rynek faktoringu może przekroczyć 80 mld zł,* „Gazeta Prawna", 13.01.2011, baza danych EMIS, www.securities.com; *Raport Kapitał dla firm 2010,* http://www.ipo.pl/raporty/kapital_dla_firm2010.pdf (stan na dzień 22 maja 2011); *Factoring w Polsce 2010: analiza, rynek, perspektywy*, red. K. Kreczmańska-Gigol, Difin, Warszawa 2010.

Jednak, biorąc pod uwagę obroty jedynie firm skupionych w PZF, w 2009 r. pojawił się niewielki spadek. Mimo to branża po załamaniu w 2009 r. wróciła na ścieżkę szybkiego wzrostu, gdyż obroty tych firm w 2010 r. wzrosły o 30 proc., do 55,9 mld zł [23]. Faktorzy skupili tym samym wierzytelności o wartości ośmiokrotnie większej niż dekadę wcześniej (wzrost z 6,6 do 55,9 mld zł). Tempo wzrostu wydaje się być szczególnie zaskakujące w porównaniu z innymi segmentami usług finansowych oraz z całą gospodarką[24].

Z prognozy PZF wynika, że w tym roku branża faktoringowa ma osiągnąć kolejny wzrost o 20–30 proc. Oznacza to, że jej obroty na koniec roku mogą przekroczyć nawet 80 mld zł[25]. Już w pierwszym kwartale instytucje finansowe skupiły faktury o wartości przekraczającej 16 mld zł, co oznacza wzrost o ponad

[22] *Atrakcyjne źródło finansowania*, „Gazeta Finansowa", 11.06. 2010, baza danych EMIS, www.securities.com.

[23] *W 2011 r. rynek faktoringu może przekroczyć 80 mld zł,* „Gazeta Prawna", 13.01.2011, baza danych EMIS, www.securities.com.

[24] M. Jakowiecki, *Faktoring zdobywa silną pozycję w branży finansowej***,** www.bankier.pl (stan na dzień 2 marca 2011).

[25] *W 2011 r.*…, op. cit.

30 proc. w porównaniu z trzema miesiącami ubiegłego roku[26]. Siłą napędową stanie się głównie poprawiająca się koniunktura gospodarcza i łatwiejszy dostęp do ubezpieczeń. Jak twierdzą faktorzy, towarzystwa faktoringowe wykazują coraz większy apetyt na ryzyko i zwiększają tym samym limity portfeli faktur, które chcą ubezpieczyć. Zagrożeniem jednak dla nich może okazać się wzrost aktywności kredytowej banków. Dodatkowo ważną uwagą jest to, że szansę rozwoju tej branży stanowią w szczególności małe i średnie przedsiębiorstwa. Bowiem z usług faktorów korzysta obecnie ok. 3,2 tys. przedsiębiorców, tymczasem PZF szacuje, że faktoringiem może być zainteresowanych nawet 200 tys. firm[27].

Podsumowanie

Prowadzenie działalności oraz rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw, które tak znacznie wpływają na rozwój gospodarczy kraju, zależniony jest od wielu czynników, przede wszystkim od dostępu do kapitału. Kiedyś jedynym źródłem pozyskiwania kapitału dla małych i średnich firm były banki, które w swojej ofercie miały przede wszystkim wysoko oprocentowany kredyt. Jednak rynek zaczął się zmieniać, umożliwiając przedsiębiorstwom dostęp do innych form finansowania swojej działalności. Do tych form zalicza się zewnętrzne, krótkoterminowe, źródło finansowania jakim jest faktoring. Stał się on bowiem pełnoprawnym narzędziem finansowym, szanowanym na równi z innymi formami finansowania. Stało się tak, gdyż faktoring jest bardzo wszechstronną, wielowymiarową usługą finansową, która posiada znaczące atuty dla przedsiębiorstwa. Oprócz finansowania, faktoring oferuje bowiem m.in. zarządzanie należnościami, monitorowanie kondycji kontrahentów i prowadzonych spłat, a także obsługę kont odbiorców. Umożliwia utrzymanie płynności finansowej oraz prowadzi do poprawy wielu wskaźników ekonomicznych.

Jeszcze kilka lat temu faktoring był dla wielu firm narzędziem niedocenianym, mylonym z windykacją. Obecnie podmioty gospodarcze posiadają już świadomość, że faktoring jest globalnym narzędziem finansowym, dostępnym zarówno dla dużych, średnich jak i małych przedsiębiorstw.

W tej sytuacji można zatem sądzić, że rynek faktoringowy będzie ulegał dalszym przemianom. W niedalekiej przyszłości można spodziewać się wdrożenia specjalnych ofert faktoringowych skierowanych do przedsiębiorstw z sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Zwiększy się zatem specjalizacja w branży

[26] K. Ostrowska, *Gotówka zaraz po wystawieniu faktur,* „Rzeczpospolita", 109/2011.
[27] *W 2011 r.…*, op. cit.

faktoringowej. Wraz z nasyceniem rynku usługami podstawowymi, instytucje faktoringowe będą rozszerzać swoją działalność na inne etapy zarządzania należnościami oraz proponować przedsiębiorstwom usługi pokrewne. Istnieją wówczas szanse na to, aby faktoring był w Polsce równie popularny, jak w krajach wysoko rozwiniętych.

Bibliografia

ABC Faktoringu. Co każdy przedsiębiorca powinien wiedzieć o finansowaniu, „Puls Biznesu" 37/2011.

Atrakcyjne źródło finansowania, „Gazeta Finansowa", 11.06.2010, baza danych EMIS, www.securities.com.

Bretyn A., *Źródła finansowania sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, http://mikro.univ.szczecin.pl/bp/pdf/62/1.pdf (stan na dzień 8 maja 2011).

Ciszek M., *Źródła finansowania przedsiębiorstw*, „Gazeta Małych i Średnich Przedsiębiorstw", 01. 05. 2011, baza danych EMIS, www.securities.com.

Chojnowski T., *Wykorzystanie faktoringu ułatwia codzienną działalność przedsiębiorstw*, „Gazeta Prawna", 26.02.2009, baza danych EMIS, www.securities.com.

Convention on International Factoring, Ottawa, 28. 05. 1988, art. 1 ust. 2 pkt b), www.unidroit.org/english/conventions/1988factoring/main.htm (stan na dzień 6 maja 2011).

Czerwińska-Kayzer D., Bieniasz A., *Faktoring - instrument finansowy wspierający bieżącą działalność przedsiębiorstwa,* http://www.jard.edu.pl/pub/2_1_2009.pdf (stan na dzień 5 maja 2011).

Dębski W., *Zarządzanie finansami: kapitał obrotowy, papiery wartościowe, rynek kapitałowy*, Centrum Informacji Menedżera, Warszawa 1996.

Działalność faktoringowa w 2007 roku, GUS, Warszawa 2008.

Działalność faktoringowa przedsiębiorstw finansowych w 2006 roku, GUS, Warszawa 2007.

Działalność przedsiębiorstw faktoringowych w 2008 roku, GUS, Warszawa 2009.

Działalność faktoringowa przedsiębiorstw finansowych w 2009 roku, GUS, Warszawa 2010.

Faktoring w Polsce 2010: analiza, rynek, perspektywy, red. K. Kreczmańska-Gigol, Difin, Warszawa 2010.

Faktoring - usługa pomocna w kryzysie, „Gazeta Małych i Średnich Przedsiębiorstw", 01.12.2010, baza danych EMIS. www.securities.com.

Jakowiecki M., *Faktoring zdobywa silną pozycję w branży finansowej*, www.bankier.pl (stan na dzień 2 marca 2011).

Kreczmańska-Gigol K., *Faktoring jest coraz bardziej dostępny dla firm,* „Gazeta Prawna", 12.05.2011, baza danych EMIS, www.securities.com.

Mikulska D., *Faktoring jako źródło finansowania działalności gospodarczej przedsiębiorstw*, (w:) Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw MIKROFIRMA 2010, red. A. Bielawska, T. Łuczka, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2010.

Ostrowska K., *Gotówka zaraz po wystawieniu faktur,* „Rzeczpospolita" 109/2011.

Piasecka-Sobkiewicz M., *Faktor przejmuje wierzytelności tylko do ustalonego limitu*, „Gazeta Prawna", 30.05.2011, baza danych EMIS, www.securities.com.

Raport: Kapitał dla firm 2010, http://www.ipo.pl/raporty/kapital_dla_firm2010.pdf, (stan na dzień 22 maja 2011).

Starosta D., *Możliwości i ograniczenia wykorzystania faktoringu jako źródła finansowania dla małych i średnich przedsiębiorstw,* (w:) Finansowe aspekty funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw, red. E. Orechwa-Maliszewska, A. Kopczuk, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok 2003.

Tokarski M., *Faktoring w małych i średnich przedsiębiorstwach: forma krótkoterminowego finansowania działalności*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005.

Wilk J., *Prawne podstawy funkcjonowania faktoringu w Polsce*, (w:) Rynek finansowy: instytucje i instrumenty, red. J. Czarecki, W. Misterek, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2008.

W 2011 r. rynek faktoringu może przekroczyć 80 mld zł, „Gazeta Prawna", 13.01.2011, baza danych EMIS, www.securities.com.

Streszczenie

Wartość małych i średnich przedsiębiorstw nie sposób jest przecenić. Sektor ten, ze względu na swą specyfikę, będąc głównym kreatorem miejsc pracy oraz źródłem innowacji, odgrywa istotną rolę. Od kondycji tej, jakże licznej grupy przedsiębiorstw, uzależniony jest bowiem rozwój gospodarczy kraju. Jednakże właściwe funkcjonowanie i rozwój każdego podmiotu gospodarczego wymaga odpowiednich sposobów finansowania. Ze względu na swą wielkość, czy też podatność na zmiany, znacząca część przedsiębiorstw, w szczególności małych i średnich, ma utrudniony dostęp do klasycznych źródeł finansowania, a tym samym nie jest w stanie samodzielnie wygospodarować środków koniecznych do prawidłowego funkcjonowania i rozwoju. W takiej sytuacji przedsiębiorstwa poszukują alternatywnych źródeł finansowania, wśród których coraz większym zainteresowaniem cieszy się faktoring, jako instrument finansowy umożliwiający przedsiębiorstwu zwiększenie sprawności zarządzania należnościami poprzez ich sprzedaż na rzecz instytucji faktoringowej.

Artykuł ma na celu przedstawienie istoty faktoringu, wraz z określeniem jego głównych funkcji oraz scharakteryzowaniem najważniejszych jego form. Ponadto artykuł dostarcza informacji odnośnie rozwoju rynku faktroringowego w Polsce.

Summary

FACTORING AS A SOURCE OF FINANCING ACTIVITIES OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES

The article is devoted to the issue of factoring as a source of financing activities of small and medium enterprises. In the economic conditions obtaining in Poland factoring is numbered among relatively new sources of financing economic activities. Factoring improves the financial situation of a company, first of all financial liquidity. Moreover, factoring improves structure of financial statement and creates a possibility of risk transfer of debtor insolvency on factor. The article presents the essence, functions and the main kinds of factoring and the development of factoring market in Poland.

Ludmila Spetsian[*]

MECHANISM OF MOTIVATION OF LABOR

Labor motivation involves a lasting impact on the employee to the formation of its labor potential. This process of selecting a person of a certain type of behavior, certain complex internal and external factors.

One of the main objectives of the organization - the search for effective ways to control labor, ensuring activation of the human factor, which can greatly ensure the motivation of employees.

In the scientific socio-economic literature to make public the motivation of its use of three main types:

- material (to be carried through the forms and pay system is based on a combination of compensation and liability);
- labor (labor as the source of the good things of life are almost always accompanied by an interest in him as a result, which brings the satisfaction of meaningful activities);
- the status (socio-economic situation, which the worker takes in society).

Distinguish the socio-psychological motivation, which is influenced by human factors such as social expectations, norms, values, socio-economic, defined property relations, business environment and our competitive environment, the principles of wage and income generation, criteria for selection and nomination of personnel system labor organization, production and management. These two types of motivation are inseparable and interdependent.

Distinguish between prospective and current motivation. The first defines the strategy of employee behavior in relation to their objectives, the second one - justifies the tactics of behavior associated with the immediate future.

[*] *docent Ludmila Spetsian - Russian State Social University (branch office in Minsk).*

From the perspective of motivation depends on the activity of labor rights and the effectiveness of its work. It encourages the employee to overcome difficulties and obstacles. This is due to the fact that now for him is only a step in achieving goals. If an employee works on the basis of the current motivation, minor mishaps lead to a reduction in labor activity.

Labor motivation has three functions: motivating (associated with psycho-physiological, psychological and socio-psychological characteristics of work); guide (used to determine priorities, ways and means of activity); regulatory (involves making professional decisions).

Motivation to work is a system that incorporates the needs, interests, incentives and motivation. This so-called elements of motivation.

Deep source of motivation are the needs. Beneath them understand the desire of people to achieve wealth and services, cultural, spiritual and social values that form together a decent living.

Important are the personal needs of people who fall into the material (physiological, biological) - satisfaction with food, clothing, housing, recreation, personal safety of existence, spiritual (intellectual) - manifested in knowledge, to be attached to science, culture, art, social, associated with man's relation to other members of society and its relation to himself.

Their volume and structure are subject to change. Motivation - is the internal state of a person associated with requirements that activates, stimulates and directs his actions towards the goal.

Man strives to reduce stress when he is in need (not always perceived) to satisfy any need for (biological or social).

The need to meet the needs encourages employees to certain kinds of work. They feature in the process of motivating work behavior is that they only become a driving force, and regulators, when they realize the employee (team). In this case, the needs become a concrete expression - a form of interest to those or other types of activities, objects, objects. They characterize the possible in these conditions a way of meeting needs. If you need show that the subject needed for normal functioning, the interest in answering the question - what to do to get a positive result.

Interests depend on the mental qualities of man, his abilities, character, educational and cultural level, social experience.

The level of effectiveness distinguish active and passive interests. The first represent valid interests when the person is not confined to the functional responsibilities and actively affects the object of interest, improves it. Second

- it is contemplative interests, in which a person is limited to the perception of objects of interest, but shows no activity, to more deeply know the object, capture it and do creative work in his field of interest.

Focus on distinction of direct interest to the process activities and indirect interest in its outcome.

At the stage of the transition of interest to the target acted upon by external driving force, or incentives. They are the objective form of interest and serve as the promised remuneration for work of a certain quantity and quality.

Incentives to work are divided into the following types:

- material, which include cash (salary, bonus, bonuses and allowances) and non-cash (voucher for rest and treatment, housing, childcare, etc.);
- intangible, among which are:
- social (self-assertiveness, participation in managing the production, promotion of social and professional ladder);
- moral (verbal praise, recognitions, awards certificates, medals, awards, letters of appreciation);
- creative (the need for self-realization, self-improvement and self-expression - a free choice of the worker methods of solving the problem);
- psycho-social - communication, involvement with the workforce).

The result of implementing a reward system through the mechanism of motivation is the interest groups and employees to improve business results.

The subject of motivation is the human activity. It can and should identify those factors which may be regarded as a priority: sustainable development, time savings, resource savings, efficiency, productivity, quality, education workers, creativity, group dynamics.

In this case, the support of motivation can be either a search for alternatives to conduct any research of its capabilities in terms of personnel, organization, features a manager, working conditions and objectives of the firm.

To improve employee motivation is influenced by the following five groups of factors:

a) individual characteristics of workers;
b) the social characteristics of the work situation;
c) working conditions;
d) management practices;
i) policy for staff.

Motivation to work is not only one of the leading and specific functions of management, it is organically woven into the fabric of the whole management process - from the stage production of goals and decision-making to the final result.

The main tasks of motivation are as follows:

- recognition of employees who have achieved significant results;
- demonstrate the relationship the company to good results;
- promote high-quality employees;
- use different forms of recognition;
- raise morale through recognition;
- ensuring the process of improving labor activity;
- reorganization of work.

One approach to the reorganization of labor is the restructuring of work through two main methods: the expansion of labor, job enrichment.

It assumes greater meaningfulness of work, increasing the number and diversity of tasks performed at the same level of complexity.

Enrichment work - is to provide employees the opportunity to have greater responsibility and greater control over the exercise of their functions. This allows you to perform work of high complexity and responsibility, have more opportunities for self-control as opposed to external control.

Enrichment of labor associated with such labor organization, which includes more diverse content of work and requires a higher level of knowledge and skills. In contrast, expansion of labor here does not necessarily do more work assignments, but assumed increased responsibility and autonomy of the artist

In passing interest in the objectives are not only external factors but internal motivations. Beneath them is meant a state of predisposition, availability, and the inclination to act one way or another. They push, direct and integrate human behavior, encourage the activity itself and cause the production of its purpose. Motif serves as an excuse, the reason is an objective need for incentives to any action. By their nature, motives are varied. In this regard, the scientific socio-economic literature, there are a significant number of classifications, depending on the selected criteria.

On the basis of the needs of motives can be divided into two groups:

- biological (physiological) motives based on biological needs. This innate and universal motifs. They exist in every person, namely: food (hunger and thirst), maternal, sexual, recreational, most conducive to body temperature,

avoidance of pain, motion, and others. Their satisfaction is necessary to preserve human existence;

– social motives are based on psychological needs and, above all, the needs in society and recognizing the needs of society.

They can only be met (directly or indirectly) with the participation of other people (through direct joint action).Unlike biological motifs social long-term nature.

Motives are transformed according to the characteristics of workers, tasks and time.

The process of motivation is complex and ambiguous.There is a fairly large number of different theories of motivation, trying to explain this phenomenon. Some focus primarily on analyzing the factors underlying it, while at the same time, almost no attention to the very process of motivation. The second devoted to the disclosure of its essence, the description and prediction of the results of the motivational process, but do not relate to the content of motives.

Today, there are two approaches which are based on substantive and procedural theories of motivation.

Content theories of motivation involves identifying the internal motives (called demand) that cause people to act one way or another. These theories reflect the mechanisms linking human behavior to meet their needs. From this theory, they are: „A hierarchical theory of Maslow, Theory of survival, identity and growth of C. Alderfera", „Theory of three needs D. McClelland," and „two-factor motivational-hygiene theory of F. Herzberg.

Procedural theories of motivation are based primarily on how people behave. This takes into account such factors as the person's perception of the situation, his ability to learn and the knowledge of reality. This group includes the two theories: „The theory of expectations V. Vroom" and „A Theory of Justice S. Adams."

Starting from a system view of human activity, it can be argued that a person makes decisions on the level of regulation, adaptation and self-organization. Accordingly, the requirements should be implemented at each of them simultaneously. It can be argued that the lower, higher and higher needs best develop in parallel and collectively and managed human behavior at all levels of its organization.

Important for enhancing the motivation is the organization of work.

Motivating effect on employees have not only the traditional means of stimulating (monetary and moral), but also the characteristics of the work. Attitude to work, interest in outcomes, willingness to work with high-impact to a large extent depend on the content of work. Therefore, to impact on the labor motivation of the employee resulted in desirable changes in the behavior of the working staff should pay attention to the essential characteristics of work tasks.

Predominant influence on the career motivation of employees have the following characteristics of their work:

- diversity of skills required for the job;
- completeness of tasks performed by the employee;
- significance, importance, responsibility assignments;
- independence, provide the Contractor;
- feedback.

Level of diversity of skills among workers varies greatly. The employees of departments related to documentation, finance (accounting), relationships with suppliers and customers a set of knowledge and applied skills are very extensive. Workers same production facilities work process consists of a repetition of similar movements. This makes it monotonous, which greatly reduces the interest in her. Even in the economic planning department, and accounting for one finished work meet a few people, carrying only a few operations.

It can be assumed that the workers perform from start to finish some important work items. This arrangement increases the degree of responsibility, gives meaningfulness and significance of the work carried out.

The significance of the job - is the impact that the work is performed by other employees within the organization.

Autonomy granted to the Executive - is the degree to which staff have the freedom and right to plan, define the schedule and do it on your own.

Opportunities to make independent decisions increased sense of personal responsibility for their work.If workers can decide for themselves what they will do and how they feel greater responsibility for results, both good and bad.

Feedback - information the employee has on the effectiveness of their work. Effective feedback gives staff the knowledge of the results of its work. If it is organized so that staff will provide information about its results, then he has a better understanding of how effectively they work. If the work is not

successful - it motivates employees to extra effort, making any changes in their actions. If you work successfully - that in itself is an added incentive that increases the level of motivation of the performer.

Improving the effectiveness of motivation through goal setting deserves special attention and is an important part of management philosophy in modern organizations.In this case, it depends on the following characteristics and goals on how to implement the process of their production, namely:

- concreteness. The more specifically defined objective, the more the likelihood that the employee will understand how and when it should achieve them. Theoretically, goals and objectives must be clearly and specifically communicated to everyone;
- complexity. This is the extent to which the employee considers goals as difficult, promising and challenging its capabilities, but attainable. Complexity of the functions of most workers is average, do not challenge its capabilities. This is because the nature of work;
- acceptability. This is the extent to which the employee takes goals and wants to achieve them. Typically, when hiring a person is notified of the objectives and tasks that must be performed;
- actively participate in setting goals that allow workers feel personally responsible for the success of their achievements in the future. In their formulation of management participating organizations, other employees only perform them;
- providing feedback. Employees need information about how well they perform the work assigned to them.

Feedback is provided well. Information on the performance of its work as soon as staff receives the results of its operations. The entire management team has information about the success of the enterprise. Increase or decrease the number of orders being felt at all stages of production.

A variety of different models of motivation. Every manager builds his concept of motivational management, which should be based on knowledge of motives and human activities. Motivation depends on the subject (quality, productivity, etc.), goals, taking into account features and the degree of knowledge of staff. It is most evident in the mechanism of control. However, the possibility of an effective motivation should be incorporated in the methodology and management.

With the development of market relations has intensified competition among organizations, where a desired product and its quality and timeliness of occurrence depends on the motivation of employees and their relations with the firm. Lack of attention to the man leads to devastating consequences for the organization. Human need is the sole driving force in his actions, and in the development of the psyche and consciousness. The task of the leaders of all ranks to create the conditions and institutional mechanisms to ensure that execution of the work led to the satisfaction and development needs of employees. Support in management on motivation contributes to the stability of development, save time and resources, performance, increase productivity, improve quality of products (works, services).

Anna Iwacewicz-Orłowska[*]

RELACJA Z WARSZTATÓW W RAMACH PROGRAMU UNIWERSYTETU BAŁTYCKIEGO (BUP)

17-18.02.2011, Uniwersytet w Uppsali, Szwecja

W dniach 17-18 lutego 2011 roku uczestniczyłam jako pracownik Katedry Ekonomii i Ekologii Wydziału Finansów i Informatyki w warsztatach przygotowujących październikową konferencję rektorów uczelni aktywnie działających w ramach Programu Uniwersytetu Bałtyckiego (The Baltic University Programme - BUP). Konferencja odbyła się na Uniwersytecie w Uppsali (Szwecja) a uczestniczyło w niej 70 przedstawicieli uczelni należących do sieci.

Uniwersytet w Uppsali jest założycielem i koordynatorem Programu Uniwersytetu Bałtyckiego. Obecnie w programie uczestniczy 225 uczelni z 14 państw regionu Morza Bałtyckiego i ok. 7000 studentów. Program koncentruje się na zagadnieniach zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska regionu Morza Bałtyckiego. Inicjatorem całego przedsięwzięcia jest prof. Lars Rydén z Uniwersytetu w Uppsali, natomiast koordynatorem projektu w Wyższej Szkole Finansów i Zarządzania w Białymstoku jest prof. dr hab. Mestwin Stanisław Kostka. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku jest uczelnią aktywnie działającą w ramach programu. Studenckie Koło Naukowe „Ekopartner" działające przy Katedrze Ekonomii i Ekologii WSFiZ w Białymstoku corocznie organizuje kursy BUP oraz nadaje certyfikaty potwierdzające ich ukończenie, deleguje studentów i pracowników na międzynarodowe konferencje, seminaria naukowe i szkoły letnie.

[*] *dr Anna Iwacewicz-Orłowska - Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku.*

Spotkanie na Uniwersytecie w Uppsali zdominowane było przez warsztaty oraz prace grupowe integrujące wszystkich uczestników konferencji. Efektem było opracowanie listy priorytetów BUP na kolejne lata funkcjonowania. Przede wszystkim podkreślano:

- konieczność modyfikacji systemu szkolenia nauczycieli prowadzących kursy BUP na uczelniach partnerskich,
- realizację wspólnych projektów (w tym konferencji, warsztatów i seminariów naukowych dla nauczycieli i studentów oraz szkół i obozów letnich dla studentów partycypujących w programie),
- wykorzystanie nowatorskich metod kształcenia studentów, wzbogaconych np. o kursy e-learningowe, konferencje internetowe,
- prowadzenie w ramach sieci wspólnych prac badawczo-naukowych,
- ubieganie się o zewnętrzne źródła finansowania z programów unijnych.

The Baltic University Programme tworzy szerokie możliwości współpracy oraz uczestnictwa we wspólnych projektach naukowo – badawczych. Działania te ułatwia baza danych uczelni i nauczycieli oferujących poszczególne kursy realizowane w ramach BUP. Umożliwia m. in. kontakty i lepszy przepływ informacji pomiędzy uczelniami partnerskimi oraz poszczególnymi nauczycielami odpowiedzialnymi za przygotowanie i realizację kursów BUP oraz wspólnych przedsięwzięć naukowo-badawczych.

Nie mniej ważnym problemem, poruszanym w trakcie spotkania w Uppsali, było pokazanie jak ważna jest konieczność położenia nacisku na edukację w zakresie zrównoważonego rozwoju na każdym etapie kształcenia uniwersyteckiego. Idea ta została usankcjonowana zapisami Unii Europejskiej, a Organizacja Narodów Zjednoczonych lata 2005-2014 określiła mianem *edukacji na rzecz rozwoju zrównoważonego*. W związku z tym należy integrować zasady, wartości i praktyki rozwoju zrównoważonego z wszystkimi aspektami edukacji i nauki. Ich trwałość może odgrywać ważną rolę w krajowych strategiach edukacji. Powinna być także wykorzystana jako narzędzie podnoszenia jakości poziomu edukacji.

Joanna Omieciuch[*]

MIĘDZYNARODOWA OLIMPIADA LOGISTYCZNA

14-15.04.2011, Międzynarodowy Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w Mińsku, Białoruś

W dniach 14-15 kwietnia 2011 r. uczestniczyłam jako członek jury w Pierwszej Międzynarodowej Olimpiadzie Logistycznej dla Szkół Średnich i Studentów, zorganizowanej przez Katedrę Logistyki Międzynarodowego Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych w Mińsku na Białorusi. Międzynarodowy Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w Mińsku jest uczelnią partnerską Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku.

Celem olimpiady jest doskonalenie jakości procesu nauczania i wyszkolenia kompetentnych i wysokowykwalifikowanych specjalistów, rozwój praktycznych umiejętności wśród młodych ludzi i promocja zainteresowania logistyką wśród nich. Organizatorzy postawili sobie ambitne zadania:

- podnoszenie wśród studentów świadomości logistycznej;
- pogłębianie wiedzy studentów w sferze logistyki;
- rozwijanie inwencji twórczej i naukowych zdolności studentów;
- tworzenie korzystnych warunków dla wspierania młodych talentów;
- doskonalenie kooperacji między studentami z różnych uniwersytetów i krajów.

W olimpiadzie uczestniczyli studenci i uczniowie szkół średnich, którzy rozwiązywali zadania z zakresu logistyki o różnym stopniu trudności, zgrupowani w trzyosobowych zespołach konkursowych. W olimpiadzie brali udział przedstawiciele uczelni akademickich z Białorusi, Rosji, Łotwy, Ukrainy i Chin.

Po sprawdzeniu prac konkursowych nastąpiła ceremonia wręczenia dyplomów uczestnictwa i nagród za 3 pierwsze miejsca. Wśród studentów pierwsze miejsce przypadło studentom Białoruskiego Uniwersytetu Państwowego

[*] *dr Joanna Omieciuch - Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku.*

z Mińska, drugie miejsce zajęły studentki Połockiego Uniwersytetu Państwowego z Białorusi, a trzecie miejsce przypadło studentom z Państwowego Uniwersytetu Zarządzania z Moskwy.

Obecni na spotkaniu profesorzy i doktorzy oraz przedstawiciele ze świata praktyki zabrali głos w sprawie rozwoju logistyki na Białorusi i w innych krajach na sesji plenarnej i sesji tematycznej pt. „Integracja mechanizmów logistycznych w gospodarce Białorusi: problemy i perspektywy". W planach organizatorów olimpiada ma mieć charakter cykliczny, o czym poinformował obecnych na spotkaniu uczestników kierownik Katedry Logistyki Jewgienij Iwanow. W następnym roku zasadne byłoby również uczestnictwo w tym wartościowym przedsięwzięciu studentów WSFiZ w Białymstoku, w programach kształcenia której istnieje przecież specjalność logistyka.